

THAMMASAT
UNIVERSITY

หอสมุดปรีดี พนมยงค์

ทนายทมอบให้เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่

ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.
และ

คุณหญิงบรรเลง ชัยนาม ต.จ.,ต.ม.

ธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรก

ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (๒๔๗๘)

ฯพณฯ ดร.สุภศิร ชัยนาม เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ
บริจาคเงินจัดทำสติกเกอร์

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒๒

นางน้อม กรณิศรตำรวจ

พิมพ์แจกในงานประชุมเพลิงศพ

นางตะม่อม เศรษฐบุตร์

ณ วัดจักรวรรดิราชาวาส์

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เดกัลเบลล์

คำนำ

นางน้อม กรณศิริดำรงจ มีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือสำหรับ
แจกในงานประชุมเพลิงศพนางละม่อม เศรษฐบุตร อนุมาตรา ขอให้
กรมศิลปากรเป็นธุระช่วยหาต้นฉบับ

กรมศิลปากรจึงแนะนำให้พิมพ์ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ ซึ่งมี
สาระสำคัญในทางโบราณคดีอยู่หลายข้อ

ประชุมพงศาวดารเป็นหนังสือชุด รวบรวมเรื่องพงศาวดาร และ
ตำนาน ทพิมพ์แล้วแต่ยังไม่ได้พิมพ์ บางเรื่องถ้าขนาดใหญ่ ก็
พิมพ์ไว้เฉพาะเรื่อง ถ้าเป็นเรื่องแต่ไม่ยาว ก็รวบรวมหลายเรื่อง
พิมพ์เล่มเดียว ทั้งนี้เพื่อผู้ศึกษาจะได้มีโอกาสพบเห็น ทำการ
สอบค้นคว้าได้สะดวกต่อไป เพราะฉะนั้น หนังสือชุดประชุม
พงศาวดาร จึงไม่กำหนดว่าภาค หรือ เรียบเรียงเรื่อง เป็นลำดับ
อย่างไร แต่จะหาเรื่องที่เกี่ยวกับพงศาวดารได้พอรวบรวม ถ้ามี
ผู้รู้หรือหาว่าจะสร้าง ก็พิมพ์เป็นภาคหนึ่ง ๆ เป็นลำดับไป จนครบ
หนังสือประชุมพงศาวดารจึงเป็นภาคที่ ๖๖ คือฉบับที่พิมพ์นี้

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ มีอยู่ ๕ เรื่อง คือ

(๑) จดหมายเหตุรายวันทัพสัมมัยกรุงธนบุรี คราวปราบเมือง
พุกไธมาศและเขมร ได้ฉบับมาแต่หอหลวง เป็นสมุดไทยดำเส้น

ดินต่อชาว ไทยมือเก่า ได้ถ่ายทอดฉบับให้ดเป็นตัวอย่างหน้าหนึ่ง
 เรือนเป็นคู่มือในการสอบสวนประวัติศาสตรัสมัยกรุงธนบุรี ณะเพาะ
 ปเกาะ พ.ศ. ๒๓๑๔ เป็นต้น ได้ดีมาก เชื่อว่านักศึกษางศาสตราร
 คงพอใจ

(๒) จุลยทธการวงศ์ เรือนหมทงฉบับ ภาษามคร และ ฉบับ
 ความเรียงภาษาไทย ได้ฉบับมาไม่พร้อมกัน ฉบับภาษามครนั้น
 แปลออกพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ว่าด้วยพงศาวดารกรุงศรี
 ยอยุธยา นับเป็นปริจเฉทที่ ๒ ไม่ตลอดเรื่อง สดุดงเพียงรัชกาล
 สมเด็จพระอินทราชาธิราช

ส่วนจุลยทธการวงศ์ทพิมพ์ในเล่มนี้ เป็นฉบับความเรียงภาษาไทย
 กล่าวตั้งแต่ปริจเฉทต้น ว่าด้วยมตประวัติในการสมภพสมเด็จพระร่วง
 เจ้ากรุงสุโขทัย ผูก อิศรภาพของไทยกลับคืนมาได้จากขอม แต่ก็ไม่
 จบออกเหมือนกัน พอชนตอนปริจเฉทที่ ๒ ถึงตอนสมเด็จพระเจ้าอทอง
 ครองกรุงศรีอยุธยาทั้งหมดฉบับ เป็นอนทราบได้แนในชนนว่า เรือน
 จุลยทธการวงศ์นั้น เริ่มความตั้งแต่พงศาวดารกรุงสุโขทัย สืบต่อมา
 จนถึงพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ส่วนตอนสุดท้ายจะยุติลงแค่ไหน ยัง
 ทราบไม่ได้ บังเอิญมีหนังสือเทศนาจุลยทธการวงศ์อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่ง
 จะกล่าวเป็นเรื่องที่ (๔) ต่อไป สามารถให้นักศึกษาเข้าใจได้ว่า
 จุลยทธการวงศ์จบลงเพียงสุดสมัยกรุงศรีอยุธยา

(๓) เรือนพระร่วงสุโขไทย เป็นเรื่องแซกอยู่ในคำให้การชาว

กรุงเก่า เห็นว่าเป็นตำนานใกล้เคียงกับ จุลยยุทธการวงศ์ตอนต้น เป็นเรื่องดีในทางตำนาน อันพอจะอาศัยพิเคราะห์หัดเคี้ยวเอน ในทางประวัติศาสตร์ได้บ้างตามสมควร จึงรวมมาไว้เสียในชุดเดียวกัน

(๕) เทศนาจุลยยุทธการวงศ์ เรื่องนี้ ว่าด้วยพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาโดยย่อ และยุติความลงเพียงกรุงเสียแก่พระมาใน พ. ศ. ๒๓๓๐ แถวเก็บความตั้งแต่ตอนสมัยกรุงธนบุรี อันกล่าวไว้ในคัมภีร์สังคตการวงศ์ มาต่อลำดับเข้า เพื่อเชื่อมกับพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เข้าใจว่าคงจะเรียบเรียงในรัชกาลที่ ๓ ด้านวรรณคดี

การพิมพ์หนังสือเช่นนี้ นับว่าเป็นประโยชน์มาก ในทางบำรุงโบราณคดีและวรรณคดีของชาติ ซึ่งผู้ได้รับคงจะพอใจ

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในการกุศล ที่นางน้อม ภริยานี้กรณิศร์ดำรงจบบำเพ็ญเพื่อความสุขความเจริญในสมัยปลายภพของนางละม่อม เศรษฐบุตร์ ผู้มารดา และณะเพาะการพิมพ์ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ นี้ให้แพร่หลาย อันดำริได้โดยเนื่องในนามของผู้วายชนม์ จึงเดิมนอนว่านางละม่อม เศรษฐบุตร์ แม้จะวายชนม์ไปแล้วก็ยังอำนวยให้มีหนังสือเป็นอุปการณสนับสนุนการศึกษาของชาติ สมควรให้เกิดปิตินันต์แก่ผู้รับหนังสือทุกท่าน

กรมศิลปากร

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๘๐

สารบาญ

จดหมายรายวันที่พิศรวาปราบเมืองพุทไธมาศและ

เขมรสมัยกรุงธนบุรี เมื่อ พ. ศ. ๒๓๑๔

หน้า ๓

เตรียมกองทัพเรือ

,, ๓

เรือแม่ทัพนายกองเขียนรูปตราตามตำแหน่ง

เรือพระที่นั่งเขียนหน้าเรือเป็นรูปครุฑ

,, ๓

จำนวนเรือรบ, พดและอาวุธในกองต่าง ๆ

,, ๒

อักษรดาร์ของแม่ทัพหน้าถึงเจ้าเมืองพุทไธมาศ

,, ๕

พระยาราชาศรัยรู้เจ้าเมืองพุทไธมาศ หนอง

การรบ

,, ๖

กองอาทมาตอาสาหักค่ายเจ้าเมืองพุทไธมาศ

,, ๗

เมืองพุทไธมาศแตก เจ้าเมืองลงเรือหนีไป

,, ๘

ลงพระราชอาชญาผู้ละเมิด และป็นบำเหน็จผู้

กระทำความชอบ

,, ๓๐

จัดแจงการปกครองเมืองพุทไธมาศ

,, ๓๐

โปรดให้พระยาพิพิธเป็นพระยาราชาศรัยรู้

วังเมืองปากน้ำพุทไธมาศ

,, ๓๒

ทัพหลวงเสด็จพระราชดำเนินไปปราบเขมร

,, ๓๒

ของพระราชโองการ	หน้า ๑๒
เจ้าเขมรหนีไปเมืองลกหนาย แตนญวน	,, ๑๔
โปรดให้กองรามราชาเป็นพระเจ้ากรุง กัมพูชาธิบดี	,, ๑๕
ทัพหลวงได้จกกลับไปเมืองพทไชมาศ	,, ๑๖
พระราชปรารภถึงลักษณะผู้จะเป็นกษัตริย์ราช	,, ๑๘
พระราชดำริษฐานตำบลานต่อหน้าพระดั่ง	,, ๑๙
เมืองปาดักมีความภักดี	,, ๒๐
พระราชกระแสทรงแนะนำในการรบทัพญวน	,, ๒๑
พระยายมราชเป็นต้นกรรบทูลรายงานการยกทัพ บกไปเขมร	,, ๒๔
โปรดให้พระยายมราชและพระยาโกษา อยู่ช่วย ราชการกรุงกัมพูชา	,, ๓๑
โปรดให้พาพะตะหะ คงเป็นทพาพะตะหะ	,, ๓๑
พระยาประชานุชิตช่วยหลวง	,, ๓๒
พระราชทานอาวรุณแด่เบี่ยงช่วยกรุงกัมพูชา	,, ๓๖
ทัพหลวงได้จกกลับไปกรุงธนบุรี	,, ๓๗
พระราชทานญวนช้างในแก่เจ้าพระยาท่งหา	,, ๓๗
พระยาราชไศรัย ญวน ขอด้วยความภักดี	,, ๓๘
รายการกองทัพหน้าทไปปราบเขมร	,, ๓๙

รายนามเจ้านายและขุนนางบางท่านในกองทัพ

หลวง ณเมืองพุทไธมาศ	หน้า	๓๗
จุลยุทธการวงศ์ ความเรียง (ตอนต้น)	,,	๔๑
คำนำมัสการ	,,	๔๑
บริจเฉท ๑	,,	๔๓
ท้าวความถึงครึ่งพุทธกาล	,,	๔๓
มุตเหตุที่พระบรมธาตุเป็นขนาดเล็ก	,,	๔๓
เรื่องพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชกรุงสุโขทัย	,,	๔๔
พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชเสด็จออกไปประทับ รักษาศัตตภักเข้าหลวง	,,	๔๕
เรื่องนางนาคมาบำเรอพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช	,,	๔๖
นางนาคดำรอกต่อมโลหิตจากศรรมย์	,,	๕๐
ต่อมโลหิตดื่มภพเป็นพระร่วงราชกุมาร	,,	๕๑
มียายกับตาเลี้ยงพระร่วงราชกุมารไว้	,,	๕๒
พระร่วงวาจาดีทั้ง	,,	๕๔
พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชกรุงสุโขทัยทรงทราบ ว่า พระร่วง เป็น พระราชโอรส ก็โปรด ปราน	,,	๕๕
พระร่วงทรงผนวช	,,	๕๖
เมืองละโว้ตั้งด้วยน้ำแก่งรุกกันพญา	,,	๕๖

พระเจ้ากรุงกัมพูชาคิดกำจัดพระร่วง	หน้า ๕๗
ผู้ไปทำการกำจัดต้องกลายเป็นขอมดำดิน	,, ๕๘
พระร่วงถามนพข และสร้างเมืองสุวรรณโลก ที่เมืองฉันทาโดยเก่า	,, ๕๙
พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชสุวรรณคต พระร่วง ครองกรุงสุโขทัย แล้วโปรดให้เจ้าศรี- ธรรมราชาหนียาเธอ ครองเมืองสุวรรณโลก	,, ๕๙
พระร่วงเสด็จไปเมืองจีนหาช่างมากระทำ ถวายเป็นต้น	,, ๖๑
พระเจ้ากรุงจีนถวายราชธิดาแก่พระร่วง	,, ๖๓
พระร่วงเสด็จกลับมากองสุโขทัย	,, ๖๔
ประเทศรามัญชนกรุงสุโขทัย	,, ๖๖
พระร่วงโปรดเสด็จประพาสต่างประเทศ	,, ๖๘
พระร่วงสุวรรณคตแห่งหลวง	,, ๖๘
บริจเนท ๒	,, ๖๙
เวียงเมืองเชียงราย	,, ๖๙
มณฑลสัมภพเจ้าเมืองฉัตวงศ์	,, ๗๐
เมือง ฉัตวงศ์ ไม่ยอมส่งบรรณาการแก่เมือง เชียงราย	,, ๗๑
พระเจ้าเชียงรายยกทัพไปปราบเมืองฉัตวงศ์ แต่ต้องถอยกลับเมือง	,, ๗๓

กองทัพเมืองด้ตวงศัยกมาตอมเมืองเชียงราย หน้า ๗๖

พระเจ้าเชียงรายอพยพหนีมาตั้งอยู่ที่สระวันตก
เมืองกำแพงเพชร ,, ๗๗

พระเจ้าเชียงรายสร้างเมืองไตรตรึงส์ นาย
แสนปมชาวเมืองแปบไ้ราชธิดาเจ้าเมือง
ไตรตรึงส์ ,, ๘๓

สร้างเมืองเทพมหานครให้เจ้าอู่ทอง ,, ๘๔

เจ้าอู่ทองอพยพมาสร้างกรุงศรีอยุธยา ,, ๘๕

เมืองประเทศราชชนกรุงศรีอยุธยา ๑๖ เมือง ,, ๘๖

เรื่องพระร่วงสุโขทัย ,, ๘๘

พระเจ้าสุริยราชาครองเมืองพิศตรปราการ ,, ๘๙

พระเจ้าจันทราชาครองราชย์สืบต่อจากพระเจ้า

สุริยราชา แต่ครองกรุงสุโขทัย ,, ๙๐

พระเจ้าจันทราชาได้นางนาค ,, ๙๑

นางนาคตกฟองท่ามดมะพร้าวหัว ,, ๙๒

ยายกับตาเก็บฟองไปรักษาไว้ ,, ๙๓

ฟองนาคสมภพเป็นกุมารมีวาจาดีทึ่ จึง

ได้นามว่า พระร่วง ,, ๙๔

พระร่วงได้ดำรงพระยศเป็นราชโอรสพระเจ้า

จันทราชา ,, ๙๕

พระร่วงขอให้ตั้งด้วยน้ำแก้มืองอินทปรีดิ์	หน้า ๘๘
ทัพเมืองอินทปรีดิ์ยกมาปราบกรุงสุโขทัย แต่ ต้องถอยกลับ	,, ๘๘
พระร่วงได้ครองราชย์สืบสนองต่อจากพระเจ้า จันทราชา	,, ๘๐
สมเด็จพระร่วงเจ้าสร้างเมืองสุวรรณภูมิใหม่	,, ๘๐
มะกะโทชาวเมืองเมะตะมะทำการค้าขาย	,, ๘๓
มะกะโทถวายตัวทำราชการณกรุงสุโขทัย	,, ๘๓
มะกะโทเป็นขุนวัง	,, ๘๕
มะกะโทพาพระราชธิดาหนีไปเมืองมอญ	,, ๘๖
สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาอภัยพร เพื่อความดีดีแก่มะกะโท	,, ๘๗
มะกะโทตั้งเกลี้ยกล่อมช่องตมชาวรามัญ	,, ๘๗
มะกะโทตั้งตัวเป็นกษัตริย์แห่งรามัญประเทศ	,, ๘๘
พระเจ้ามะกะโทมีความรักดีต่อกรุงสุโขทัย	,, ๘๘
สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระกรุณาให้ราชานิก มะกะโทเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พระเจ้า พาร์ว	,, ๘๙
สมเด็จพระร่วงเจ้าสวรรคต	,, ๙๐๐
พระธิดาของพระเจ้าสุทนต์ของราชย์สืบสนอง ต่อมา	,, ๙๐๓

เทศนาจุลยุทธการวงศ์	หน้า ๓๐๒
เรื่องพระเจ้าเชียงรายแพ้พระยาตะตอง	คอง
อพยพมาตั้งรกรากโครตริงดี	,, ๓๐๒
ตีทัพพระเจ้าอู่ทอง	,, ๓๐๒
พระเจ้าอู่ทองตั้งรกรากศรีอยุธยา	,, ๓๐๔
ตาตบวงศ์เกษตริยบุตรของกรุงศรีอยุธยา	,, ๓๐๕
ว่าด้วยสมัยกรุงธนบุรี	,, ๓๑๘
ว่าด้วยเริ่มต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	,, ๓๑๙
ตั้งเวชนียกถาท้ายเทศนา	,, ๓๒๐

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side.]

100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611

จดหมายรายวันทพสมัยกรุงธนบุรี

คราวปราบเมืองพุทไธมาศและเขมร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๔

จะได้ยกทัพไปกัมพูชาธิบดีครอง เป็นคน (๑๐๕๙๐)

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ปี ๙ ค่ำ ปีเถาะตรีศก (จ.ศ. ๑๑๓๖

(๑)

พ.ศ. ๒๓๑๔) กองพระยายมราชยกไปทางบก เป็นคน.....

วัน เดือน ๑๑ ปี ๑๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก เพลา ๕ ทุ่ม มี
จันทราธิราช จันทรงพระราชศรัทธาปรายเงินพระราชทานข้าทูลละอองฯ
ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลจากวณพกทงปวง ถึงเพลา ๒ ยามจึงคาย

วัน เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ทัพทวงจะยกไป
เมืองกัมพูชาธิบดี โดยทางชลมารค ทรงพระที่นั่งเรือรบ เป็นคน
๑๐๘๖๒ โฉน

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะตรีศก เสด็จออก
พระดำเนินแพ เจ้าพระยาแลพระยาทูลวงสนมสนม บรรจงคนพร้อมมา
ถวายถ้ำทุกคน พระราชทานบัน, เขมขัต, เตอ, หมวกดีดอกคำ,
ทนาย, บินหน้าเรือแถบนรายนแค้นเดิมทุกคน

(๒) เรือรบเขียนเป็นรูปตราตามตำแหน่ง ตรงข้างเรือเขียนเป็นลายรด
น้ำ เรือพระที่นั่งทรง เขียนหน้าเรือเป็นรูปครุฑ ข้างเป็นลายรดน้ำ

(๑) พระยายมราช (ด้วง) คือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

(๒) ระเบียบกองทัพอสมัยกรุงธนบุรี

พนักงานเขียนนำทองพระอวดทอง หลังคาดีดักทะหลอด ตะกุดแจว
 เถากระโถงทาดี้เหลือง พลแจวได้หมวกได้เสื้อดีดอกคำ เรือรบเจ้า
 ราชันกุดเขียนน่ายรดน้ำ หลังคาหุ้มผ้าแดง พลแจวได้เสื้อเขียว นี
 (๓)
 รุ่งแดโคม

กองพระยาพิชัยไศศวรชัย เรือรบหลวง ๕๕ เรือรบปากน้ำ ๒๘
 เรือรบทะเลยศักดิ์ ๓ (รวม) ๗๓ (ถ้า) คน นาย ๑๕๐ ไพร
 ๑๕๕๖ (รวม) ๑๖๘๖ ป็นหน้าเรือ ๕๓ ป็นรายเคม ๑๑๒ (รวม)
 ๑๖๕ (บอก) ป็นคาบศีดา ๕๒๖ ป็นคาบชุต ๘๓ (รวม) ๕๑๘
 (รวมทั้งหมด) ๖๘๕ บอก

กองพระยาพิชัย เรือรบหลวง ๑๒ เรือรบทะเลยศักดิ์ ๕ ถ้าภา
 ๓๕ (รวม) ๕๐ (ถ้า) คน นาย ๕๐ ไพร ๑๕๓๓ (รวม)
 ๑๕๘๓ (คน) ป็นหน้าเรือ ๑๖ ป็นรายเคม ๓๒ ป็นคาบศีดา ๑๖
 (รวม) ๖๕ (บอก)

กองพระศรีราชเดโช เรือรบ ๒๗ ถ้า คน นาย ๒๕ ไพร ๘๕๘
 (รวม) ๘๗๕ (คน) ป็นหน้าเรือ ๒๗ ป็นรายเคม ๕๕ (รวม)
 ๘๓ ป็นคาบศีดา ๓๒๕ ป็นคาบชุต ๘๘ (รวม) ๕๖๒ (บอก)

กองพระท้ายน้ำ เรือรบ ๕๓ ถ้า คน นาย ๘๕ ไพร ๑๐๑๗
 (รวม) ๑๑๐๓ (คน) ป็นหน้าเรือ ๕๓ ป็นรายเคม ๘๖ (รวม)
 ๑๒๘ (บอก) ป็นคาบศีดา ๓๗ ป็นคาบชุต ๑๘๐ (รวมกับป็น
 คาบศีดาเป็นจำนวน) ๒๑๗ (รวมทั้งหมด) ๓๕๖ (บอก)

กองเจ้าพระยาจักรี เรือรบ ๘ เรือกลาบุ ๕ เรือปากปลา ๑
(รวม) ๑๓ ลำ คน นาย ๒๓ ไฟร์ ๖๖๘ (รวม) ๖๘๘ (คน)
ปืนหน้าเรือ ๘ ปืนรายแคม ๑๖ ปืนคาบศิลา ๑๕๕ (รวม) ๑๗๘
(บอก)

กองพระยาโกษา นอกราชการ เรือรบ ๑๐ เรือดำเกา ๒๕
(รวม) ๓๕ (ลำ) คน นาย ๗๒ ไฟร์ ๑๖๓๓ (รวม) ๑๗๐๕
(คน) ปืนหน้าเรือ ๓๐ ปืนรายแคม ๒๐ (รวม) ๓๐ (บอก)
ปืนคาบศิลา ๓๖๑ ปืนคาบซัด ๑๕๒ (รวม) ๕๐๓ (บอก) (รวม
ทั้งหมด) ๕๓๓ (บอก)

กองพระยาพิพิธโกษา เรือรบหลวง ๗ ลำ เรือรบทะเลศักดิ์ ๖
ลำ (รวม) ๑๓ (ลำ) คน นาย ๒๒ ไฟร์ ๕๓๓ (รวม) ๕๕๓
(คน) ปืนหน้าเรือ ๑๗ ปืนรายแคม ๒๖ (รวม) ๓๗ (บอก)
ปืนคาบศิลา ๑๒๓ ปืนคาบซัด ๑๗ (รวม) ๑๓๖ (รวมทั้งหมด)
๑๗๕ บอก

กองหลวง เรือรบ ๘๕ คน นาย ๑๗๘ ไฟร์หลวง ๑๓๐๒ ไฟร์
ส้ม ๘๖๒ (รวม) ๒๒๕๒ (คน) ปืนหน้าเรือ ๘๕ ปืนรายแคม
๑๖๘ (รวม) ๒๕๒ (บอก) ปืนคาบศิลา ๗๒๕ ปืนคาบซัด ๕๐
(รวม) ๗๖๕ (รวมทั้งหมด) ๑๐๑๖ บอก

นายท้ายนายโป ๒๐ คน ไปดำเกา นาย ๓๐ ไฟร์ ๒๘๘ (รวม)
๓๒๘ (คน) ดำเกา ๕๘ เรือหลวง เรือรบปากน้ำ เรือทะเลศักดิ์

(๑) เจ้าพระยาจักรี (หมด)

๓๓๓ (รวม) ๓๘๐ (ถ้า) คน นาย ๕๓๕ไพร่ ๗๒๗๕ (รวม)
 ๘๐๘๘ (คน) บัณฑิตหน้าเรือ ๑๗๐ บัณฑิตรายแคม ๓๕๖ (รวม)
 ๕๓๖ (บอก) บัณฑิตาศึกษา ๒๘๑๘ บัณฑิตาวิชิต ๕๒๖ (รวม)
 ๓๓๕๕ (รวมทั้งดิน) ๓๘๖๑ (บอก)

ถ้าเอา ๕๘ เรือรบ ๕๓๓ ถ้า คน นาย ไพร่ ๓๐๕๘๐ คน บัณฑิต
 ใหญ่ บัณฑิตน้อย ๒๕๒๓ บอก

หักตาย นาย ๑๑ ไพร่ ๓๐๐ (รวม) ๑๑๑

กองพระญาณประสิทธิ์ (คือ) พระญาณประสิทธิ์ นายจันทร์
 นายมา นายรักทะเลวงพัน นายอ้าย นายด้ง (รวม) ๖

หมวดขุนเอกประเสริฐ (คือ) ขุนเอกประเสริฐ ๑ นายเทียน ๑
 นายโค ๑ นายเกิด ๑ นายอัย ๑ นายปาว ๑ นายเกริม ๑
 นายอิน ๑ นายพร ๑ (รวม) ๘

หมวดขุนชั้นณรงค์ นายเมือง นายจันทร์..... นายมี นาย
 ทองดี นายชู นายกัน นายดี นายจ้วน นายด้ง (รวม) ๑๐

หมวดพระด้าวธรรม (คือ) พระด้าวธรรม นายเพชร นาย
 ชม นายเตอ นายเรือง นายทองคำ นายนาม นายทองขาว นาย
 ทองอินทร์ หลวงชน (รวม) นาย ๒ ไพร่ ๘ (รวม) ๑๐

หมวดอาจารย์จันทร์ (คือ) อาจารย์จันทร์ นายบุญรอด นายด้ง
 นายปาน นายโพ นายเกิด นายบุญรอด นายทองคำ นายปั้น นายอิม
 นายตุ๊ก นายด้ง นายด้ง นายตา นายอ้าย นายตุ๊ก นายจีน นาย
 เตอ นายเด่น นายวิชิต นายตุ๊ก นายโพ นายจันทร์ นายทอง
 (รวม) นาย ๒ ไพร่ ๒๓ (รวม) ๒๕ คน

หมวดนายไฟ (คือ) นายไฟ นายดำ นายรอด นายกาน
นายทอง นายดำเก็ก นายจันทร์ นายอินทร์ นายใจ นายอนุ ชูรวม
นายหมวด นายสน (รวม) นาย ๒ ไฟ ๑๓ (รวม) ๓๓ คน

กองหัตถ์เพชรสงคราม นายทอง นายดำ นายดำ นาย
ศรี นายเม่น นายเกิด นายเขียว นายสน (รวม) นาย ๓ ไฟ
๘ (รวม) ๓๐

กองพระสุริยรรมาจารย์ (คือ) พระสุริยรรมาจารย์ ๓ ชุนศรี ๓
นายชน นายเพชร นายต้ม นายตอม นายศรี นายเถียง นายศรี
นายเถียง นายจิ้ง นายจง นายรอด นายด้ด นายมาก นายเทศ
นายเดิม นายชน นายจันทร์ นายมา นายดำ นายเรือง นายด้ก
นายทอง นายด้ดน้อย นายนาค นายอินทร์ (รวม) ๒๘ คน

(คินฉบับขาด)

(๑) ๕๕
แต่มาบัดนี้จะตั้งเจ้าองค์รามขึ้นไปราชาภิเษกณกรุงกัมพูชาธิบดี

๕๖ (๒) ๕๕
ตัวเจ้าเล่ห์ตั้ง เจ้าจ้อย แต่ข้าหลวงชาวกรุงฯ ซึ่งไปอยู่เมืองโคจระเขา
ให้ขึ้น ถ้าแด่พระยาราชานครศรี เห็นว่าจะต้านทานสู้รบได้ ให้แต่ง
บ่อนค้าขายคู่วังจันทรพ ถ้าเห็นจะสู้มิได้ ยังทรงพระกรุณาโปรด
พระยาราชานครศรีอยู่ ให้ออกมาถวายบังคม เราจะช่วย ถึงว่าแก่

(๑) อักษรสารของพระยาพิชัยโอสวรย์แม่ทัพหน้า ถึงพระยาราชานครศรีเจ้าเมือง
พุทไธมาศ

(๒) เรื่องของเจ้าเสด็จข่มปรากฏในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๕, เจ้าจ้อยเป็นโอรส
สมเด็จพระเจ้าฟ้าเอก

แล้วจะนามได้ ก็ให้แต่งหุ้ญบุตรออกมาโดยฉับพลัน ถ้าข้าจะทรง
พระวิโรธให้ฆ่าเสียให้ สิ้น

ครั้นณวณมชอถอหนึ่งดื้อเข้าไปถึงแล้ว พระยาราชาศรัญให้
หนึ่งดื้อตอบออกมา เป็นใจความว่า ซึ่งให้หนึ่งดื้อมาเถิง ฯ ข้า ฯ ขอบ
ใจนักหนา จะหามาปรึกษาให้พร้อมกันก่อน ถ้าปรึกษาประยอม
พร้อมกันแล้ว จึงจะบอกมาให้แจ้งต่อเมื่อภายหลัง

จึงมีหนึ่งดื้อตอบเข้าไปอีกครั้งหนึ่งเถ่า เป็นใจความว่า ถ้าพระยา
ราชาศรัญจะปรึกษา ก็ให้เร่งปรึกษาแต่ในเพลาค่ำวันนั้น ถ้าข้าอยู่
ทัพหลวงมาเถิงจะเกิดยุทธนาการมากไป พระยาราชาศรัญก็ยังมีได้
บอกหนึ่งดื้อออกไปให้แจ้งหามิได้ ในวันนั้นจึงให้พระยาอภัยภักดีไป
ตักคายสระกุดยั้งเชิงเขาฝ่ายทิศตะวันออก พระยาพิชัยไศศวรรย์ แด
เรือรบอาษาหกเหล่า กองหนานนให้ตากันรบอยู่ท้ายกอะหน้าเมืองฝ่าย
ตะวันออก

วันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก (พ. ศ. ๒๓๑๕)
เพลาค่ำโมงเศษ ทรงพระอุตดำหะเสด็จ ฯ ไปด้วยพระบาท ยืนอยู่
ฟากตะวันออกตรงบ่อหน้าเมือง ตั้งเจ้าพระยาจักรี พระยาทิพโกษา
ศรีธวัชพระหัตถ์ไปให้ทาค่ายน้ำ ๒ ฟาก ใต้หว่างกลางกว้างประมาณ
๑๐ เส้น จะไต่ให้เรือรบซึ่งบนหน้าเรือกันดินซึ่งหนึ่ง คอยรบจับเอา
อ้ายเหล่าร้ายซึ่งจะหนีออกไปนั้น ในทันใดนั้น เจ้าพระยาจักรี พระยา
ทิพโกษา พาตัวอ้ายมา ณวณ ซึ่งหนีออกมาด้วยความภักดีเข้ามาเป็นข้า

(๑) คำนับเขียน โเกาะ เป็น กอะ จึงคงไว้ให้คู่เป็นตัวอย่าง

ใต้ละออง ฯ มีคำอัยมาญวน กราบทูลพระกรุณาว่า จินบันเส่งหนีไป
แล้ว ราชาศรัยรู้กิดอ่านจะหนีไป ครั้นจะเช้อถ้อยคำอัยมา ญวน
นั้นยังมีได้ จึงทรงพระกรุณาให้จำไว้ จึงตั้งว่าถ้าอัยมาญวนจะเข้า
ไปรับครวณ ให้ลงพระราชอาชญา แล้วมัดมือให้ตึงเข้าไป ถ้า
พาครวมาได้ เห็นว่ามั่นคงความกิดจริง ตัดมันให้ทำราชการ ถ้า
ล้มกัฏฐราชการแล้ว เถิงจะเป็นใหญ่อยู่ในเมืองพุทไธมาศก็จะให้

อนึ่ง มีรับสั่งให้หมื่นกัฏฐอาคเนไปคุกคณตมแลเรอรับญวนซึ่งอยู่
หน้าเมืองนั้น จะระดำรัสสายอยู่เป็นประการใด แดหมื่นกัฏฐอาคเน
มิได้ไปโดยพระราชดำริ ไปเฝ้าเรือนใกล้ค่ายอ้ายเหล้าร้าย แดดยิง
ปืนหน้าเรือเข้าไปให้ผิดด้วยรับสั่ง ต้มเต้จพระพุทเจ้าอยู่หัวทรงวิโรธ
จึงตรัสปรีภาษาคำหมื่นกัฏฐอาคเนว่า อ้ายชานอกเจ้า ถ้าอ้ายเหล้า
ร้ายมันตั้งค่ายดังจะให้หักค่ายเข้าไป ถ้าเข้าไปมิได้ จะบันศรีษะเดี่ย

อนึ่งเพลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จจ้อยุนพระตำหนักตึก ให้หาทหาร
แลกรมอาจารย์ ชนมามาเฝ้า จึงตรัสถามว่า ใครอาจล่ามารถจะหักค่าย
เข้าไปได้ ในเพลาคณวนน ถ้าเห็นจะโต ก็ให้ว่าโต ถ้ามิได้ ก็ว่ามิได้
ถ้าเห็นจะโต เข้าไปหักค่ายมิได้ กลับคณออก จะตักศรีษะเดี่ย ถ้า
เข้าไปได้ล้มกัฏฐราชการจะปันบำเหน็จให้ถึงขนาด เมอตรัสประภาษ
นั้นค่อหน้าชาหลวงผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าอยู่พร้อมกัน ทหารกองใน นาย
.๑๑ ไพร่ ๓๐๐ เป็น ๓๓๓ คน รับอาษาหักค่าย พระญาณประเสริฐ ๑
ไพร่ ๕ เป็น ๖ คน ชนเอกประเสริฐ ๑ ไพร่ ๘ เป็น ๘ คน หมวด
ขุนณรงค์ ไพร่ ๓๐ คน พระดาร์สุธรรมแลหลวงชน ทั้งนายไพร่ ๑๐

คน อาจารย์จันทร์แสนวิชิตทงนายไพร่ ๒๕ คน นายโพแสงขุนรามทง
นายไพร่ ๓๓ คน หลวงเพชรสงคราม ๑ ไพร่ ๘ คน พระสุธรรมมา ๑
ไพร่ ๒๗ คน แลผู้มีชื่อ ๓๓๑ คน รับอาสาเข้าปล้นค่ายให้ได้ใน
เพลากลางคืน ถ้าแตกเข้ามได้ยอมถวายชีวิต จึงทรงพระกรุณา
ให้เกณฑ์กองทัพฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน ทပ်กทัพไว้ ให้ได้ ๒๕๐๐
พระราชทานสุรา แล้วตั้งให้ยกเข้าไปตีมทบกองอาทมาท ให้เข้าปล้น
ค่ายในเพลา ๒ ยาม

อนึ่งให้หาพระมหาเทพเข้ามาเฝ้า จึงตรัสถามว่า จะให้ถือดาบ ๒ มือ
ว่ายนน้ำเข้าหน้าค่าย พ้นเข้าไปจะได้หรือมิได้ จึงรับสั่งว่าตีคืบญญา
น้อย ถ้าทรงพระกรุณาเห็นว่าเข้าไปได้อยู่แล้ว ถวายบังคมลาเข้าไป
ตามรับสั่ง ถ้าแตกเข้าไปแล้วมิได้กลับออกมา ก็หาชีวิตมิได้ ถ้าเข้า
ไปแล้วมิชนะ ก็จะไดกลับออกมาทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ
สืบไป จึงตรัสประกาศสรรเสริญว่าน้ำใจองอาจมั่นคงนัก จึงทรงพระ
กรุณาพระราชทานพระแสงคันทองศหนึ่ง แล้วตั้งให้ช่วยรักษาพระองค์

อนึ่งเพลา ๒ ยามเศษ พวกอาทมาท ๓๓๑ คน แลเข้าทละองว
ฝ่ายทหารพลเรือน ๒๕๐๐ เข้าหักค่าย ตามทรงพระกรุณาพระราชทาน
ฤกษ์ให้ ครั้นหักค่ายเข้าไปได้แล้ว จุดไฟเผาบ้านเรือนบนอันมาก
แต่รบกันอยู่ในเมืองนนชานาน ทหารซึ่งอยู่รักษาค่ายประจันนั้น จะเข้า
ช่วยมิได้ ด้วยคนรักษาทนขย้งรบกัน... โยธาทหารก็ยิงโรยตง

(๑) ต้นฉบับเขียนเป็นจอมทบ

(๒) ตรงนี้หมายถึงเอากองอาจารย์นั่นเอง

เดชะด้วยอานภาพพระบารมี ให้ตถจิตต์ โยธาทหารทั้งปวง ทพบก
 ตั้คณิดว่าเล็ดจ ๗ มาบก ทพบเรอด้คณิดว่าเล็ดจ ๗ มาทางชลมารค
 โยธาทหารทั้งปวงกมนำใจองอาจแก่วหาญ ทพบเรอทพบกนนักต
 กระจโงมหักค้ายเข้าไป

พอรุ่งชนวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ชน ๑๑ ค่ำ บิเถาะตรีศก เพลา
 เข้ายมได้บาท หักค้ายเข้าไป ไฟร์พลเมืองแตกกระจัดกระจายหนี
 ไป พระยาราชาศรีศรีหนั่งเรือไปได้ จึงทรงพระกรุณาหาเจ้าพระยา
 จักรแม่ทัพเรือมาถามว่า ญวนลงเรือหนีไปไต่ มยงบนด้วยยอนใด จึง
 กราบทูลว่า เรือรบจมในวอยขวางหนาอยู่ จึงมยงบั้ง โปรตเกล้า ๗
 ด้บถามจมในวอย ด้บถมค้ำเจ้าพระยาจักรี จึงให้ส่งพระราชอาชญา
 คนละ ๓๐ จึงกราบทูลพระกรุณาขออาสาตกรังกัมพูชาธิบดีทูลเกล้า ๗
 ถวายทำราชการเกิดว

วันจันทร์ เดือน ๑๒ ชน ๑๒ ค่ำ ครั้นถึงเพลาเช้าโมงเศษจึง

(๒)

เล็ดจพระดำเนนเข้ามาอยู่วังราชาเคัรยรี

วันจันทร์ เดือน ๑๒ ชน ๑๒ ค่ำ บิเถาะตรีศก เล็ดจออกขุนนาง
 ข้างทูลละออง ๗ ฝ่ายทหารพลเรือนเข้าเฝ้าพร้อมกัน จึงตรัสถามพระ
 ญาณประสิทธิ์ พระสังฆราชจารย์ อาจารย์จันทร์ ว่าเมอคุมทหารเข้า
 หักคายนน เข้าข้างตานไหน อาจารย์ทงด้มณนไหการมคองกน จึงเล็ดจ
 พระราชดำเนนไปทอดพระเนตรดู กเห็นวณคิตด้วยพระตำรังทรงพระ

(๑) รายการกองทัพหน้า แยกไว้เป็นส่วนหนึ่ง อยู่ตอนท้ายเรื่อง ดูหน้า.....

(๒) ต้นฉบับเป็นเช่นนี้

กรุณาโปรดคนนั้น ให้นำกว่าข้าศึกหนีไป ถ้าต่อสู้จะเสียราชการ จึงให้
 ลงพระราชอาชญา นาย ๓ คน คนละ ๕๐ ที่ ไพรี ๒๐ คน ๆ ละ ๒๐ ที่
 ซึ่งมีความชอบหักค่ายเข้าได้นั้น ให้พระราชทานเงินคนละ ๖๐ ชั่ง พระ
 หัตถ์ ๒ คน ๆ ละ ๓๐ ชั่ง เป็นเงิน ๖๐ ชั่ง ไพรี ๕๕ คน ๆ ละ ๓
 ชั่ง เป็นเงิน ๑๖๕ ชั่ง หมื่นชน ๓๑ คน ๆ ละ ๕ ชั่ง เป็นเงิน ๑๕๕ ชั่ง
 ทนายเอก ๕ คน คนละ ๓ ชั่ง เป็นเงิน ๑๕ ชั่ง เช้ากนเป็นเงิน ๓๒๕ ชั่ง

อนึ่งจมนศรีเสารักษ์ หดวงมหามนตรี ไต่บุตรพระยาราชาศรี ๒ คน นำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

วันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก หดวงอินเทพ
 เชาพระธาตุ & พระองค์ ได้กล่อกองมราชาวัดขึ้นหนึ่ง ก่อกองทองขึ้น
 ต้อง ก่อกองเงินขึ้นสาม ทรงพระกรุณาสั่งให้พระอาตักขณ์แล้ว พระ
 ราชทานเงินให้แก่มุขไต่เป็นอันมาก

อนึ่งมีรบดั่งโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า บันดาข้าทูลละออง ฯ ฝ่ายทหาร
 พลเรือน บันดาซึ่งได้ญวนผู้หนึ่งไว้ ให้เอามาทูลเกล้า ฯ ถวายให้ค้น
 ถิ่นเบ็ดตกหล่นวงค์ว่านพระยาราชาศรี จะเอาไว้เป็นหวง นอก
 นั้นจะพระราชทานให้แก่มุขไต่

อนึ่งเจ้าจุยบุตรเจ้าพ้อภย มาอยู่ด้วยราชาศรี ลงเรือหนีไป
 ไต่ตัวมา ให้ลงพระราชอาชญาเขียนยกหนึ่งแต่ให้จำไว้ อนึ่งเพลา
 เข้า ๕ โมงเศษ เกิดเพลิงไหม้หน้าวัง ใหม้ตึกกว้านเรือนร้านริม
 พระราชวังเป็นอันมาก เล็ดจ ฯ ไปให้โยธาทหารดับเสียได้ ตั้งให้
 เอาควนนายหมื่นนายกองเงินมาลงพระราชอาชญาเขียน แล้วจำตรวนชน

หนึ่งมัดไว้ให้ดับเอาต้นไฟให้โต จึงพันโทษ พิจารณาไปได้ จันทน์
ไฟ ๓ คน ตามเป็นลำดับแล้วตัดศีรษะเสีย แล้วทรงพระกรุณาให้นาย
ทนายกองจันทน์จากโทษ

(๒)
อนึ่งเมื่อเพลาเพลงดังบด ไทยบ่าวพระยาพิชคนหนึ่ง นำบุตร
พระยาราชาศรัยผู้หนึ่งมาทูลเกล้าฯ ถวาย ตั้งถามว่า เป็นไฉนจึง
เอาไว้เป็นเมีย จึงให้การว่าจันทน์ยอมใครจากหน้าพาหนะไฟมา ซึ่งไว้
ได้ จึงตรัสถามว่า จะนำจันทน์ซึ่งพามาจะได้อะไรไหม ให้การมีได้ จึง
ให้ตั้งพระราชอาชญาโทษ ๑๐๐ แล้วให้ผูกคอพระยาพิชคนผู้หนึ่ง ให้นำ
ตัวจันทน์ซึ่งพามาหนักมีได้ จึงตั้งให้ตั้งพระราชอาชญาจำไว้ บันดานาย
ทนายกองจันทน์ทวงถามได้เนื้อความห้ามไว้

ครั้นรุ่งขึ้นวันอังคาร เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ให้ตั้งพระราชอาชญา
เขียนถามยกหนึ่ง ถวายมีได้เนื้อความ จึงตั้งให้พระยาจันทน์เป็น
ตระการการถามให้ได้อะไรไหม ถวายมีได้เนื้อความ จันทน์จะตัดศีรษะเสีย พระยาจันทน์
ไปดับไฟจันทน์ซึ่งพาไปไว้นมาทูลเกล้าฯ ถวายเป็นลำดับแล้วให้ตัดศีรษะ
เสีย แต่ไทยบ่าวพระยาพิชคนทรงพระกรุณาให้ออกจากโทษ จึง
ตรัสปรึกษาว่า ถ้าจะมีเอาโทษบดนั้น จะเป็นเยี่ยงอย่างไป จะทำ
ดังกรรมสืบไปเบื้องหน้า ไต่ถามเมืองแล้ว ลูกเจ้านายก็จะเอาไว้เป็น
อาณาประโยชน์แก่ตัวเอง

(๑) ดูพระบรมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๘ หน้า ๒๒ และประกาศพระราชบัญญัติรัชกาล
ที่ ๔ เล่ม ๑ หน้า ๒๑๔ ว่าด้วยโทษผู้วางเพลิง

(๒) ต้นฉบับเขียนเป็น สบ

อนึ่งทรงตั้งว่า สัมฤทธิ์ราชการแล้ว ให้มีกฎหมายประกาศแก่นายทพนายกองไทยจีนทั้งปวง ซึ่งเงินเดญวนไพร่พลเมืองจะเดินไปมาค้าขายตามถนนหนทาง อย่าให้จับกุมไต่ถามหาพบนอนขาด ให้คงเกลี้ยกล่อมทำมาหากินตามภูมิถ้านาแต่ก่อน ถ้าผู้ใดมีฟัง บังอาจเบียดพระราชากำหนด จะตงพระราชอาชญาผู้หนึ่งถึงสิ้นชีวิต

วันพุธ เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก ปราบปรามอริราชศัตรู สัมฤทธิ์ราชการแล้ว ทรงพระกรุณาจัดแจงบ้านเมืองตงเก่า จึงพระราชทานขอพระยาพิชฎ์ผู้ว่าราชการทโกษา เป็น พระยาราชาศรัยผู้รั้งเมืองปากน้ำพุทไธมาศ แล้วเสร็จแล้ว เพลาบ่ายของค่ำ ๕ บาทเป็นมหาพิชัยฤกษ์ เสด็จยกพลพยุหบาตทัพหลวง นายไพร่ ๕๐๐๐ เคียว เรือรบ ๖๐ ลำรพด้วยปืนหน้าเรือ ปืนรายแคม ปืนคาบศิลา ๒๐๐๐ แดเครื่องดำตราวุธทั้งปวง ยกจากพุทไธมาศโดยทางชลมารคไปตีกรุงกัมพูชาธิบดี

ครั้นถึงวันพฤหัสบดี เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๕ ค่ำ ประทับแรมพลอยู่บ้านปลิงกัณเณหนึ่ง

ครั้นรุ่งวันศุกร์ เดือน ๓๒ แรม ๓ ค่ำ เสด็จฯ ไปถึงบ้านนักขาริมหัว เพลาบ่าย ๓ โมงเศษ ประทับเรือพระที่นั่งหน้าบ้านเขมรผู้ใหญ่นายบ้านตงมาเฝ้า จึงตรัสติดตามถึงเตาเหยีย ว้ายกหัน มาทางนหรือประการใด กราบทูลพระกรุณาว่า เตาเหยียยกไปจากนไต้ ๕ วัน เห็นว่าทัพหน้าจะตามทัน เพลาฉานนไต้ ยืนเคียงบันมาถัน จึงทรงพระกรุณาพระราชทานธง พระราชโองการให้... แล้ว เสด็จฯ ไปประทับแรมอยู่ณบ้านแหลมเณหนึ่ง

ครนรุ่งชนวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๗ ไป จิน
นำทางให้ผิด ทรงพระวิโรธ ให้ถางจีนผู้นำทางนั้นเสีย เด็ดจประทับ
แรมอยู่กลางทุ่งเวณหนึ่ง

ครนรุ่งชนวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ เพลาเช้า ๓ โมง
เศษ หยดประทับปากน้ำโพรงกระดัง จัดแจงโยธาทหาร พระ
ราชทานอบายแด่ให้เร่งยกไป

อนึ่งสั่งให้หมื่นศรีภรตารวจใน ให้คุมเขมรเชลยคนหนึ่ง ให้นำ
ทางแยกขึ้นไปทางหนึ่ง ไปเร่งกองทัพเจ้าพระยาจักรี ครนถึงเพลาเย็น
เขมรโค่นาหนี หมื่นศรีภรตาทวงเขมรนั้นตาย ครนจะไป ชดต้นด้วย
หนทาง จึงกลับคืนมาหาทัพหลวง

อนึ่งทรงพระกรุณาให้จีน.....๒ คน ถือนางด้อโกษาธิบดีไปถึง
ผู้รั้งกรมการเมืองปาดัก เป็นใจความว่า เมืองพุทไธมาศได้ได้แล้ว
กองทัพซงยกทหาร.....บอกหนังสือมาว่าจะได้เมืองกัมพูชาอยู่แล้ว จึง
เด็ดจ ๗ มาทางทองจีนจง หากนายทัพนายกอง...มิให้ไปตีปาดักหา
มิได้ ด้วยเมืองปาดักเคยถวายเครื่องบรรณาการตลอดมา ถวาย.....
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗ จะเลี้ยงดูไป. อนึ่งเจ้าเมืองพุทไธมาศ
หนีมาทางนี้ ให้จับตัวมาถวายด้วย จะมีความชอบ แด่จีน ๒ คนไป
ในเพลากลางคืน พบเรือญวนใหญ่น้อยประมาณ ๒๐ ลำ ญวนสะกด
ไว้จะไปหนีได้ จึงกลับคืนมาหาทัพหลวง

ด้วยนายจ้าวเนตรับสั่งได้เกล้า ๗ หม่อม ตั้งว่ามิพระราชกำหนด
กฎหมายว่าไว้แต่ก่อนนั้น...

วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ เพลาเช้าเสด็จฯ ไปพบบ้านจีน
ริมน้ำ หยตประทับ จีนเข้ามาเฝ้า กราบทูลพระกรุณาว่า เจ้าเมือง
กัมพูชาหนีไปแล้ว จึงทรงพระกรุณาพระราชทานธงดำค้ำให้แล้ว
เสด็จฯ ไป

วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ เพลา ๕ โมงเศษ หยตประทับ
อยู่ณกระบวนเพิง เจ้าพระยาจักรีมาเฝ้ากราบทูลพระกรุณาว่า เจ้า
เขมรหนีไปหลายวัน ไปอยู่บ้านบ่อพนม จึงดำรัสสั่งเจ้าพระยา
จักรี พระศรีราชโขน พระท้ายน้ำ ให้ยกไปตาม อยู่ประทับแรม
เวณหนึ่ง

ครั้นรุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมง
เศษ ยกทัพหลวงตามไป เพลาประมาณยามเศษ หนึ่งต่อเจ้าพระยา
จักรีบอกมากราบทูลพระกรุณา ใจความว่า ญวนถกหนายับเอาเจ้า
เขมรไปจากกอะพนมแล้ว จึงหยตประทับแรมอยู่หน้าบ้านคำหนัก
เวณหนึ่ง

ครั้นรุ่งขึ้นวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ เพลาเช้าโมงเศษ
เสด็จจากดงคนมา ถึงปากคลองมกกระดำพบเรือครอบครัด จึงหยต
ประทับบนฟากดงว จมื่นด้วรเพชฌัญญิกตมากราบทูลพระกรุณาว่า
พระยาพระเขมรพาครัวแลราษฎรชาวเมืองกัมพูชา หนีอยู่ในคลองนั้น
เป็นอันมาก จึงดำรัสสั่งให้ทหารกองหน้าเขาคครัว ไต่เรือแลครวเป็น
อันมาก ประทับแรม

รุ่งขึ้นวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ เพลาเช้า ครั้นดำรัสสั่งให้

พระอาทิตย์ หดวงราชย์ หดวงจันทร์ คมเรือเครื่องบรรณาการ
แต่หญิง เขมร คนหนึ่ง ซึ่งเขมรมชอทูตเกิดถวาย ๖ ชนไปอยู่น
กะพนมเพ่ง จึงสั่งพระอาทิตย์ หดวงราชย์ หดวงจันทร์ ให้
แต่งคนลงไปเอาข้าว... เมืองปาดัก เมืองพุทไธมาศ ประทับแรมอยู่
ณปากคลองบ้านมกกระดา & เวณ ให้ทหารเข้าตีครัวล้มฤทธิ์แล้ว

รุ่งขึ้นวันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ เพลาโมงเศษ ได้แจ้ง ๖
จากบ้านมกกระดามาประทับกะพนม ทรงพระกรุณาพระราชทานเรือ
แต่ข้าวปลาอาหารให้แก่พระดังษ์ไทย ซึ่งสมควรจะเข้าไปเมืองธนบุรี
แล้วได้แจ้ง ๖ มาประทับอยู่นปากน้ำถวายพระแพฟากตะวันตก หนึ่งคือ
(๓) เจ้าพระยาจักรีบอกมากราบทูลพระกรุณาเป็นใจความว่า เขมรประมาณ
๑๐๐๐ เศษ คึงค่าย ๒ ฟากคลอง คลองนั้นผูกแพดักไว้ ไต่เขารับ
คิดพันกันอยู่

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ เพลาเช้าได้แจ้ง ๖
ออกโยธาทหารทองปวง ทรงพระกรุณาตำรับเห็นอเกตุ ๖ ตั้งว่า บันดา
จีนไทยทั้งปวงซึ่งได้เขมรเชลยไว้ ให้เอาชนทูตเกิด ๖ ถวาย จะ
พระราชทานให้เจ้าองค์รามราชา ซึ่งอยูณเมืองกัมพูชาธิบดี แต่
(๒) กองทัพพระยาบมราช พระยาโกษา ให้ช่วยราชการพระองค์
รามราชากว่าจะดับต้นค้ก่อน อนึ่งเจ้าพระยาจักรีซึ่งไปตีครัวณ
บ้านพนม นั้น ต้มฤทธิ์ราชการแล้ว กลับคืนมายังทัพหลวงซึ่งตั้งอยู่น

(๑) เจ้าพระยาจักรี (หมุด)

(๒) คือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งพระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถ
เลขาว่าดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยาจักรี

ปากน้ำถวายพระแพ เพลาเช้า ๒ โมงเศษ ได้๑ ฯ ขกพลพยุหทัพ
จากปากน้ำถวายพระแพกลับคณขึงเมืองพุทไธมาศ ได้๑ ฯ มาประทับ
แรมอยู่ณกระปากน้ำทางจะไปกัมพูชา คอยโยธาทหาร มาพร้อมแล้ว
จึงทรงวิจารณ์จัดแจงแล้ว

รุ่งขึ้นวันศุกร์ เดือน ๓๒ แรม ๓๕ ค่ำ เพลาเช้ายกจากกระดอง
ลงไปประทับอยู่ปากตะวันตก ณปากคลองแควจะไปกัมพูชาจะไปปาก
อึ้ง.....นายทพนายกองซึ่งทรงพระกรุณาให้ไปตั้งอยู่ปากน้ำ แล้ว
จึงให้ ไปเกลี้ยกล่อมเมืองปาดัก มิได้ตั้งอยู่ตามรับสั่ง ต้องเข้าไปพบ
เรือญวนประมาณ ๕๐ เศษ รบกัน ตาตทัพถอยมาให้เสียพระสිරิวิบัติ
เสียคน เสียเรือ ๓๑ ลำ แล้วได้๑ ฯ มาตั้งค่ายอยู่ณปากน้ำโพรง
กระดัง บันดาเรือเซตยซึ่งได้มานั้น ให้ตั้งไปเมืองพุทไธมาศก่อน
อึ้งดังให้กองทหารลงไปตั้งอยู่ณปากน้ำปาดัก ครั้นแล้วให้กลับขึ้นมา
คิดราชการ

ครั้นรุ่งขึ้นวันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้นค่ำหนึ่ง ยกจากค่ายปากโพรง
กระดังมาประทับทองจันจง ให้เจ้าพระยาจักรีตั้งมั่นอยู่ณจันจง แล
นายทพนายกองซึ่งตาตทัพมาแต่ปาดักนั้น ให้ตั้งหมอบอยู่ในกองเจ้าพระยา
จักรี

รุ่งขึ้นวันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ ยกจากจันจงมา เพลา
ค่ำในคลองนันทน เรือครวจะไปนันทได้ จึงทรงออกดำหระได้๑ ฯ...
ช่วย บันดาเรือใหญ่ซึ่งกินน้ำลึกไปไม่ได้ ทรงพระกรุณาให้ทัพนาย
เอกช่วยเข็น แล้วตั้งให้คนนำทางกลตางวนกลตางคน เรือทั้งปวงจึงไป

ได้พร้อมกัน จันทังปวงด้รรเสริญว่า เทศกาลเดือนอ้ายน้ำแห่งคลอง
ชาตที่เคยจะเดินได้เหมือนฉะนหมักได้ น้หากว่าบุญญาภาพพระ
บารมีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากนักรา เรือรบเรือเชลยใหญ่่น้อยทั้งปวง
ไปมาได้เทศกาดน

วันจันทร์ เดือนอ้าย ชน ๓ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมง ถึงเมือง
พุทไธมาศ สั่งให้พระยาพิชัยไศศวรรย์ แต่งคนไปเอาข่าวราชการ ณ
กรุงเทพมหานคร

รุ่งวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๕ ค่ำ เพลาบ่าย ๕ โมงเศษ
พระยาพิทยโกษนำเอาเงินบุ๋นตั้ง หดวงสังฆตา ซึ่งหนีไปนมาหลุดเกล้า ฯ
ถวาย จังตรัสประภาษว่า เงินบุ๋นตั้งคิดอ่านทำการสังครามทั้งปวงด้วย
ตัวยังมีได้เป็นข้าไต่ของ ฯ โทะถึงตายให้ดไว้ก่อน แลซึ่งหด
สังฆตานัน ได้กินน้ำพิพัฒน์จ้เป็นข้าไต่ของ ฯ แลแต่มาคิดการ
อีกเถ่า โทะถึงตายอยู่แล้ว จังตรัสถามว่า ตัวจะพอใจอยู่หรือ ฯ จะ
พอใจตาย จังกราบทูลจะอยู่ทำราชการนของพระเดชพระคุณสืบไป
จังตรัสว่าราชการสังครามเมืองญวนอน่ากก เมืองญวนลกหนายังมี
สืบไป ถ้าตัวจะใคร่อยู่จงคิดอาษาอุบายทำราชการแก้ตัวสืบไป หดวง
สังฆตากราบทูลพระกรุณารับจะถือนั่งสืบไปเมืองญวน ก็ทรงพระ
กรุณาให้ตัวไป ให้บุตรภรรยาตามคุ้มไว้ แลหดวงสังฆตา จันบุ๋นตั้ง
ให้ตำรวจในจำไว้

อนึ่งทนายเลอก ๒ คนเสด็จแล้วไปวิวาทกับจีน เอาดาบฟันเอา

จนเจ็บป่วย จึงตรัสถามไต่เนื่อความเป็นดังจ้องแท่งแล้ว ให้ตั้งพระราช
อาชญาเขียน ๒ หวาย ให้ตัดศีรษะเสีย

ครั้นรุ่งขึ้นพรุ เตือนฮาย ชน ๕ คำ เพลาเช้า เด็ดจอกโยธา
ทหาร ตั้งให้ตั้งพระราชอาชญาหลวงรักษาดมบดี หลวงราชมนตรี
กุนตะ ๓๐ ที่ ด้วยแต่งคนลงมาเอาข่าวราชการณเมืองพุทไธมาศ มี
ไต่เอาข่าวราชการกราบทูลพระกรุณาหามิไต่ แต่บ่าว ๒ คนนั้นให้ตัด
ศีรษะเสีย

อนึ่งจมนไวยวรนาถ ซึ่งเจ้าพระยาจักรีกราบทูลพระกรุณาว่า ย่อ
หย่อนแก่การสงคราม ให้ตั้งพระราชอาชญาจำตงมาแต่ปากน้ำโพรง
กระดังงัน ปรีक्षाโทษถึงตายจะไฉนได้ จะเป็นเยี่ยงอย่างสืบไป จึงตั้ง
ให้ตัดศีรษะเสีย จึงทรงพระกรุณาพระราชทานชื่อนายเดช มหาเด็ก
เป็นจมนไวยวรนาถ แต่ผู้มชอโทษถึงตาย ๕ คน เพลาบ่าย ๓ โมง
เศษ ข้าทูลละออง ฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ๒๒ คน ทูลเรื่องราวกราบทูล
พระกรุณา ในใจความว่า ผู้มชอกระทำผิดในราชการเป็นมหันตโทษ
ให้ตั้งพระราชอาชญาถึงต้นชีวิต ควรด้วยเกล้า ฯ อยู่แล้ว ฯ ข้า ฯ
ทงปวงขอพระราชทานชีวิต ไว้ทำราชการแก้ดวงของพระเดชพระคุณ
อีกครั้งหนึ่งน จึ่งมีพระราชบริหารดำรัสเห็นขอเกล้า ฯ ว่า ผู้จะเป็น
กษัตริราช ทำนุกบารุงอาณาประชาราษฎร์ แลแผ่นดินให้ร่มเย็น
นั้น มิได้คงอยู่ในชนบทรรมนิยมพระราชบัญญัติทางพระอุเบกขา ผิด
แต่มีกระทำโทษ ชอบแต่มีโทษ บ้านเมืองหนักเสียไป แลอาชญา
๕ คนกระทำผิดคนผิดทุกประเวณอนเป็นธรรม คุฯพญาเอถาราชกเป็น

อย่างอยู่ ใช้ว่าฉันไว้อย่างมาจะไม่รักใคร่น้ำหามิได้ มาทว่าไพร่คน
 หนึ่งอันเป็นข้าขอบขัณฑสีมาเสียไปนั้น ก็มีความรักประดุจชีวิต จึง
 ทรงพระสัจยาธิษฐานสาบาน ต่อหน้าพระอาจารย์วัดเทืองหวายพระองค์
 หาดยรูป ว่าเป็นความดีแห่ง ๆ ข้า ๆ ๆ ทำความเพียรมิได้คิดแก่
 ภายเดชดวงทงน จะปรารธนาสมบัติพัดพานอันใดหามิได้ ปรารธนาแต่
 จะให้สัมฤทธิ์พราหมณ์สัตว์โลกเป็นสุข อย่าให้เบียดเบียนกัน ให้ตั้งอยู่
 ในธรรมปฏิบัติ เพื่อจะเป็นบัจจยกแก่โพธิญาณดังเดียว ถ้าแต่ผู้ใด
 อาจสามารถจะอยู่ในราชสมบัติ ให้สัมฤทธิ์พราหมณ์ประชาราษฎร์เป็น
 สุขได้ จะยกสมบัติทงนให้แก่ผู้ใดคนหนึ่ง แล้ว ๆ ข้า ๆ จะไปสร้าง
 สัมณธรรมแต่ผู้เดียว ถ้ามีคณะจะปรารธนาศีรษะแด่หทัยวัดดังหนึ่ง
 สิ่งใดก็จะให้แก่ผู้หนึ่ง ถ้าแต่มีดีคณะ ๆ ข้า ๆ มุดาว่าท ขอให้ตกไป
 ยังอบายภูมิเถิด เมื่อแต่คนทงปวงกระทำโทษผิดถึงคณะ ครั้นจะมี
 เขาโทษ ก็จะได้ชนบทรรมนิยมบ้านเมืองไป ครั้นมิให้คนเล่า
 เจ้าพระยาแต่พระยา พระ หาดวงมาขอเป็นอันมาก เป็นมรุตจะคิด

ครั้นด้วยพระเทอดังนแล้ว จึงตรัสแก่ข้าทูลละออง ๆ ซึ่งกราบทูล
 ขอโทษนั้นว่า ราชการสงครามเมืองปาดักยังมอยู่ ถ้าแต่ผู้ใดเจ้า
 ทงปวงจะพร้อมกันไปตีเมืองปาดักถวายให้ได้ ซึ่งคนโทษถึงตายนั้นก็
 จะตโทษไว้ ให้ไปกระทำราชการแก่ตัว ข้าทูลละออง ๆ ผู้ใหญ่
 ผู้น้อย ๒๒ คน กราบดังจะอาสาไปตีเมืองปาดักทุกเขตต์ ๆ ถวาย แด
 เคน ๕ คนซึ่งเป็นมหันตโทษนั้น ก็ทรงพระกรุณาพระราชทานชีวิตไว้

อนึ่งทรงพระกรุณาให้อาณาประชาราษฎร์ถ้วน ๆ ทุกอารามแขวง

จังหวัดเมืองพทไธมาศ เข้ามาในราชฐานแล้ว พระราชทานจิวรแพร
ทุกองค์ ทมโต จิวรนั้น พระราชทานเงินองค์ละ ๕ ตำลึง แดโกธนา
อาหาร ก็พระราชทานให้มิได้ขัดสน

อนึ่งเพลา ๒ ยามเศษ เจ้าพระยาจักรี พระยาอภัยภูธร บอกร
มาให้กราบทูลพระกรุณาใจความว่า นายทัพนายกองซึ่งไปราชการ
เมืองปาดัก รบกับญวนเสียคนถูกปืนตาย (คือ) หลวงรักษ่มั่นเที่ยร
ไพร่ ๑๑ เรือ ๘ ลำ ซึ่งรอดมาได้ นาย ๑๑ ไพร่ ๑๗๕ (รวม)
๑๘๖ (คน) ขนบกเดินตามริมน้ำมาถึงบ้านพระยาพิชัยสงคราม เขมร
ซึ่งเกลี้ยกล่อมไว้นรรับเตียงได้ ว่าจะตั้งเข้ามา

อนึ่งพระสังฆเขมร ๕ รูป ถือนั่งล้อพระยาอริวงศา เจ้าเมือง
ปาดัก แดพระยาราชสงคราม ให้มาถึงนายทัพนายกองทั้งปวง ใน
ใจความว่า จะส่งความภักดีสมัครเป็นข้าได้ละของ ๆ แดให้นายทัพนาย
กองช่วยทำนุบำรุงเอาเนื้อความกราบทูลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ อย่าให้ มีความผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย พระ
หลวงขุนหมื่นเขมรจะได้มีชีวิตสืบไป จะได้ทำการสงครามมิได้กลัว
แก่ญวนเลย

ครั้นได้ทรงฟังหนังสือบอกนั้นแล้ว จึงตรัสประภาษว่า เจ้าเมือง
ปาดักนั้นมีความชอบอยู่ ซึ่งข้าทูลละออง ๆ จะอาษาไปคืนให้ยกไว้
จึงทรงพระอักษรไปเฝ้าเจ้าพระยาจักรี ในใจความว่า ข้าหลวงซึ่งไป
ราชการเมืองปาดัก ญวนบังอาจต้อนมีขอแตกกระจัดกระจายหนีขนบก
ได้นั้น พระยาอริวงศา เจ้าเมืองปาดัก แดพระยาราชสงคราม

เขมร รับไว้^๕ เสด็จ^๕ให้กินแล้ว แ่่งคน เรือ^๕ ตะเบียง^๕ ดังมานัน^๕ เป็น
 ความชอบใหญ่หลวง ทรงพระกรุณาพระราชทาน^๕เสื้อผ้าคนละ^๕ด้ารับ^๕
 เงินคนละ^๕ชั่ง แก่พระยาอริวงศา พระยาราชาดังคราม เขมร แล้ว
 ให้เจ้าพระยาจักรีหา^๕ลงมาพระราชทาน แล้วให้^๕หามนายทัพนายกอง
 ทัพบวงอย่าให้^๕ไปตีเมืองปาดักเลย ให้พระยาอริวงศา^๕กินเมืองปาดัก
 ดับไป ทรงพระกรุณาจะ^๕ฝากฝัง^๕พระองค์^๕รามราชา ซึ่งครอง^๕กัมพูชา^๕ริบ^๕ดิ
 ให้^๕ทหาร^๕การ^๕ยิง^๕ ๆ^๕ ชน^๕ไป ถ้าพระยาอริวงศา^๕ พระยาราชาดังคราม
 จะ^๕ใคร^๕ไปถวาย^๕บังคม^๕พระ^๕องค์^๕รามราชา ก็^๕ให้^๕ไป ถ้าจะ^๕ใคร^๕มา^๕ถวาย
 บังคม^๕ตน^๕เกล้า^๕ ๆ^๕ ณ^๕เมือง^๕พท^๕ไช^๕มาศ ก็^๕ให้^๕พา^๕ตัว^๕ลง^๕มา^๕ หนึ่ง^๕ด้อ^๕แต่^๕ตั้ง^๕
 ของ^๕พระราชทาน^๕นั้น ให้^๕พระ^๕ยา^๕เด^๕โซ เขมร นาย^๕แก้ว^๕น ถือ^๕ไป

วัน^๕พฤ^๕ห^๕ส^๕บ^๕ดี เดือน^๕อ้าย^๕ ชน^๕ ๖ ค่ำ เพ^๕ธา^๕เข้า^๕ ๒ โมง^๕เค^๕ษ^๕ ได้^๕จ^๕ ๆ
 ไป^๕ประ^๕พา^๕ศ^๕เขา^๕เม^๕ริ

อนึ่ง^๕ทรง^๕พระ^๕อ^๕ก^๕ษ^๕ร ๒ ฉบับ^๕เป็น^๕หนึ่ง^๕ด้อ^๕พระ^๕ยา^๕โก^๕ษา^๕ริบ^๕ดิ ให้^๕นาย
 วิ^๕ศ^๕ต^๕ร ๓ อง^๕ไ^๕ต^๕นาม ๓ ตัก^๕เก^๕ีย^๕ต ๓ นาย ๓ ไพร^๕ไทย ๕ ญวน ๕
 (รวม) ๑๐ คน ถือ^๕ไป^๕ณ^๕กร^๕ง^๕อน^๕ำ^๕ก ใน^๕เร^๕ือง^๕รา^๕ว^๕ใจ^๕คว^๕าม^๕ฉ^๕บ^๕บ^๕หนึ่ง^๕
 ว่า^๕ก^๕ถ^๕า^๕ว^๕เน^๕อ^๕คว^๕าม^๕เป็น^๕ทาง^๕พระ^๕ราช^๕ไม^๕ตรี^๕ถึง^๕พระ^๕เจ้า^๕อน^๕ำ^๕ก มิ^๕ให้^๕พิ^๕โร^๕ช
 แก^๕ก^๕ัน ด้วย^๕จะ^๕แบ่ง^๕แ่^๕น^๕ดิน^๕กัน^๕เป็น ๒ ภาค ให้^๕พระ^๕องค์^๕อ^๕ุ^๕ทัย^๕ราช^๕า^๕หนึ่ง^๕
 ให้^๕พระ^๕องค์^๕ราม^๕ราช^๕า^๕หนึ่ง มิ^๕ให้^๕พิ^๕โร^๕ช^๕แก^๕ก^๕ัน ใน^๕กร^๕ง^๕ทั้ง^๕ด^๕ำ^๕ม^๕โดย
 ธรรม^๕ราช^๕ประ^๕เพ^๕ณี ฉบับ^๕หนึ่ง^๕ว่า ให้^๕เส^๕นา^๕บ^๕ดี^๕กร^๕า^๕ม^๕บัง^๕คม^๕ท^๕ด^๕พระ^๕เจ้า^๕
 อน^๕ำ^๕ก ให้^๕ว่า^๕แ่^๕ญ^๕วน^๕ด^๕ก^๕หน^๕าย ให้^๕ตั้ง^๕เร^๕ือ^๕ร^๕บ ๘ ถ^๕่า^๕ คน^๕ไพร^๕นาย ๑๐๐
 เงิน ๑๐๐ ชั่ง ซึ่ง^๕ญ^๕วน^๕ละ^๕ก^๕ด^๕ค^๕ด^๕ช^๕ว^๕า^๕ห^๕ด^๕ว^๕ราช^๕การ^๕เม^๕ือง^๕ป^๕าด^๕ัก โดย
 ทาง^๕พระ^๕ราช^๕ไม^๕ตรี^๕แ่^๕น^๕ตรี^๕ มิ^๕ให้^๕พิ^๕โร^๕ช^๕แก^๕ก^๕ัน

ครั้นเพลาย่ำ ๕ โมง ให้ส่งพระราชอาชญาคนโทษ ๕ คน จมื่น
ไวยวรนาถ ย่อหย่อนแก่ข้าศึก ขุนศรีราชบุตร หินตาทัพ ทนายเอก
๒ คน เสด็จราตรีเอาดาบฟันจนบวญเจ็บดำหัด เฝ้ายนหลวงราชมนตร
กับบ่าวหลวงรักษาดมบด ถอนหงส์ออกมาแต่เกาะพนมเพิง มาเอาเข้า
ราชการณเมืองพุทไธมาศ มิได้เอาหนังสือบอกให้ทราบทูลพระกรุณา
จนได้ ๑ ๑ กลับมาถึงเมืองปากน้ำพุทไธมาศ แดคน ๖ คนจะไฉ้ มิได้
ข้าทูลละออง ๑ ทงปวงจะดูเยี่ยงอย่างกัน จะเดี่ยชนบแผ่นดินเมืองไป
จึงตั้งให้ประหารชีวิตเสีย

วันศุกร์ เดือนอ้าย ชน ๗ ค่ำ เพลาย่ำโมงมีเศษ เสด็จออก
ข้าทูลละออง ๑ มีพระราชบริพารครตั้งเจ้าละคร ว่าพระศรีพิพัฒน์ให้
เป็นนายกองคุมหลวงชนหมื่นไทยจีนไปราชการเมืองปาดัก พบเรือ
ญวนเข้ามาได้ช่วยกันรบพุ่ง จนเสียหลวงรักษมนเทียร ไพร่ แดเรือรบ
บันใหญ่หนีออกไปเป็นอันมากนั้น จะลงพระราชอาชญาตามโทษ แด
ราชการ ยัง ม อยู่ แดล่่มกำลัง พระยาจันทบูร หมื่น.....หลวง
ดิทธิสงคราม จีนไทย ให้พระยาจันทบูรคุมเข้าไป แดพระศรีพิพัฒน์
กำลังพระศรีพิพัฒน์ ให้พระยาพิพิธโกษาคุมเข้าไป แดหลวงชนหมื่น
แลล่่มกำลังหลวงชนหมื่น ในกองซึ่งไปด้วยพระศรีพิพัฒน์ ให้หมื่น
สรรพเพชรภักดี หมื่นศรีเสาวรักษ์ หมื่นเลื่อมใจ ให้กองมหาดเล็ก
คุมเข้าไปให้สิ้น แดทนายเอกกองนอก ซึ่งไปด้วยพระศรีพิพัฒน์
ให้เจ้ากรม ปลัดกรม กรมทนายเล็กรับเอาเข้าไปให้สิ้น อย่าให้
ไทยไพร่มีข้อหลบ หลีกหนีไปแต่คนหนึ่งได้ ถ้ามีราชการจะให้ทำ

ราชการแถว ถ้าผู้ขอหลบหนีไปได้แต่คนหนึ่ง จะเอาผู้รับคุมเข้าไป
ไปนั้นเป็นโทษ แต่บัญชีคนซึ่งไปราชการด้วยพระศรีพพัฒน์ น้อย
แก้มหาดไทยกตาทิโหม ให้ผู้ซึ่งจะรับตัวผู้ขอเข้าไปนั้น ให้ตอก
เอาบัญชีต่อมหาดไทยกตาทิโหม ตรวจเอาตัวพระหลวงขุนหมื่นไพร่
ตามบัญชีได้นาย ๑๑๘ ไพร่ ๕๕๑

หนึ่งเพลา ๓ โมงเศษ หลวงเพชร สังคราม กราบทูลพระกรุณา
ว่า ตัวแตกพวกด้อมกำลัง ซึ่งทำราชการเข้าหักค่ายนั้น มีได้รับพระ
ราชทาน จึงตรัสสั่งให้พระญาณประสิทธิ์ ทามไต่ความว่า พระ
ญาณประสิทธิ์กระทำความผิด น้อยพระราชทรัพย์ของหลวง จึงมีพระ
ราชบริหารดำรัสสั่งพระโหราธิบดี ว่าคนมีบาปเห็นเข้าหน้า (ที่)
ปล้นเมืองมีความชอบแต่ ๕ คน พระญาณประสิทธิ์เอาผู้มีความชอบ
น้อย ตั้งบัญชีว่ากระทำความชอบมาก บังผู้กระทำความชอบมาก
เสีย บอกบัญชีน้อยเอาเงินของหลวงไปนั้น ทรงพระกรุณาให้ส่งพระ
ราชอาชญาตรีหัง ๑๐๐ ท้าวให้ฆ่าเสีย จึงจะสมควรโดยโทษ แต่ว่า
พระญาณประสิทธิ์กระทำความตามพระราชดำริกล่าวหาญ เอาเมืองพุทไธมาศ
ถวายตูลพระราชาธิบดี มีความชอบอยู่ แต่ให้เรียกเอาทนายบ่นไว้
แล้วให้คงทำราชการสืบไป

วันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ เพลา ๕ โมงเศษ ตรัสสั่งพระ
อาลักษณ์ให้หมายบอกกรมฯ จ่ายข้าวสาร ๓ เกวียนแด่กับบิยะถวาย
พระดั่งษ์ ๕๐ เกรเนร ๕๐ (รวม) ๑๐๐ รูป ซึ่งจะได้รับพระราชทาน
ฉันทว่าจะไปเฝ้าเมืองธนบุรี

วันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาบ่าย ๒ โมง ทรงพระอักษร
 คารัถ์สั่งหัตถราชนิกลให้ไปเฝ้าเจ้าพระยาจักรี เป็นใจความว่า กอง
 ทพพระศรีพพม ซึ่งไปราชการเมืองปาดัก แดกญวนหนมา เดี่ยวเรือ
 รบเรือไถ่นั้น ครั้นจะไม่เอาโทษ ข้าราชการทั้งปวงก็จะดูเยี่ยงอย่างกัน
 ดับไป ครั้นจะเอาโทษได้ คนมากกว่า ๓๐๐ คน ทรงพระราชดำริจะ
 ดองโทษให้ ก่อกำแพงเมืองชนบุรี แต่ให้เจ้าพระยาจักรีแต่งคนคุม
 ผู้มชอเบินหมวดเบินกองลงมาณเมืองพุทไธมาศ จะได้ ให้มีนาย
 ประกันรับตัวเข้าไปยังเมืองชนบุรี แต่ให้เจ้าพระยาจักรี แดกกองทพ
 ทั้งปวงกลับเขามาณเมืองพุทไธมาศ จะได้จัดแจงแต่งเรือรบเรือไถ่ให้
 พร้อมไว้

วันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกะเรตรศก เพลาทุ่มเศษ
 ได้จ้อยื่นพระคำหนักเมืองพุทไธมาศ ขุนวิสูตรแดกถามชอ กับหนังสือ
 (๑) (๒)
 บอกพระยาพิชัย แดกหนังสือเจ้าพระยาศรีธรรมราชเป็นหลายฉบับ
 ในทันใดนั้นทรงหนังสือบอกเมืองพิชัย ในท่ามกลางราชบริพารทั้งปวง
 ในใจความนั้นว่า พระยาพิชัยให้ขุนคลังไปสืบข่าวราชการ พะมาเฝ้า
 พระยาศรีสุริวงค์ ๆ บอกเนื้อความว่า ไปดอดแนมราชการณเมือง
 แพว เมืองน่าน พบนายจุต นายคน นายคำมุน ๆ ให้การว่า พะมา

(๑) พระยาพิชัย (ทองดี) ที่เรียกในพระราชพงศาวดารฉบับ พระราชหัตถเลขาว่า
 พระยาพิชัยดาบหัก

(๒) ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นพระยเจิเบศรวิรักษ์ ในสมัยกรุงธนบุรี ได้ดำรงตำแหน่ง
 สูงสุด เป็นอัครมหาเสนาธิบดี ดังปรากฏนามในบานแผนกไตรภูมิ พ.ศ. ๒๓๑๕

มากระเกณฑ์คนในบ้านให้ล้นมือ จึงถามนายคุณ นายบ้าน ว่า กระเกณฑ์
 ทพทงจะยกไปไหน นายคุณจึงบอกว่า มึงมั่งยังงั้น เจ้าเมืองเชียงใหม่
 ให้กระเกณฑ์พลทหารเป็นหลายบ้าน ให้ไปพร้อมกันณเมืองเชียงใหม่
 กับทพเมืองเมะตะมะ เป็น ๒ ทพ จะยกไปเมืองโต คนมากน้อยเท่าใด
 มิได้รู้ พระยาพิชัยเกณฑ์คนเมืองดับแด เมืองฝาง เมือง..... กอง
 หดงพิชัยได้คน ๕๐๐ ตระเตรียมไว้

หนึ่งพระยากาญจนบุรีบอกเข้ามาว่า ได้แต่งคนออกไปตระเวนณ
 ปถาณด่านพบพระมาเดมอญ พระยากาญจนบุรีจึงยกพวกพลทหารก้าว
 ตระกตึงพระมาต้าย ๒ คน คัดศีรษะได้ยบไว้ พระมาแตกพ่ายไป จึงได้
 หมวกเดอบน แดทะวาซังพระมากวาดเอาไปน คนมาได้ ๗๐ คน ดับ
 ถามรายการในเมืองเมะตะมะ อ้ายมช่อให้การว่า ราชการในเมือง
 เมะตะมะดังบอย แดหนึ่งดื่อบอกราชการในเมืองธนบุรี

ครั้นทรงอ่านล้นฤทธิ์แล้ว จึงทรงจับยาม แลอนุมานด้วยญาณตาม
 กระแต่เนอความนน ซึ่งบอกมานนแจ้ง จึงตรัสแก่บริษัททงปวงว่า
 พระมาจะยกมานนหามิได้ ในทันใดนนั้น จึงทรงชักใช้ ได้ถามถามมช่อ
 ด้วยภาษาดาว ก็แจ้งตระหนักในพระญาณเป็นแท้ว่า พระมาจะยกมา
 นนหามิได้

วันจันทร์ เดือนอ้าย ชน ๑๐ ค่ำ เพลาเช้าเสด็จฯ ไปบำเพ็ญ
 พระราชกุศลถวญวณ ถวายนมัสการ บูชา ปรพระปฏิมากร ครั้น
 แล้วพระดังสนมณลวดมนต์ถวายจบแล้ว ทรงพระราชพิธีท้าวายเงิน

(๑)

พระดังสั เกร เณร ปะชั แต่มีพระราชบริหารให้ โอวาทแก่พระดังสั
 โดยภาษาญวน ให้ตั้งอยู่ในวินัยดีกษา ว่าอย่าคบหาต้องเด็ดด้วยดีกา
 ให้อุตสาหะทำนุกบารุงพระศาสดาผู้เรือง ถ้าจะขัดสนเป็นประการใด
 ก็ให้ ไปหาพระยาราชาศรัยรู้ แล้วถวายข้าวเปลือก ๑๐ เกวียน ชั่ง
 ดังพระอาตมกะณิดา ธิพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งญวนเอามาแต่กรุงเทพ
 มหานคร ให้อาราธนาถนบกนเข้าไปณเมืองธนบุรี ครั้นแล้วจึงถวาย
 นมัสการดา เสด็จฯ ออกมาเห็นยากจนพลกตงปวงเข้ามารับพระราช
 ทานมาก กว่า ๓๐๐ ทรง พระราชศรัทธาพระราชทาน บิเงินหนักบดละ
 ๑ บาท ๒ ดั่ง คนตะบิ ให้แก่ยากจนกตงปวงเป็นอันมาก

วันจันทร์ เดือนอ้าย ชน ๓๓ ค่ำ มีเถาะตรีศก เพดาเข้ามอเคษ
 พระยาโกษาณอกราชการทพบก ยกลงมาแต่กัมพูชาธิบดี มาเฝ้ากราบ
 ทูลพระกรุณาในเนื้อความว่า เมื่อยกทัพลงมาชน เขมรฆ่าพลกตง ๕๐๐
 คน พลกตง ๖๐๐ คน ยกกันมาสะกิดทำอันตราย กตงวันบ้าง เข้า
 คบปล้นกลางคนบ้าง ได้รับกันเป็นด้ามารต เขมรร้องว่าม่งแตกทัพญวน
 ลงมาแล้วหรือ แดงกองทัพพระยาโกษา กองทัพเจ้าพระยาอนรุกรักษ์ภรร
 แดงกองทัพชนหม่นฆ่าหตงกตงปวง ได้ได้ตมบอนฆ่าฟันเขมรล้มตาย
 เหล่าละ ๓๐ บ้าง เหล่าละ ๕๐ บ้าง เหล่าละ ๕๐ บ้าง ล้มตายเป็น
 อันมาก ฝ่ายเขมรก็อดสูยังกองทัพด้วยชนหน้าไม้ ถูกไพร่ทหารใน
 กองทัพเจ้าพระยาอนรุกรักษ์ภรร ๖๐ เคษ ทัพพระยาโกษา ๒๐ เคษ
 แต่จะได้อันตรายล้มตายแต่เด็กคนหนึ่งหามไค่นั่น จึงทรงพระกรุณา

(๑) บางทีจะหมายเอา ปะชาวและรูปชี

ตรัสแก่พระยาโกษาว่า เราคิดเห็นว่าเขมรนั้นมิได้แก้ตัวถ้าในสงคราม
เราจึงอดตได้ บัดนี้มาทำร้ายแก่ไพร่ของทัพพิน เห็นว่าแผ่นดิน
กับพวกราชบริษัณมีสงบ จะได้ชีวิตมิได้ ตั้งให้พระยาโกษายกกองทัพ
ไปปราบเขมรเหล่าร้ายให้สงบได้ ครั้นพระยาโกษา เจ้าพระยา
อนุรักษภร รับผิดชอบ ไปจัดแจงถนัดยกไปปราบเขมรเหล่าร้าย
ตามรับผิดชอบ

อนึ่งเพลาทมิฬ เศรษฐราชประกาศแก่ข้าทูลละออง ฯ ฝ่าย
ทหารพลเรือนไทยจีน ให้หลวงราชนิกรเขียนในใจความว่า.....
ทางจะไปญวนนั้นขัดสน.....แต่ได้มีศุภอักษรไปแก่ญวนแล้ว
ถ้าเป็นไมตรีต่อแล้วก็แล้วไป ถ้าขัดข้องอยู่จริงจะยกกองทัพยกทัพเรือ
.....แต่ให้พระยากรมราช พระยาโกษา อยู่ช่วยราชการ
พระองค์กรมราชธานีเมืองกับพวกราชบริษัณ ว่าเขมรจะรบกวนสงบแล้ว
จึงให้กลับไป เมื่อจะกลับไปนั้น ให้กะเกณฑ์กันตั้งค่ายเป็นทอดไป
กว่าจะถึงกรุง ขอให้ เป็นเหตุการณ์อันตรายได้ ถ้าเป็นเหตุการณ์
อันตราย จะเอานายทัพนายกองเป็นโทษถึงตาย อนึ่งญวนเขมร
อันแก่การสงคราม จะตั้งค่ายกตั้งแต่ ๓ ด้าน จะรบเรือกดอวยเรือ
ยิง เรือใหญ่ช่องบันยั้งนั้นจำเพาะแต่ปากบันนั้น จะยกย้ายมิได้ ถ้า
เราไม่รวดเร็วอย่างกับเรือรบกรุง ฯ ถ้าท้าวท้าวท้าวบุกรุกเข้าไป
ญวนกระโดดน้ำหนีไป ไต่เรือเครื่องดำตราดูเป็นหลายแห่งหลายตำบล
แต่กองทัพพระศรีพิพัฒน์กับญวน ญวนดอยเรือรบยิงแต่ไกล มิได้ยก
บุกรุก จึงได้คน ๓๐ คน เรือ ๒ ลำ แลพระอุทัยธรรมมิได้ช่วยกัน

ลาดถอยหันมาให้เสียราชการนั้น จะเอาตัวเป็นโทษตามโทษานุโทษ
 แค้นลับไปเมื่อหน้า นายทัพนายกองทั้งปวงจะรบญวนนั้น ให้เขา
 ไปเป็นกอง ๓๐ ลำบ้าง ๕ ลำบ้าง ให้ตัดแต่.....เข้าไปให้ชิดได้แคบ
 ไตช้าง ถึงจะยิงปืนช่องปืนจำเพาะแต่ปากบอก จะยกท่ายชนมโตะ ก็
 จะฟันไป เสียทางปืนแล้วญวนก็จะโดดน้ำหนี จะได้ชัยชนะมา
 ทดเถลา ฯ เป็นความชอบนัก แลนายทัพนายกองจะรบด้วยเรือรบ
 ญวน ผู้ใดรอร่อย่อยอ่อนอย่าให้เสียราชการดีดัดนั้น ให้นายทัพ
 ผู้ใหญ่ตัดศีรษะเสีย อย่าได้ดูเยี่ยงอย่างกัน อนึ่งพลรบ พลแจว
 ถ้าโดดน้ำหนีก็ ชนบกยกหนีไปก็ให้ตัดศีรษะเสียเหมือนกัน อนึ่ง
 พลแจวเรือ แจวย่อย่อย.....ให้ตัดศีรษะเสีย ถ้านายเรือนาย
 ปลัดย่อย่อย.....แล้วให้เอาเนื้อความ กราบมิ่งคมทูลพระกรุณา
 จะให้ตั้งพระราชอาชญาบุตรภรรยาโคตรญาติกาเป็นโทษตามบทพระ
 อัยการ.....ญวนตั้งค่ายรบเอาเรือรบเรือต่อ อย่าให้บุกรุกเข้าไป
 ให้ตั้งค่ายมั่นไว้ แล้วตัดทางวกหลังต่อบุกรุกเข้าไป ถ้าพอจะเอาเรือ
 รบซ้อนไว้ได้ ก็ให้ซุ่มไว้ ให้แต่งกองออกต่อสู้ให้เสียกลแล้ว ก็ให้ตัด
 ท้ายคัตถ์ถางบุกรุกเข้าไป จึงจะได้ชัยชนะด้วยง่าย.... เชลยไว้จะเอา
 ขอกกรมถัวโดดน้ำหนี พลรบจะเสียใจ ก็ให้เอาเชือกผูกเท้าไว้ จึง
 จะไม่.....ได้

วันพรุ เดือนธันวาคม ๒๕ ค่ำ เพลาเช้า ๒ โมง ข้าทูลละออง ฯ
 ฝ่ายทหารพลเรือน ได้เชลยไทยชาวกรุงเทพฯ นำเข้ามาทูลเกล้า ฯ
 ถวายให้ทอดพระเนตร ทรงพระกรุณาพระราชทานให้เงินชายหญิง
 คนละ ๓ บาท ให้คุ้มไว้ตามหมวดตามกอง

(๑)
 อนึ่งเพลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระยายมราช พระยาตำแหน่งวิจิตร
 พระอนุชิตราชา พระเนาโชติ นายทัพนายกองทั้งปวง บอกมาแต่
 ว่า พว กุชชนคนคำดา ๆ ได้เอาหนังสือบอกนกราบทูต พระกรุณา
 ในใจความนั้นว่า ยกกองทัพมาถึงณวันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๕
 ค่ำ ถึงบ้านปราสาทเอกไกลเมืองปัตตของทางประมาณ ๑๕๐ เส้นเศษ
 คงค่ายมั่นลงแล้ว ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ แต่งให้
 พระหลวงขุนหมื่นท้าวท้าวท้าวทั้งปวง ๑๐๐๐ มีเศษ ยกเข้าเมือง
 ปัตตของตกำลัง ได้รับกันแต่เพลาบ่ายโมงหนึ่งจนเพลาค่ำ เขมรยัง
 ครอบงำกันอยู่ ครั้นเพลาประมาณ ๒ ทุ่มมีเศษ พระอนุชิตราชา
 แลนายทัพนายกองทั้งปวง จึงแต่งคนให้ข้ามน้ำกวาดล้างไปตีเขมรแตก
 บ่าวพระอนุชิตราชา บ่าวพระวิเศษ ต้องบ้นตาย ๒ คน ถูกบวดย
 ลำบาก ๘ คน ถูกไม่เข้า ๓ คน จึงไปล่อตแถมจับเขมรได้ ให้การ
 ว่า ทพเรือยกมาถึงจันทร์แล้ว กองทัพเขมรตั้งอยู่บ้าน..... พระ
 เนาวโชติ พระวิเศษกองหน้า ได้รับคัทพเขมรแตกไป จึงยกมาตั้ง
 มั่นอยู่ณบ้านปลงกระบ.....

วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ให้ไปล่อตแถมดูว่าเขมรตั้ง
 ค่ายอยู่ณด่านกระกา ๕ ค่าย.....
ครั้นวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ ให้พระยาตำแหน่งวิจิตร
 ยกรับตรทพอยู่รักษาด่าน จึงยกไปตีค่ายด่านกระกา กองหลวง กอง
 หน้า กองเกียกกาย กองยกรับตรทัพ กับนายทัพนายกองทั้งปวง
 ครอบงำกันกับเขมรแต่เพลาเช้า ๒ โมงจนเพลาบ่าย ๒ โมง เขมร

ออกค้นนอกค่ายประมาณ ๒๐๐๐ มีเค็ช จึงให้กองทัพออกรบตะลุมบอน
 ทัพแห่งเขมรตายประมาณ ๑๐๐ มีเค็ช เขมรแตก จับได้เป็น ๒๗
 คน เข้าค่ายได้ ๆ ปืนแถว ๕๐ บอก ม้า ๕ ม้า แด
 เครื่องลำตราวุธเป็นอันมาก ถูกปืนตาย พระวิเศษ ๓ บ่าวพระ
 เนาวโชติ ๑ (รวม) ๒ คน บัวยนั้น พระเนาวโชติถูกปืนน้อง
 ซ้ายตลอด ๓ นายหมด ๕ ไฟร์ ๑๓ (รวม) ๑๖ คน แดด้บถาม
 เขมรให้การว่า พระยาดังขโลกให้พระยาดรุณทรังคราม พระยา
 ราชดงคราม เขมร ไปตั้งค่ายรบณบ้านตะพงปรัก ๒ ค่าย จึงให้
 (๓) ฟาทะทะหะยกกองทัพมาตีเอาเมืองโพธิสัตว์ ให้นายเงินน้อง
 พระวิเศษ ทำราชการแทนพระวิเศษ กองหน้าต่อไป เตชะพระบรม
 โพธิ์ธมการ ปกเกล้า ๆ เขมรแตกหนีไป จึงตั้งค่ายอยู่พักข้างหา
 ละเบียงณเมืองโพธิสัตว์ ๓ วัน แต่งให้กองทัพอยู่ณเมืองโพธิสัตว์
 ๒๐๐ คน ให้ยกแยกชนทางเมืองตะครือ—ทางหนึ่ง เมืองขลุ้งทางหนึ่ง
 เมืองถารองทางหนึ่ง เมืองบริบูรณ์ทางหนึ่ง เมือง.....ทางหนึ่ง
 เป็นคน ๑๐๐๐.....ครั้นวันพุธ เดือน ๓๒ แรม ๑๓
 ค่ำ ยกจากเมืองโพธิสัตว์ คัดตรงจะเข้าตีเมืองพุทไธเพชร ครั้นถึงบ้าน
 กำแพง จับเขมรได้ให้การว่า กองทัพหลวงได้เมืองพุทไธเพชรแล้ว
 จึงยกกลับมาตามเดี่จ ๆ พบพระองค์รามราชบอกว่าเดี่จ ๆ กลับไป
 เมืองพุทไธมาค้แล้ว แดเมืองพุทไธเพชรมัน ชาวปลาอาหารขัดสัน
 เขมรกลัวกองทัพไทยนัก ๆ ชาว ขกกลงมาตงณเมืองโพธิสัตว์ เมือง
 บัดบอง ชาวปลาอาหารผู้คนค่อยมั่งคั่ง ให้ฟาทะทะหะอยู่เกลียดล้อม
จะได้ช่วยราชการไปกว่าจะสงบ

(๑) เมื่อเสร็จศึกเขมรแล้ว โปรด ฯ ให้ตั้งอยู่ในตำแหน่งฟาทะทะหะต่อมา

ครั้นได้ทรงฟังในหนังสือบอกนั้นแล้ว จึงทรง ฯ ตรัสสั่งว่า
 พระตะทะหะ จะให้อยู่เกลี้ยกล่อมเมืองโพธิ์สัตว์ เมืองบัตบอง ท้า
 ภาอาหารผู้คนมากทางซึ่งจะไปกรุง ฯ ตามกฎหมายซึ่งให้พระยาโกษา
 ถือนั้น แต่ให้พระราชทานดินประดิว ดิบก ตั้งให้พระยาโกษาเอา
 มาด้วยแล้ว แต่ซึ่งพระวิเศษฯ ขยับขึ้นตายในทรม มีความชอบอยู่
 แล้องพระวิเศษได้ทำราชการมา ให้เป็นที่พระวิเศษทำราชการสืบ
 ไป ให้พระยายมราช พระยาค่าแห่งวิชิต ทำตามกฎหมายนั้นเถิด

อนึ่ง ให้หนังสือไปแจ้งพระองค์รามราชา ว่าได้ให้กองทัพ
 พระยายมราช พระยาโกษา อยู่ช่วยราชการพระองค์รามราชา ถ้า
 ราชการ กรุงกัมพูชาธิบดีสงบแล้ว จึงให้กองทัพ พระยายมราช
 พระยาโกษา กลับเข้าไปกรุง ฯ แลพระราชทานข้าว ๓๐๐ เกวียน
 ดินประดิว ๕ หาบ ดิบก ๕ หาบ ไว้แก่พระองค์รามราชาดำหรับ
 ราชการ

อนึ่งว่าพระตะทะหะ ครั้นตั้งราชการแล้ว ให้คงที่เป็นว่าพระตะทะหะ
 ทำราชการด้วยพระองค์รามราชา ทะนุกบารุงแผ่นดินกรุงกัมพูชาธิบดี
 สืบไป

แล้วทรงพระกรุณาพระราชทานข้าวไว้สำหรับเมือง ให้พระองค์
 รามราชา ๓๐๐ เกวียน พระยาราชาศรี ๓๐๐ เกวียน ไว้เมือง
 พุทโธมาศ ถ้าพระองค์รามราชาขัดสน ก็ให้แต่งคนลงไปรับเอาต่อ
 พระยาราชาศรีเมืองปากน้ำพุทโธมาศ

วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ชน ๓ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ ทรง

พระกรุณาพระราชทานเงินคนละ ๓ บาท แก่ญวน เขมร เป็นอัน
มาก แล้วทรงปรายเงินในเมืองพุทไธมาศ

วันศุกร์ เดือนอ้าย ชน ๑๕ ค่ำ เพลาเช้า ได้แจ้งว่า ออกขุนนาง
ณพระตำหนักเมืองพุทไธมาศ ตรัสตั้งเจ้าพระยาธรรมาธิราชว่า ญวน
เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ จะเสด็จกลับไปเมืองธนบุรี ให้คงพอไปแต่
วันนั้น ให้เบนตมว่า ตมตะวันออก กว่าจะเสด็จ ๖ กลับไปเมือง
ธนบุรี ขย้าให้เป็นเหตุการณ์แก่พริยโยธาทั้งปวง

อนึ่งเพลาบ่ายแล้ว ๕ โมงเศษ พระยาราชำเค็ฐรู้ มาเฝ้ากราบ
ทูลพระกรุณาว่า กรณมาจ่ายข้าวให้ ๕๐ เกวียนเศษ ยังมีได้ครบ
๒๐๐ เกวียน ครั้นได้ทรงฟัง จึงตั้งให้หาพระยาพระราชพิภพมาเฝ้า
ตรัสถามว่าข้าวซึ่งพระราชทานไว้สำหรับเมืองกัมพูชา เมืองพุทไธมาศ
๒๐๐ เกวียน จ่ายไว้ครบแล้วหรือประการใด พระยาพระราชพิภพกราบ
ทูลพระกรุณาว่า ได้จ่ายให้ไปแล้ว ๕๐ เกวียนเศษ ยังเหลือข้าวอยู่
ณนางประมาณ ๒ เกวียน เมื่อข้าวมิครบ ๒๐๐ เกวียนฉะนี้ ดิฉัน
ก็ขายขายเสียหรือประการใด จึงกราบทูลพระกรุณาว่า จะได้ยก
ขายขายเสียห้ามได้ จึงตรัสว่าไม่เห็นความจริงด้วย เพลาฉนั้นตรัส
ถามตัว ๆ กราบทูลว่า คงจ่ายให้พระยาราชำเค็ฐรู้ไป ๓๐๐ เกวียน
แล้ว เพลาฉนั้นจะแล้วครบ ๒๐๐ เกวียน แล้วจ่ายไปแค่ ๕๐ เกวียน
มากราบทูลว่า ๓๐๐ เกวียน ก็เห็นว่าคงพอใช้แล้ว จึงตรัสถาม
ข้าทูลละอองว่า ผู้ใหญ่ผู้น้อย เพาะจะให้เป็นที่ดีกับพระยานว่า เมื่อตรัส
ถามแล้วกราบทูลฉนั้น ผู้ใดได้ยินบ้าง เจ้าพระยาจักรี กราบทูล
พระกรุณาว่า เมื่อตรัสถามฉนั้น พระยาพระราชพิภพกราบทูลพระว่า ว่า

(๑) เรื่องพระยาพระราชพิภพ ที่กล่าวอ้างอยู่ในพระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรง
จำของกรมหลวงนรินทร ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า ๑๓๘

ได้ดวงจำไปแก่พระยาราชเศรษฐี ๑๐๐ เกวียนแล้ว ครั้นทรง
ครัดตามได้พระยานเบนถองแท่นแล้วณ ก็เห็นว่าพระยาประชานุ
เอาชั่วดวง แล้วเอาเทจมีจริงมากราบทูลพระกรุณาเป็นดังแล้วจะ
ไฉนได้ ขาทุตตะของ ๆ ผู้ใหญ่ผู้น้อยจะดูเยี่ยงอย่างกันสืบไป จึง
สั่งให้เอาพระยาประชานุ ห่มศรัทธาโภช ห่มเทพโภชา เติมน
เซน & คนนี้ ไปตระเวนบกระเวนเรือตามท่าเนียม แล้วตัดศีรษะเสีย
อย่าให้ข้าราชการดูเยี่ยงอย่างกันสืบไป (๓)

อนึ่งเพลาอำคำแล้ว ทรงพระอักษรสั่งให้นายเล่ห์อาวูร ให้
มหาตไทยหมายบอกข้าทุตตะของ ๆ ฝ่ายทหารพลเรือนทเกิดวทหาร
ทั้งปวง ในใจความว่า จะเล็ดจ ๗ กลับไปโดยทางชลมารคนี้ ให้
นายทัพนายกองเรือกำชับว่ากล่าวกัน ให้ไปเป็นหมวดเป็นกอง อย่า
ให้พลัดหมวดพลัดกอง มีราชการจะได้หากันสะดวก แลดูคนเป็น
เทศกาดมว่าพดด้วงข้างเรือ ถมตะวันออกพดด้วงเรือ ห้ามอย่าให้
ออกไปไกลฝั่ง ให้เทียบริมฝั่งไป ถ้าจะข้ามอ่าว ถมพดด้วงเรือนัก
คนใหญ่จะไปได้ ให้หยุดอยู่กว่าคนจะส่งบราบก่อน จึงไปให้ได้
อ่าวอาศัย ถ้าเห็นว่าถมเปล่าไปรังค ก็ให้ ไปทิ้งกลางวันกลางคืน
อย่าให้หยุดอยู่ที่ใดที่หนึ่ง แลให้นายทัพนายกองกำชับว่ากล่าวกัน อย่า

(๑) นี่เป็นแต่คำสั่งชั้นต้น เมื่อสั่งแล้วก็จำคนไทยไว้ก่อนจนกว่าจะมีพระบรมราช
โองการให้ประหารชีวิตเมื่อไรอีกครั้งหนึ่ง แต่คนไทยเหล่านั้นในที่สุดได้ รับพระมหากรุณา
ธิคุณไม่ต้องถูประหารชีวิต ดูหน้า ๓๕ ต่อไป

ให้เป็นเหตุการณ์แค่สิ่งหนึ่งดังใดได้ อนึ่งถกเรื่อนให้ดูโคมนายเรือ
เป็นสำคัญ ให้ไปเป็นหมวดเป็นกองกันตามรับสั่ง

วันเสาร์ เดือนอ้าย ชน ๑๕ ค่ำ เพลาเช้า เล็ดจ.ฯ ทรงม้าพระที่
หนึ่งไปบำเพ็ญการกุศลณวัดญวน ให้ตั้งขการขรรวมการนิมนต์พระสงฆ์
ไทย จีน ญวน เป็นอันมาก มาพร้อมกันณวัดญวนแล้ววัดพระพุทธ
มนต์ตามภาษา ครั้นจบแล้วถวายไทยทานพระสงฆ์ไทย เงินองค์ละ
๑ บาท แพรองค์ละด้าย พระสงฆ์ญวน พระสงฆ์จีน เงินเดิมองค์
ละ ๑ บาท ด้ามเนรองค์ละ ๑ บาท แล้วตรัสประภาษให้ โอวาทพระ
สงฆ์ญวนโดยภาษาญวน พระสงฆ์จีนโดยภาษาจีน ในพระราช
อธิบายว่า ให้ตั้งอยู่ในพระวินัยดังวรศีล อย่าให้เล็ดเพเมณุด่อศีลา
ด้ามเนร คฤห์ลัด ถ้ามิได้ตั้งอยู่ในวินัยบัญญัติดังนี้ จะให้ตัดศีรษะ
เสีย ครั้นให้โอวาทแล้ว เล็ดจ.ฯ ออกจากพระวิหาร ยาจกฉวนผก
จีนญวน มารับพระราชทานเป็นอันมากนักหนา จึงพระราชทานเงิน
เดิมออกคนละ ๑ บาท แจกด้วยพระหัตถ์ (๕)

วันเสาร์ เดือนอ้าย ชน ๑๕ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมงเศษ ให้หา
(๕) พระยาปราชสีพซึ่งอยู่ในเวรจำเข้ามาเฝ้า จึงตรัสว่า ถ้าจะใช้ข้าว
ตงให้ครบพันได้ มีผู้รับรองเป็นมั่นคงแล้ว โทษถึงตายให้ยกไว้ จะ
เขาคัวไปตงพระราชอาชญาเขย่น ๓ ยกณกรุง ฯ ถ้ามิได้จะตัดศีรษะ

(๑) สัณญาณไฟ

(๒) ต้นฉบับเป็นสังกร์

(๓) ต้นฉบับเป็นไชยทาน

(๔) ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ หน้า ๔๘ และ ๕๑, ดูกฎหมายฉบับตราสามดวง
ว่าด้วยพระราชกำหนดใหม่ บทที่ ๑

(๕) ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ หน้า ๕๒ เรื่องหลวงอินทรเทพ

ได้ พระยาประชาราชฯ จึงให้พระยาสุรเสนา หมื่นศรี พระวิจิตรณรงค์
หลวงพรหมขันธ์ หลวงอินทรเทพ รับผิดชอบเจ้าพระยาจักรี

วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระยา
พิษณุโลก เจ้าเมืองเขมรเกษม พระยาโยธาภักดี เจ้าเมืองมะริด
พระยาราชโยธาธิบดี เจ้าเมืองนครบุรี เจ้าพระยาจักรีพามาเฝ้า ทรง
พระกรุณาพระราชทานเสื้อผ้าคนละตัวรับ พระราชทานบันใหญ่ ๒
บอก ให้พระยาพิษณุโลกรักษาค่ายปากน้ำโพรงกระดัง ฝากไปพระ
องค์ราม บันใหญ่ ๕ บอก อนึ่งเจ้าพระยาจักรีให้มีหนังสือไปถึง
พระองค์รามราชา ใจความว่า ทรงพระกรุณาพระราชทานบันใหญ่
ไว้สำหรับเมือง ๕ บอก แลเมืองซึ่งชนแกกมพชาธิบดี อย่าเพื่อ
ให้เรียกด้วยไรก่อน ด้วยว่ากองทัพมาย้าย ผู้คนยังขัดสนอยู่ แลให้
โอบอุ้มเกลี้ยกล่อมเอาไว้ไว้ โดยไมตรี อย่าให้เสียน้ำใจได้ แล
ให้พระองค์รามราชาสืบตุนทางซึ่งจะไปเมืองอนากก, เมืองตูกหนาย,
เมือง..... (ต้นฉบับลบ) ให้สรรพไว้

วันจันทร์ เดือนอ้าย แรม ๒ ค่ำ เพลาเช้า เล็ดจอกเสนาบดี
ผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงตรัสตั้งเจ้าพระยาจักรีให้กฎหมายไว้ ใจความว่า
พระยาพิชัยไศศวรรย์ พระศรีราชเดโช พระท้ายน้ำ มหาดเล็ก เป็น
กองหน้า มิได้คเมืองพุทไธมาศให้แตกหามิได้ ให้รอนถึงทัพหลวง
ทรงพระดำริให้คเมืองพุทไธมาศได้ แลพระยาพิชัยไศศวรรย์ พระ
ศรีราชเดโช พระท้ายน้ำ กองมหาดเล็ก กับได้บดพระราชวง ซึ่ง

(๑) หมายเอาจนพระยาราชเสนาฯ ดูเหมือนจะยกเมืองพุทไธมาศเป็นชั้นเมือง

จะไต่^{๔๗}เป็นหลอดห้ามไต่ แต่เข้าเก็บ^{๔๘}เป็นอาณานิคม^{๔๙}ประโยชน์แก่ตนแล้ว
ทูลต่อ^{๕๐}ยล^{๕๑}พณ^{๕๒}สิ่งของ^{๕๓}เดีย^{๕๔}เป็นอันมาก ทรงพระกรุณาจะเอา^{๕๕}คือ^{๕๖}เป็น^{๕๗}โทษ
ให้^{๕๘}ก่อกำแพง^{๕๙}โดยยาว ๑๐ ศอก โดย^{๖๐}สูง^{๖๑}.....ให้^{๖๒}แล้วแต่ใน ๒
เดือน ถ้า^{๖๓}ม^{๖๔}แล้วจะ^{๖๕}ตัด^{๖๖}ศีรษะ^{๖๗}เดีย^{๖๘}

อนึ่ง^{๖๙}เพต^{๗๐}ยา^{๗๑}ของ^{๗๒}คำ^{๗๓}แล้ว^{๗๔}ท่ม^{๗๕}เค^{๗๖}ษ พระองค์^{๗๗}ร^{๗๘}าม^{๗๙}ราช^{๘๐}า^{๘๑}บ^{๘๒}อก^{๘๓}หน^{๘๔}ง^{๘๕}ส^{๘๖}ือ^{๘๗}
มา^{๘๘}ถึง^{๘๙} ๗ พ^{๙๐} ๗ ณ^{๙๑}คำ^{๙๒}ถา^{๙๓} ๗ เขา^{๙๔}หน^{๙๕}ง^{๙๖}ส^{๙๗}ือ^{๙๘}บ^{๙๙}อก^{๑๐๐}กรา^{๑๐๑}บ^{๑๐๒}ท^{๑๐๓}ูล^{๑๐๔}พระ^{๑๐๕} ๗ ใจ^{๑๐๖}ความ^{๑๐๗}
ว่า^{๑๐๘} พระ^{๑๐๙}องค์^{๑๑๐}ท^{๑๑๑}ุ^{๑๑๒}ทัย^{๑๑๓}, เจ^{๑๑๔}้า^{๑๑๕}เส^{๑๑๖}ด^{๑๑๗}ัง^{๑๑๘} หน^{๑๑๙}ิ^{๑๒๐}ไป^{๑๒๑}แคว^{๑๒๒}น^{๑๒๓}เม^{๑๒๔}ือง^{๑๒๕}ญ^{๑๒๖}วน^{๑๒๗} ๗ ไม่^{๑๒๘}ให้^{๑๒๙}เข้า^{๑๓๐}ไป^{๑๓๑}
จ^{๑๓๒}ึง^{๑๓๓}ย^{๑๓๔}ก^{๑๓๕}ท^{๑๓๖}พ^{๑๓๗}ก^{๑๓๘}ด^{๑๓๙}ับ^{๑๔๐}มา^{๑๔๑} พระ^{๑๔๒}องค์^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}าม^{๑๔๕}ราช^{๑๔๖}า^{๑๔๗}ให้^{๑๔๘}ท^{๑๔๙}หาร^{๑๕๐}ไป^{๑๕๑}เก^{๑๕๒}ล^{๑๕๓}ย^{๑๕๔}ก^{๑๕๕}ล^{๑๕๖}้อม^{๑๕๗} พ^{๑๕๘}บ^{๑๕๙}ก^{๑๖๐}อง^{๑๖๑}ท^{๑๖๒}ัพ^{๑๖๓}
พระ^{๑๖๔}องค์^{๑๖๕}ท^{๑๖๖}ุ^{๑๖๗}ทัย^{๑๖๘} ไ^{๑๖๙}ด้^{๑๗๐}ร^{๑๗๑}บ^{๑๗๒}ก^{๑๗๓}ัน^{๑๗๔} ก^{๑๗๕}อง^{๑๗๖}ท^{๑๗๗}ัพ^{๑๗๘}พระ^{๑๗๙}องค์^{๑๘๐}ท^{๑๘๑}ุ^{๑๘๒}ทัย^{๑๘๓}แ^{๑๘๔}ก^{๑๘๕}ไป^{๑๘๖} แ^{๑๘๗}ถ^{๑๘๘}ัด^{๑๘๙}ด^{๑๙๐}ัน^{๑๙๑}ด^{๑๙๒}้วย^{๑๙๓}
บ^{๑๙๔}ิน^{๑๙๕} จ^{๑๙๖}ะ^{๑๙๗}ข^{๑๙๘}บ^{๑๙๙}ิน^{๒๐๐}ค^{๒๐๑}า^{๒๐๒}บ^{๒๐๓}ี^{๒๐๔}ดา^{๒๐๕}ซ^{๒๐๖}ึง^{๒๐๗}เบ^{๒๐๘}ิก^{๒๐๙}ไป^{๒๑๐}ด^{๒๑๑}ำ^{๒๑๒}ห^{๒๑๓}ร^{๒๑๔}ับ^{๒๑๕}ท^{๒๑๖}ัพ^{๒๑๗} ๓๐ บ^{๒๑๘}อก^{๒๑๙} จ^{๒๒๐}ะ^{๒๒๑}ข^{๒๒๒}อ^{๒๒๓}ใ^{๒๒๔}หม^{๒๒๕}่^{๒๒๖} ๗๐
เป็น^{๒๒๗} ๑๐๐ บ^{๒๒๘}อก^{๒๒๙} จ^{๒๓๐}ะ^{๒๓๑}ไ^{๒๓๒}เป็น^{๒๓๓}ก^{๒๓๔}ำ^{๒๓๕}ด^{๒๓๖}ัง^{๒๓๗}ร^{๒๓๘}า^{๒๓๙}ช^{๒๔๐}า^{๒๔๑}กร^{๒๔๒}า^{๒๔๓}ร^{๒๔๔}า^{๒๔๕}ไป^{๒๔๖}

กร^{๒๔๗}น^{๒๔๘}ไ^{๒๔๙}ด^{๒๕๐}ท^{๒๕๑}ร^{๒๕๒}ง^{๒๕๓}พ^{๒๕๔}ง^{๒๕๕}หน^{๒๕๖}ง^{๒๕๗}ส^{๒๕๘}ือ^{๒๕๙}บ^{๒๖๐}อก^{๒๖๑}น^{๒๖๒}น^{๒๖๓}แ^{๒๖๔}ว^{๒๖๕} จ^{๒๖๖}ึง^{๒๖๗}ด^{๒๖๘}ัง^{๒๖๙}เจ^{๒๗๐}้า^{๒๗๑}พระ^{๒๗๒}ยา^{๒๗๓}จ^{๒๗๔}ักร^{๒๗๕} ใ^{๒๗๖}ห^{๒๗๗}ะ^{๒๗๘}
ร^{๒๗๙}า^{๒๘๐}ช^{๒๘๑}า^{๒๘๒}น^{๒๘๓}บ^{๒๘๔}ิน^{๒๘๕}ค^{๒๘๖}า^{๒๘๗}บ^{๒๘๘}ี^{๒๘๙}ดา^{๒๙๐} ๑๐๐ บ^{๒๙๑}อก^{๒๙๒} ต^{๒๙๓}า^{๒๙๔}ม^{๒๙๕}หน^{๒๙๖}ง^{๒๙๗}ส^{๒๙๘}ือ^{๒๙๙}บ^{๓๐๐}อก^{๓๐๑} จ^{๓๐๒}ึง^{๓๐๓}ด^{๓๐๔}ัง^{๓๐๕}ใ^{๓๐๖}ห^{๓๐๗}ะ^{๓๐๘}ด^{๓๐๙}บ^{๓๑๐}ิน^{๓๑๑}
ช^{๓๑๒}า^{๓๑๓} ๑๒ บ^{๓๑๔}อก^{๓๑๕} พระ^{๓๑๖}ร^{๓๑๗}า^{๓๑๘}ช^{๓๑๙}า^{๓๒๐}น^{๓๒๑}ไป^{๓๒๒}เป็น^{๓๒๓} ๑๑๒ บ^{๓๒๔}อก^{๓๒๕} แ^{๓๒๖}ว^{๓๒๗}ท^{๓๒๘}ร^{๓๒๙}พระ^{๓๓๐}อ^{๓๓๑}ก^{๓๓๒}ษ^{๓๓๓}ร^{๓๓๔}
ใ^{๓๓๕}ห^{๓๓๖}ะ^{๓๓๗}เจ^{๓๓๘}้า^{๓๓๙}พระ^{๓๔๐}ยา^{๓๔๑}จ^{๓๔๒}ักร^{๓๔๓} บ^{๓๔๔}อก^{๓๔๕}ไป^{๓๔๖}เ^{๓๔๗}ิง^{๓๔๘}พระ^{๓๔๙}องค์^{๓๕๐}ร^{๓๕๑}าม^{๓๕๒}ราช^{๓๕๓}า^{๓๕๔} ใจ^{๓๕๕}ความ^{๓๕๖}ว่า^{๓๕๗}บ^{๓๕๘}ิน^{๓๕๙}ใ^{๓๖๐}หม^{๓๖๑}่^{๓๖๒}
๕ บ^{๓๖๓}อก^{๓๖๔}ฝ^{๓๖๕}าก^{๓๖๖}พระ^{๓๖๗}ยา^{๓๖๘}พิ^{๓๖๙}ษ^{๓๗๐}ณ^{๓๗๑}ใ^{๓๗๒}ด^{๓๗๓}ก^{๓๗๔}ซ^{๓๗๕}น^{๓๗๖}ไป^{๓๗๗}ถ^{๓๗๘}ึง^{๓๗๙}พระ^{๓๘๐}องค์^{๓๘๑}ร^{๓๘๒}าม^{๓๘๓}ราช^{๓๘๔}า^{๓๘๕} แ^{๓๘๖}ว^{๓๘๗}พระ^{๓๘๘}ราช^{๓๘๙}
ท^{๓๙๐}า^{๓๙๑}น^{๓๙๒}บ^{๓๙๓}ิน^{๓๙๔}ใ^{๓๙๕}หม^{๓๙๖}่^{๓๙๗}ใ^{๓๙๘}ห^{๓๙๙}ะ^{๔๐๐}ย^{๔๐๑}า^{๔๐๒}พิ^{๔๐๓}ษ^{๔๐๔}ณ^{๔๐๕}ใ^{๔๐๖}ด^{๔๐๗} ๒ ด^{๔๐๘}ำ^{๔๐๙}ห^{๔๑๐}ร^{๔๑๑}ับ^{๔๑๒}ร^{๔๑๓}ัก^{๔๑๔}ษ^{๔๑๕}า^{๔๑๖}ค^{๔๑๗}ำ^{๔๑๘}ย^{๔๑๙}า^{๔๒๐}ก^{๔๒๑}น้ำ^{๔๒๒}โ^{๔๒๓}พร^{๔๒๔}
ก^{๔๒๕}ะ^{๔๒๖}ด^{๔๒๗}ัง^{๔๒๘} ถ^{๔๒๙}้า^{๔๓๐}ซ^{๔๓๑}า^{๔๓๒}ไป^{๔๓๓}ก^{๔๓๔}ใ^{๔๓๕}ห^{๔๓๖}ะ^{๔๓๗}องค์^{๔๓๘}ร^{๔๓๙}าม^{๔๔๐}ราช^{๔๔๑}า^{๔๔๒}แ^{๔๔๓}ว^{๔๔๔}ค^{๔๔๕}น^{๔๔๖}ด^{๔๔๗}ง^{๔๔๘}น^{๔๔๙}า^{๔๕๐}ร^{๔๕๑}ับ^{๔๕๒}เ^{๔๕๓}า^{๔๕๔}ค^{๔๕๕}อ^{๔๕๖}พระ^{๔๕๗}ยา^{๔๕๘}
พิ^{๔๕๙}ษ^{๔๖๐}ณ^{๔๖๑}ใ^{๔๖๒}ด^{๔๖๓}ก^{๔๖๔} อ^{๔๖๕}น^{๔๖๖}ึง^{๔๖๗}ด^{๔๖๘}ิบ^{๔๖๙}ก^{๔๗๐} ๕๐ ห^{๔๗๑}า^{๔๗๒}บ^{๔๗๓} ด^{๔๗๔}ิน^{๔๗๕}ป^{๔๗๖}ระ^{๔๗๗}ด^{๔๗๘}ิ^{๔๗๙}ว^{๔๘๐} ๕๐ ห^{๔๘๑}า^{๔๘๒}บ^{๔๘๓} ฝ^{๔๘๔}าก^{๔๘๕}โ^{๔๘๖}ก^{๔๘๗}ษ^{๔๘๘}า^{๔๘๙}ไป^{๔๙๐}
พระ^{๔๙๑}ราช^{๔๙๒}ท^{๔๙๓}า^{๔๙๔}น^{๔๙๕}พระ^{๔๙๖}องค์^{๔๙๗}ร^{๔๙๘}าม^{๔๙๙}ราช^{๕๐๐}า^{๕๐๑} ถ^{๕๐๒}้า^{๕๐๓}ซ^{๕๐๔}ัด^{๕๐๕}ด^{๕๐๖}ัน^{๕๐๗}ด^{๕๐๘}้วย^{๕๐๙}ด^{๕๑๐}ูก^{๕๑๑}ก^{๕๑๒}ะ^{๕๑๓}ด^{๕๑๔}ัน^{๕๑๕}ด^{๕๑๖}ิน^{๕๑๗}ป^{๕๑๘}ระ^{๕๑๙}ด^{๕๒๐}ิ^{๕๒๑}ว^{๕๒๒}

(๑) พระยาโกษา นอกราชการ ที่โปรดให้ไปอยู่ช่วยราชการกรุงกับพญา

ทรงพระกรุณาพระราชทานพระยาราชาเศรษฐีไว้ เป็นอันมาก ให้
 พระองค์รามแต่งคนมาขโมยเอาต่อพระยาราชาเศรษฐี หนึ่งข้าวเปลือก
 ๗๐ เกวียน มอบพระยาราชาเศรษฐีไว้ ถ้าพระองค์รามขัดสนด้วย
 อาหาร ก็ให้แต่งคน แต่งเกวียนลงไปรับเอาต่อพระยาราชาเศรษฐี
 แลจะจะได้จอยู่ชานกมไต่ ด้วยเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราชแต่ข้าหลวง
 มขอ ผู้รักษา บอกหนังสือถึงคน ข้าว ดาว ตะว้า พระม่า หน้า
 ด้านมา พระม่าเสียเก้ห่อแล้ว แลพระม่าแตกคนมาหน้าด้าน จะได้จ ๆ
 พระคำเนินลงยังกรุง ๆ แต่งกองทัพขนไปจัดแจงเมืองเขียงใหม่ เมือง
 มตะ เมืองหงสา

ณวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ ยกโยธาทัพหลวงจากเมือง
 พทโฆมาศกลับคืนพระนคร ได้จ ๆ โดยทางชลมารคมาในท้องทะเล
 หลวง देखด้วยบุญญาบารมีปกแผ่อื้อแจไปแก่โยธาทหารทั้งปวงมา
 เบ็นธุ์ชดบาย หาดอันตราขมิไต่ ได้จ ๆ มา ๑๓ เวณ วันจันทร์
 เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ เพลา..... ถึงเมืองธนบุรี

วันจันทร์ เดือน ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก พระราชทานญวน
 ข้างในให้แก่เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยา
 มหาเสนา เจ้าพระยามหาธมมบดี เจ้าพระยามหามนเทียร ให้โชน
 นำไปพระราชทานถึงเรือน

(๑) ข้าหลวงรักษาราชการ ต่อมาเป็นอัครมหาเสนาธิบดี

(๒) ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ หน้า ๔๘ และ ๔๙ เรื่องพระยาวิเชียรปราการและ
 พระยาภาวโลหะดวณัตตานารี

(๓) เจ้าพระยาจักรี (หมุด)

วันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก เพ็ญเข้า ๒ โมง
 เคียง หลวงราช จัน ช่างข่อยช่วยราชการ พระยาราชำเค็ญรู้ณเมือง
 ปากน้ำพุทไธมาศ ถือนางดื่อบอกข้อราชการ เมืองกัมพูชาธิบดี แด
 (๑)
 นางดื่อบอกเมืองพุทไธมาศ แด่ศุภอักษรพระยาราชำเค็ญรู้ ณ
 แด่คุณศุภพระยาจันทบุรี ซึ่งเป็นกบฏ ดังเข้ามากับบุตรหญิงคนหนึ่ง
 พระยาศุภโกษาได้เอานางดื่อบอกแด่ศุภอักษรนั้น กราบบังคมทูล
 พระกรุณา ครั้นทรงฟังนางดื่อบอกนั้นแล้ว จึงตรัสให้หาลูกขุน
 (คือ) พระศรีพิเชษ ขุนหลวงพระไกรศรี พระเกษม แด่ขุน
 (คือ) เจ้าจ้อย ๑ หลวงดั่งขด ๑ พระยาจันทบุรี ๑ จันทนงค์ ๑
 ขุน..... ๑ (รวม) ๕ เข้ามาเผ้าพร้อมกัน จึงตรัสตั้งให้ลูกขุน
 ปรีกษาโทษผู้มั่วข้อ ๕ คน ลูกขุนเอาคำปรีกษากราบบังคมทูลพระ
 กรุณา ใจความให้ประหารชีวิตสิ้นทั้งโคตร โดยบทพระอัยการ จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังให้ออกไปปรีกษากันก่อน ว่าอย่างไร
 รอดจากความตายนั้น ให้..... ถ้าผู้ใดคิดได้อย่างไร ก็ให้ทำ
 ฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย ถ้าเห็นชอบด้วย จะพระราชทานชีวิตให้ทำ
 ราชการแก่ตดดับไป ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ตามโทษานุโทษ โดย
 ลูกขุนปรีกษา

(๑) หนังสือของเจ้าเมืองพุทไธมาศเรียกศุภอักษร

(๒) พระยาจันทบุรี ที่คบกับขุนราม หมั้นส้อง ไม่ยอมรวมกำลังเข้ากับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อแรกจะก่อกบฏ ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ หน้า ๑๘

รายการกองทัพนํ้า ทกถ้าวมาแล้วในหน้า ๙

วันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก (พ.ศ. ๒๓๓๕)
 ทพหน้ายกจากพุทไธมาศไปตีกรุงกัมพูชาธิบดี ทรงพระกรุณา พระ
 ราชทานเรือพระที่นั่งรอง ลำ ๑ ให้เป็นเกียรติยศ กองเจ้าพระยา
 จักรี นาย ๒๑ ไพร่ ๖๖๘ (รวม) ๖๘๙ คน เรือรบ ๒๐ ลำ
 ด้รวพด้วยปืนหน้าเรือ ปืนรายแคม เครื่องธาดราวุธทั้งปวง กอง
 พระยาโกษา นาย ๖๗ ไพร่ ๕๗๕ (รวม) ๖๔๒ คน เรือรบ ๕๐
 ลำ กองพระมหาเทพ นาย ๕๖ ไพร่ ๓๕๗ (รวม) ๔๐๓ คน
 เรือรบ ๑๒ ลำ กองจมนไวยวรรณา นาย ๙ ไพร่ ๒๖๓ (รวม)
 ๒๗๒ เรือรบ ๖ ลำ กององค์รามราชา นาย ๑ ไพร่ ๒๙๙ (รวม)
 ๓๐๐ เรือรบ ๙ ลำ ทง ๕ กอง นาย ๑๕๕ ไพร่ ๓๑๖๓ (รวม)
 ๓๓๐๗ คน เรือรบ ๙๗ ลำ ด้รวพด้วยปืนหน้าเรือ ปืนรายแคม เครื่อง
 ธาดราวุธทั้งปวง ครั้นยกไปถึงปากน้ำโพรงกระตัง พบเรือประเจียง
 ญวน ๓ ลำ ได้รบกัน หดงราชเด่นยิงปืนใหญ่ ดินชะนวนตกถด
 คัดลบกบักคันถกหดงราชเด่นตาย แดญวนหนักแตก โตดน้ำหนีไป
 บ้าง ถกบันตายบ้าง จับตัวได้พันเดียวบ้าง

รายนามเจ้านายและขุนนางในกองทัพลวง

ณเมืองพุทไธมาศ

เจ้านคร (คือเจ้านครศรีธรรมราช)

เจ้านุรุธเทวา

เจ้าเพชรบุรี
 พระยาราชเศรษฐี
 พระยาพิชัยโชควรยศ
 พระยาทิพโกษา
 พระยาพิชัยรัตนฤทธิ
 พระยาจันทบูร (ใหม่)
 พระยาประชาชีพ
 พระยาอภัยวงศ์
 พระยาดุรเดนา
 พระราชดัมบดี
 พระสุนทรโวหาร
 พระเทพอรขุณ
 พระสังฆราชจารย์
 พระญาณประสิทธิ์
 พระสังฆราช
 จมนตร์เพชฌัญญุ
 จมนตร์เดารักษ์
 จมนตร์เอกราช
 หลวงราชนิภู
 หลวงอินทริบาท

(รายนามตามที่จดไว้นี้ เข้าใจว่าไม่ใช่ทั้งหมด เช่น เจ้าพระยา
 สรรพสิทธิ์ ก็ไม่ได้กล่าวไว้ด้วย)

จุลยทธการวงศ์ ความเรียง (ตอนต้น)

๑ ข้าราชการวันที่ พระคุณอนันต์อันประเสริฐ ยิ่งถ้าเกิดคนตรัย
พระคุณอันยิ่งใหญ่ยิ่งทั้งด้าม อันทั้งงามบริสุทธิ คือคุณพระพุท
ธินมาร คุณพระธรรมดาร์ณพางค์ คุณพระดังชัยอภางค์ ชินาคัพ
ชานอยนอบนบพระคุณทั้งด้าม ด้วยจิตรงามกุศลเจตนา ขอให้มี
อุปการะอันตรราย ดรรพดังอันร้ายจงสูญสลาย ด้วยอาณภาพแห่งข้า
ประธาน แก่ชุมชนด้ามแห่งแก้ว ดัมฤทธิ์แล้วจะด่าชก ในบุญบุญจก
ทั้งห้า จะแต่งปกรณาพระคัมภีร์ มีนามคดีตามประสงค์ ขอจุลยทธ
การวงศ์อันปรากฏ ในชนบทสยามประเทศ แต่ว่าได้เหตุเรื่องราว
ไป ถึงเขมรบ้านร้างไว้ตามควร แต่เหล่าอันดกุดชาติ ได้ด้วยราชย์
สืบมา ในกรุงการาประเทศไทย ตามที่ดังเกิดไว้ได้ฟังมา ใน
บุราณกาลโดยย่อ ที่ยังเหลือหลอมมีมาก ในบุรพาควิตถาร เรื่อง
นิทานพระร่วง เห็นจะหาหน่วงเนิ่นนาน จะกล่าวนิทานอันมาก มีหลาย
หลายไปเบื้องหน้า ข้าราชการอภัย ด้วยจิตตั้งใจเป็นปฤชณ ซึ่งจะ
นิพนธ์ขาดเหลือ ผิดพล่งเผื่อถ่มหลง จะไม่ตรงตามนิทาน เพราะ
บัญญัติญาณยิ่งยาว ด้วยนิทานเกาล่งดับ ที่ได้ดะดัมจึงว่ากล่าว ได้
แต่พอเป็นราวพวงรู้ นักปราชญ์ผู้รู้แท้ ถ้าเห็นไม่แน่วช่วยแก้ไข ดัด
แปลงให้ชอบด้วยเถิด

๒ โถกนาโถ อันว่าสมเด็จพระพุทธเจ้า อันเป็นทพงแก้ดตัว โถก

ในไตรภพ เมื่อแรกได้ตรัสรู้ ซึ่งพระดำพิพัฒน์ญาณใหม่ นั้น พระองค์
 ได้ตั้งจิตพิจารณาการนั่งเห็นอพระรัตนบัลลังก์แก้ววิเชียรในดวงไม้มพระศรี
 มหาโพธิ์ ไฉไลเกษมโต เมื่อทอดพระญาณจักษุไปแลดูที่ตง พระพุท
 ศำสนา ในมัชฌิมประเทศแถบปัจฉิมประเทศ เห็นแล้วซึ่งทตงพระ
 ศำสนานี้โดยกาลปริเฉท ด้วยพระดำพิพัฒน์ญาณว่าตงนี้ ทตง
 พระพุทศำสนา แห่ง พระตถาคต จะตง ในมัชฌิมประเทศมี เมือง
 พาราณสีเป็นอาทิ จะได้ด้าแต่งพระธรรมเป็นอันมากในชมพูทวีป ใน
 บัจฉิมประเทศนั้นกเป็นอันมาก มีเกาะลังกาเป็นอาทิ ครั้นพระองค์
 กระทำดังนี้ฐานแจ้งฉะนั้นแล้ว ได้ตั้งไปบิยังอยู่ในทพระมหาสถาน
 ๗ วัน ๗ ท เป็น ๗ แห่ง แล้วได้ตั้งไปสู่ป่าอัสติปนนิคทายวัน ดัน
 หนทาง ๓๘ โยชน์ ครั้นได้เสนา พระธรรมจักษุกับปวัตตนลตร โปรด
 พระบัญญัติกษัยภิกษุทั้ง ทำให้ด้าเร่งพระอรหัตต์ กับทงบรียทเทวดา
 มนุษยนับด้วยแสนโกฏิ แล้วทรงพระกรุณา โปรดตั้งไปซึ่งพระอรหันต์
 ทั้งหลายในนานาประเทศ เหตุว่าจะให้ตงพระพุทศำสนา จะได้ โปรด
 เทวดามนุษย์จะให้ ได้พระอริยมรรคอริยผล สมเด็จพระทศพลได้ตั้งไป
 โปรดเวไนยสัตว์ อนิจจาว่าได้ พระองค์ได้ตั้งอยู่ในนานาประเทศ
 คือพระเชตุพนแลเวพูนัมมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถีแลเมืองราชคฤห์
 เป็นอาทิ ด้าแต่งพระธรรมเทศนาโปรดหมู่เวไนยสัตว์ ได้พระอริยมรรค
 อริยผลพันทุกขะจะนับจะคณนามิได้ ตามพุททกิจ พุทธวิสัย พุทธประเพณี
 อลัดคิยาโย ครอบทั่วพระชนมายุได้ ๘๐ ทศ แต่แรกได้ตรัสมาได้
 ๕๕ พระวัสส์แล้ว ได้ตั้งไปสู่เมืองโกธินาราราชธานีในวันจะนิพพาน

เสด็จบรรทมเหนือพระแท่นทว่างคฺนวังทงคฺ จึ่งทรงพระอาวชันการ
 แจ้งว่า มนุญย์จะไต้ไปอยู่ในเกาะลังกา พระพุทธศาสดนาจะปรากฏนิ
 ในเกาะลังกานัน เมื่อพระศถาคคฺนพพานแล้ว ๕ เดือน พระมหา
 กัสสปเถระกับพระอรหันต์ ๕๐๐ พระองค์จะกระทำมหาปฐมดั่งคายนา
 ณเมืองราชคฤห์ แต่บั้นนถ่วงไป ๑๐๐ ปี พระยสเถระ พระเวสส
 เถระ กับพระอรหันต์ ๘๐๐ พระองค์ จะกระทำตฤตยดั่งคายนาณเมือง
 ไพศาลี แต่บั้นนถ่วงไปอีก ๑๑๘ ปี พระโมคคคฺลปฺตรติศเถระ กับ
 พระอรหันต์ ๑๐๐๐ พระองค์ จะกระทำตฤตยดั่งคายนาณเมืองปตคฺลปฺตร
 ตโค ปรี แต่นั้นไป พระโมคคคฺลปฺตรติศเถระ จะส่งพระอรหันต์ ไปใน
 นานาประเทศ ให้ตั้งพระพุทธศาสดนาโปรกคฺลตฺว ให้ได้มรรคผล พระ
 มหินทรเถระ กับพระอรหันต์ ๕ พระองค์ ไปตั้งเกาะลังกาทวป ตั้งพระ
 พุทธศาสดนาแล้วจะทวจศตคฺลตฺวคายนา กับพระอรหันต์ ๑๐๐๐ พระองค์
 ในเกาะลังกาทวป เมื่อพระพุทธศาสดนาล่วงไปได้ ๕๐๐ ปี พระอรหันต์
 ทงหลายจะเขียนพระไตรปิฏกลงในใบตาน อนึ่งทรงพระอาวชันการ
 แจ้งว่า สัมเด็จพระพุทธเจ้าทมพระชนมายุยืนนาน นิพพานแล้ว มี
 บรมธาตุเป็นแท่งประคฺจแท่งทองพระองค์เดียวใหญ่ยาว ๓-๔ ศอก
 กม บดินพระชนมายุพระศถาคคฺนน้อย จะไต้พระศาสดนา ๕๐๐๐ ปี จะ
 อธิษฐานพระบรมธาตุให้เล็กเป็นหลายพระองค์มากกว่าแฉ่น จะได้
 เรยรายไปอยู่ในนานาประเทศ เทวดามนุญย์จะได้สักการบูชาเถอม
 ใต้ในพระพุทธศาสดนา เป็นทางพระอริยมรรคอริยผล ครนสัมเด็จพระ
 พระทศพลแจ้งเหตุแห่งพระพุทธกิจฉะแล้ว จึ่งให้ โอวาทานุศาสน

ตั้งตอน พระดังษ์ แดเทวนิกกร มนุษย์ เป็น ที่ ดัด พระพุทธทวงจะว่า
 อามนุชยามิ โว ภิกขเว ฯลฯ สมฺปทาเทถาคิ ฉะนแลว เด็ดจเขาดู
 ปรีณิพพานด้วยนิพพานธาตุ ว่ามาทั้งนี้โดยดังเขปกลา ที่พิศดารวิถการ
 นั้นอยู่ในพระมหาปรีณิพพานสูตรนั้นแล พระคัมภีร์มหาวงศ์เป็นอาทิ
 พระคัมภีร์อื่น ๆ ก็มีแต่

อดีตเต กิร ดังได้ยินมาในอดีตกาล พระพุทธศักราชคำณาล่วงแล้ว
 ไป ๑๗๖๗ ปี เป็นจุลศักราชได้ ๕๗๖ ปีเท่านั้น แล เอโก ราชา ยัง
 มีพระยาองค์หนึ่ง ตีริชมาได้โก นาม ทรงพระนามขอพระเจ้า
 ศรีธรรมาโคกร เซ วดีฐฐโคคุโต เป็นเชื้อวงศ์วดีฐฐโคตรฤาษีชาติ
 ได้เสวยราชย์อยู่ใน เมือง สุโขทัย มีบุญญาธิการ ยศศักดิ์ บริวาร
 เตชานุภาพมาก ปราศจากปัจเจกามิตรด้วยบุญฤทธิ์แห่งพระองค์ ทรง
 พระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญพระราชกุศลศรัทธา
 เป็นอาทิ กอบด้วยเมตตาพรหมวิหารญาณสุขจิวิต แก่มหาชน แลทำ
 พระยาในนานาประเทศ มีไต่ เบียดเบียน บ้านเมืองอื่น ๆ รักษา
 สมณพราหมณาพหุสาชน มีเสนาบดี เป็นอาทิ ให้อยู่เย็น เป็นสุขโดย
 ทศพิธราชธรรม ยังมหาชนทั้งหลายให้กระทำกองการกุศล มีรักษาคิด
 แดให้ท่านเป็นต้น เสวยราชสมบัติอยู่เป็นเกษมสุขในเมืองสุโขทัย อยู่
 มาวันหนึ่ง พระเจ้าศรีธรรมาโคกราช พระองค์บรรทมเหนอแทนทอน
 เป็นศิริไสยาศน์ ในพระราชเรือนหลวง เพศราตรีภาคมีขนิมยามทรง
 พระอาวัชนาการซึ่งพระอุโบสถศักดิ์ เห็นพระอาณัติดังดี มีมากยิ่งนัก มี
 พระทัย ประารตนา จะ รักษา พระอุโบสถศักดิ์ จึง ทรง พระดำริ ว่า

อาตมาภาพจะระคนปนอยู่ด้วยสตรีภาพมาตุคามอันมีรูปอันงาม จะ
 รักษาพระอุโบสถคีตโนพระราชฐานนี้ เห็นดังนี้จะไม่บริสุทธิกอบ
 ด้วยโทษไม่สมควร ถ้าอาตมาภาพไปสู้ภูเขาลดงรักษาพระอุโบสถคีต
 โนที่ตั้งตวิเวก ปราศจากสตรีภาพมาตุคาม คีตโนจะบริสุทธิมีพระ
 อาณัติดังมาก ครั้นทรงพระดำริแล้ว ในวันรุ่งขึ้นเข้าจึงดำรัสสั่งให้
 หาราชการทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นประธาน แดพระสนมในทั้งหลาย
 มีพระอัครมเหสีเป็นอาทิมาเฝ้าแล้ว ดำรัสสั่งว่า โภณฑา คุณรท้าน
 ทั้งหลาย เรานจะไปรักษาอุโบสถคีตอยู่ทภูเขาลดง ท่านทั้งปวงจง
 ช่วยกันรักษาขอบเขตเดิมาบ้านเมืองพระราชวังเราจงดี อย่าให้มีภัย
 อันตราย ท่านทั้งหลาย อย่าได้ ประมาทใน ๗ วัน กว่าเราจะกลับมา
 สัมเด็จพระบรมราชาธิราชตั้งแต่เสด็จเสด็จกลับ ด้วยเสนามาตย์จุฑงค์
 เป็นบริวาร ทรงยานพาหนะพระที่นั่งพร้อมด้วยสุริยาหน้าหลัง ข้อง
 กตองแตรสังข์กรรขิงฉัตร ข้องคอง แอขัดด้วงได้ว ทวนธงไชยาบ
 ฉัตรแดงปลาดำจามรี ให้ นิมิตต์พระดังชำระอาคะไปเป็นหลายพระองค์
 ครั้นถึงเชิงเขาลดงทกำบังเงอมคหาคีตาดษณะอาตมาทตแล้ว ให้
 คนทั้งหลายกลับคนมาเฝ้า จึงสมาทานพระอุโบสถคีตโนในสำนักแห่ง
 พระดังซี่แล้ว ก็ตั้งพระดังซี่กลับคืนไป เขาไ้ไ้แต่ราชบุรุษ ๕ คนเป็น
 เพื่อน พระองค์กรักษาพระอุโบสถคีต ด้วยจิตรอันดุจจิตรอยู่ในสถาน
 ๒๒
 ทน

ได้ ราชฯ สัมเด็จพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เมื่อรักษาพระอุโบสถ
 คีตโนทน ๗ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ๓ วันบ้าง จึงกลับไปว่าราชกิจใน

พระนคร ๗ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ๓ วันบ้าง แล้วกลับไปรักษาพระ
อุโบสถศีลเนื่อง ๆ ในที่นั้นเป็นหลายครั้ง เป็นเหตุจะได้ตั้งवादด้วย
นางนาค ด้วยอุปนิสัยแห่งกุศลบุญได้กระทำมาด้วยกันแต่ก่อน อนึ่ง
เป็นเหตุจะได้พระราชบุตร อันมีมหิทธิฤทธิ์เดชาานุภาพบุญการมาก
อนึ่งเป็นเหตุแห่งกุศลวิบากแก่ทุกคนทั้งสามนั้น จะให้บังเกิดปรากฏเป็น
อัศจรรย์ประหลาดโลกอันควรแก่การนิน

อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าสุโฆทัยมีพระทัยปรารถนาจะเสด็จไป
ประพาสใน เขมรมหาบรรพต ทอดพระเนตร ชมฉนวนรุกขชาติ พุกษา
คณานกนิกรมฤคสัตว์จุฑาบทวิบาท แลที่ช่องแถวธารธาราน้ำไหล ใน
ซอกห้วยเหวคูหาคีดาคาษ รุกขชาติอันยิ่งใหญ่ในประเทศนั้น ครั้น
เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแลไปแต่ข้างโน้นข้างนี้ จึงได้
เห็นซึ่งนางนาคนมิตตวเป็นงูเล็ก ยืนคืบด้วยราคจริตตั้งवादกับด้วยดิน
รตรองซึ่งกายอันเกยวพณกันอยู่ในที่นั้น พระองค์จึงพิจารณาดู เห็น
งูตัวเมียขนรูปร่างประหลาดคอแดงหงอนแดง จึงแจ้งว่านทรอยเป็น
นางนาคตระกูลสูง จึงทรงพระดำริว่านางงูนี้รูปร่างเป็น ตระกูลนาค
อันสูงศักดิ์ มีควรที่จะมารักตั้งवादกับด้วยดินตระกูลต่ำ ครั้นทรง
พระราชดำริแล้ว เขาไม่เท่าเข้าเขยคำคดโค้งทั้งสองพลัดออกจากกัน
ต่างตัวต่างไป นางนาคนมิตตวความตะอาวยโกรธซึ่งพระยานั้น จึงคิดว่า
ภควรจะฆ่าเสียซึ่งพระยาน ก็ให้บังเกิดโกรธตกใจกลัวด้วยบุญญาภาพ
ศีลแห่งพระยาน มีอาจจะกระทำร้ายได้ ก็ปลาดันการ อันตรธาน
ถลบก้นไปสู่ปากพิภพแห่งตน เข้าไปสู่ด่านกัแห่งพระราชบิดามารดา นิ่ง

ในทศวรรษแล้วมีการไหว้พระราชบิดามารดา โรทนต์ แกล้งกระทำ
 มารยาร้องให้ด้วยความโกรธนั้น จึงกล่าวโทษได้ความแก่พระยา
 ด้โชทัยว่า เทว ข้าแต่พระราชบิดา ข้าพเจ้าอาดาพระองค์ขึ้นไป
 รักษาโบสถ์ค้ำในถิ่นมนุษย์ เทวชมประเทศหาที่สบายทุกเขาหลวง
 โกลดเมืองด้โชทัย ประเทศนั้น ประดับไป ด้วย รุกขชาติดาดดา
 เครือด้วย ภูเขานนมค้ำหาถ้ำห้วยเหว ชะเงอมผาคัดดาตาดดาด้วย
 กนุทรา ทรอกทรงถ้องแถวธารธาราน้ำไหล ป่าไม้ระหงโรฐานเป็น
 ส่นกุดบายใจ ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ในถิ่นนี้ ได้เห็นพระยาด้โชทัยเทียมมา
 ที่ประเทศนั้น ข้าพเจ้าไม่ทนหลบหลีก พระยานนโกรธจึงตีข้าพเจ้าด้วย
 กระบองอันใหญ่ ข้าพเจ้าเจ็บปวดเป็นลำหัดแทบบรรดาตาย ข้าพเจ้า
 ตกใจกลัวยิ่งนักมิอาจทำอันตรายแก่พระยานได้ ข้าพเจ้าจึงหนีลงมา
 ด้ด่านักแห่งพระองค์นี้ พระยานนกระทำให้บิดาได้ความอัปยศอด
 าย พระองค์จึงฆ่าเสียซึ่งพระยานนเกิด

ตทา ในกาลนั้น พระยานนกราชได้ฟังนางนาคพระราชบุตรบอก
 ดงนั้น ก็โกรธพระเจ้าด้โชทัย จึงมาจากนาคพิภพด้วยเพ็คเป็นดาบค้ำ
ควรทอตามาจะไปถามด กัจะรู้เหตุเมื่อภายหลัง ครั้นถึงทนน
 จึงเข้าไปสู่ด่านักแห่งพระเจ้าด้โชทัยนั้น แล้วถามว่า มหาราช ดกร
 พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์มาอยู่ในถิ่นด้วยเหตุดังฤา พระองค์ได้
 เห็นดังใดประหลาดบ้าง พระยาจึงบอกว่า ข้าแต่พระบิดา ข้าพเจ้า
 มาอยู่เพื่อจะรักษาโบสถ์ค้ำค้ำ อยู่มาช้านานแล้ว วันหนึ่งข้าพเจ้าเทว
 ไปภูมิประเทศเชิงบรรพต เพื่อจะชมต้นไม้ใหญ่เขาที่ธารธาราถ้ำ

นกเหินต่าง ๆ จึงเห็นงูเมยทองต้องตั้งวาดเกี่ยวพนักน้อย แต่นางมี
รูปร่างหงอนแดง คอแดงประหลาด จึงคิดว่า นางงูตัวนี้ ขรอยจะเป็น
ตระกูลชาตินาคราช อันศักดิ์สิทธิ์ ไม่ควรจะมีรังตั้งวาดด้วยชาติดิน
ตระกูลต่ำ จะเสียตระกูลไปไม่ควร ข้าจึงเอาไม้เท้าเขาเขี่ยคัดให้
ทองต้องพลัดพรากรากกันไป ข้าเห็นประหลาดแต่เท่านั้น

ขณะนั้นพระยานาคได้ พงกตถวณถงนงน ก็เห็นคุณพระเจ้าสุโขทัย
เดือมีไฉยนี้ จึงอำถาด้วยคารวะเคารพ กลับคืนไปสู่นาคพิภพพิโร
ราชธิดา บริภาด์นาด้วยวราจาทรุณต่าง ๆ ครหาติเตียนเป็นอันมาก
แล้วว่าออกคนร้ายทำนองเราว่าเจดาไปรักษาศีล กลับไปเที่ยวเล่นซัด
ชายชาติดินตระกูลต่ำ กระทำชาติดมเกบเสียตระกูลมีโทษมาก เอง
อย่าอยู่ในเมืองนาคนเดย จึงไปดูล้านักแห่งพระเจ้าสุโขทัย ท่านมิกุณ
แก่เราทงควเองเป็นอันมาก เองไปอยู่ปรนนิบัติเป็นทาสท่านในถณ
ทนนเถด

นางนาคนนครนได้ พงถ้อยคำแห่งพระบิดา บริภาด์นาด้วยวราจาอัน
หยาบชาติงนงน ตกใจกลัวตัวถัน จึงอำถาติดตามารตาเด้ามาดักเขา
หตถง จึงนิมิตตรักรายงามนิศนายได้ถิ เป็นครุณนารัปรังามถงนาง
เทพธิดา ประดับภษาอาภรณ์ ทพยอนสระอาต จึงถัดเข้าไปดูล้านัก
แห่งพระเจ้าสุโขทัยนง นงนทคัถวถถ่นมถ์การพระยานน พระเจ้า
สุโขทัยจึงถามว่า เจ้านชอใด เจ้าม้าแต่ไหน เจ้าม้าดูล้านักเรดด้วย
เหตุอันใด นางนาคนนงจนำเหอความนงนตามจริง ถุจถงคำพระบิดาว่า
กล่าวมาแต่หนถถง พระเจ้าสุโขทัยได้ พงถงนงน ถั่งเหตุถ้พระทัย

อยู่ในทณัมได้เห็นพระยาออกมารับดวงพน ๗ วันแล้ว ก็เป็นทุกข์
 โทมณัศเคঁร่าไค้ใจ ร้องให้คร่ำครวญหาพระยาสุโขทัย ว่าไปมา
 ต่าง ๆ ว่าพระเจ้าสุโขทัยองค์นี้ เป็นชายชาติมนุษย์ วาจาไม่บริสุทธ์
 เจริญมาหาสุโขทัยได้ ตั้งแก่เข้าไว้ว่าจะไปก่อน ถ้วนครบ ๗ วัน
 แล้วจะกลับมารับ พระยามนุษย์องค์นี้ เจริญมาดับปรบถองเข้ามาทั้ง
 ไว้ ในกลางป่า เอกาแต่ผู้เดียวเปลี่ยวใจ ขรอยบุญตัวข้าหาไม่ ได้ผู้ไม่
 รอดชั่วจึงหนายหนี ขรอยว่ากรรมมี ข้าได้ถองเบียดเบียนคน
 พรหมณาให้เสียศีลลิกขา กรรมนั้นจึงมาถึงตัวนครนี้ ข้าได้ตั้งวาต
 อยด้วยดามี่ ๗ วัน ตั้งดวามังเกิดในครรรภให้เสียวสันตจรรยยัง
 นก นมิตรประหลาดประจักษ์เห็นหลดากกรัน จะพาครรรภไปตั้งเมือง
 นาค ให้ผู้อื่นจะอุปยศอดั้แก่ญาติแลมิตร ครนคตแล้วจึงลุกออก
 ไปด้วยโทมนัศ ขัดใจพระดามี่ด้วยโลกยราภจิตตคิดเค้น ถอเอาผ้าแดง
 กับแหวนพระขำรงค์ของชอบใจ ที่พระยาให้ไว้ชมพวงตต่างพระ
 พกตรนางกรีกดุดัดวาท จึงคิดจะนิราดไปตั้งเมืองนาค จะด้ารอกถากต่อม
 โลหิต อันคิดไปในครรรภอันตั้งดวามังเกิดอยู่นั้นไว้ ให้แก่พระยาภักดา
 ดามี่ ครนคตแล้วจึงจรดไปทรมผงคตอง โกลดของธารทเบนทรอก
 กำบัง จึงนางนาคนั่งลงด้วยโทมนัศได้กา วาพระภษาพับเป็นฐาน
 ด่าง แล้ววางพระขำรงค์ลงตรงกลางขนบ แล้วจึงอธิษฐานด้ารอก
 ต่อมโลหิตด้วยนาคฤกษ์แห่งตน ลงไว้ ในที่บนวงพระขำรงค์นั้น แล้ว
 อธิษฐานให้สัตว์นมนให้ม ภัยอันตรายด้วยฤทธนาค ประกาศฝากถก
 นนแก่ หมู่เทพดาทั้งหลาย อันตั้งอยู่ ในรุกขพิมานภูมิถถานทุก

ครึ่งหนึ่งมีบุรุษแก่คนหนึ่งตั้งว่าด้วยหญิงแก่คนหนึ่ง เป็นด้าน
 ภรรยาเพื่อนค้าตากัน อยู่ตำบลบ้านพจนโกฏิภูเขาดวง ต้องคนผัวเมีย
 นั้นเคยเที่ยวช้อนปลาในลำคลองนั้นเลี้ยงชีวิตมาแต่ก่อน จนเมื่อ
 จะมีเหตุ ต้องคนผัวเมียนั้นถือเอาตุ้มช้อนแหออกไปถึงริมคลองนั้น
 พากันเดินไปตามริมฝั่งจึงเห็นผ้าแดงก่โตผานน คนทั้งสองก็ตั้งใจห่อ
 ผ้าแล้วช้อนปลาในคลองนั้น ด้วยบุญเศษานภาพแห่งสัตว์อันอยู่ในรูป
 คางคกอันอยู่ในคลองนั้น คนทั้งสองช้อนปลาดั้นจนยั้งคำ ไม่ได้ปลา
 กุ้งหอยแต่สักตัวหนึ่งเลย ได้แต่รูปคางคกนั้นทั้งเตี้ยแล้วโตอีก
 แล้ว ๆ เล่า ๆ เป็นหลายครั้ง บุรุษแก่เห็นโทษว่าคางคกตัวนั้น
 เป็นไร เวียนเข้ามาคิดช้อนก ๆ เเทงเตี้ยแล้วแก้งเข้ามาคิดช้อนก
 อีกเล่า ควรจะฆ่าคางคกตัวนี้เสีย สัตว์ที่อยู่ในรูปคางคกนั้นได้
 ยินคำแห่งบุรุษแก่ว่าจะฆ่าเสียดังนั้น จึงว่าแก่ตนนั้นว่า ฆ่าแต่บิดา
 ท่านอย่าฆ่าข้าเสียเลย ท่านจงเลี้ยงข้าไว้เถิด ข้าจะรักษาเผ่าเรือน
 ท่าน คนทั้งสองผัวเมียเมื่อได้ฟังคำนั้นเป็นภาษามนุษย์ ก็ชวนชม
 ได้มันดั่งเมตตาคิด คิดอ่านแก่กันว่า เราหาบุตรมิได้ เราเอาคางคก
 นั้นไปเลี้ยงไว้เป็นบุตรเราเถิด ว่ามาทงนเป็นเหตุด้วยบุคคลทั้งสองเคยได้
 อุปถัมภ์กันมาแต่ก่อน จะให้บังเกิดปรากฏในครั้งนั้น ครั้นคนทั้งสองคิด
 อ่านกันแล้ว จึงเอารูปคางคกนั้นใส่ลงในข้องแล้วค้อนมา คางคกนั้นก็
 ตกร่วงลงจากข้อง ตายายจับขึ้นได้ข้องแล้ว ๆ เล่า ๆ เป็นหลายครั้ง
 ตราบเท่าถึงบ้าน จึงเลี้ยงรูปนั้นไว้ในเรือน ให้ช้อออรวง เหตุตกร่วงลง
 จากข้องตกดังทางนั้น สัตว์นั้นคอยอดทนการจำเริญอยู่ในรูปนั้น วั

เจาะเป็นภาษามนุษย์เรียกบิดามารดา ชนทั้งต้องรักใคร่เลี้ยงไวด้วย
 เมตตากฤษฎา วนหนึ่งชนทั้งต้องมีไปอื่น เจ้าวรจงออกจากกรุปน
 แล้วจึงตกแต่งโภชนาหารอันโอชะรสต่าง ๆ ได้ภาชนะไว้เป็นอันดีด้วย
 ฤทธนาถแล้วกลับเข้าไปอยู่ในรูป ชนทั้งต้องผิวเมือกกลับมาบ้านขึ้นไป
 บนเรือน จึงเห็นโภชนาหารที่ในภาชนะ จึงสงสัยคิดว่าใคร โกรธซึ่ง
 แต่งตั้งโภชนาหารได้ยาพิษไว้ ให้กินจะให้ตาย จึงคิดถึงร่างกาย
 เห็นตนว่า เราทั้งสองแก่แล้วชรภาพแล้ว เราจะแต่งให้เราตาย
 ก็ไม่เสียตายชีวิตแล้ว จะพ้นทุกข์ด้วยอยากหากครอบครัว จึงชวนกันกิน
 โภชนาหารนั้นอร่อยยิ่งนัก จนอิ่มแล้วก็ไม่ตาย โดมนัดยนิคให้ดื่ม
 ถามคางคกนั้นไป แต่จะนานาน อยู่มาวนหนึ่งชนทั้งต้องผิวเมือกจะ
 ใคร่รู้เหตุ แต่งตั้งกระทำกริยาเหมือนจะไปอื่น ไปประชุมกันด้วยอยู่ในที่ลับ
 ชอบภกมิให้สัตว์นรีเห็น ทารกนั้นออกจากกรุปนแล้วนิมิตโภชนา
 อาหารคังหนหลังมีทนะเข้ารูป บรรพเห็นนานแล้ว กย้องเข้าไปใน
 เรือน เห็นทารกนรปงามจึงชิงเอารูปคางคกเผาไฟเสีย แล้วเขากอด
 เอาทารก ถ้าวคำอันเป็นทารกชนชมโดมนัด กับด้วยยายผู้เป็นภริยา
 พากันบริโภคโภชนาหารแล้ว โดมนการรักใคร่เจ้าวรยิ่งนัก ประจุ
 บุตรอันเกิดกับตน บำรุงบำเรอเลี้ยง ด้วยเมตตาคิด ร้องเรียกชื่อว่า
 เจ้าวรมาจนตราบเท่าทุกวนด้วยชอนน เจ้าวรบังเกิดเมื่อจุลศักราช
 ได้ ๕๙๓ ปี เมื่อจำเริญมามีรูปงามโฉมงาม มีบุญญาธิการมหัทธิฤทธิ์
 มาก มีวาจาสิทธิ์กระทำการสิ่งใดก็สำเร็จสิ่งนั้น พอใจเด่นว่า แด
 ชั่วยกระทำการของบิดามารดาเต็มอุทิศให้เป็นอันมาก เป็นที่รักที่
 ชอบใจบิดามารดาเป็นอันมาก

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าศรีธรรมโศกราช จะให้ปลุกปราสาทใน
 เมืองนั้น ให้จัดแจงไม้ ไม้ไม่จริงน้อยใหญ่เป็นอันมาก จะกระทำรื้อบ้าน
 บรุษแก่นนายใช้ ให้หาไม้ ไม้รื้อยหนึ่ง จึงไปตัดไม้ ได้ครบรื้อยแล้ว
 กองไว้ กลับมาบอกเจ้ารวงให้ไปช่วยชนไม้ นั้น ว่าพ่อรวงเอ๋ย บิดา
 นรธาแล้วแรงน้อยชนไม้ ไม่ใคร่จะได้ ถ้าหากนัก พ่อช่วยชนหน่อยเถิด
 ว่าแล้วพาเจ้ารวงไปดู่ป่าถึงกองไม้ นั้น เจ้ารวงนั้นจับเอาไม้ ไม้ต่ำเตี้ย
 ลากมา รื้อยเรียกว่าไม้ ไม้ทงกองจงมาให้หมด ไม้ ไม้ทงปวงนัก
 เถื่อนมาตามทางดินจนถึงถนน พระเจ้าสุโขทัยครั้นถึงวันฤกษ์ดี ให้ยก
 เสาปราสาท ฝ่ายชาวพนักงานทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้น พร้อมกันมาก
 กว่าพัน ช่วยกันยกเสาปราสาทชนไว้ ไม่ตรง เจ้ารวงนั้นมาด้วยบรุษแก่
 จึงร้องว่าเสาเอนไปข้างโน้น โอนมาข้างนี้ เสาทงหลายนัก โอนเอน
 ไปมาตามวาจาเจ้ารวงนั้น คนทงหลายจะขัดขืนผลักเสาท่าใด เสาก็ไม่
 ตรง บัดคตทงหลายเห็นอยพักถ้าหากกายเป็นหลายพักก็ไม่ตรง แล้ว
 หยตยบยงคิดอ่านแก่กัน ขณะนั้นเจ้ารวงเห็นเสาเอนไปมาดังนั้นจึง
 ร้องห้ามว่า ท่านทงหลายอย่าขัดขืนผลักตาก่อนวายุไปเลย จะเห็นอย
 ถ้าหากกายเดียวเปล่า ข้าพเจ้าผู้เดียวจะผลักเสาให้ตรง คนทงหลาย
 ครั้นใด พังกดังลั่น เห็นจะให้เสาตรงดังว่านั้นไม่ได้ แต่ทว่าให้เกรง
 ถัวไปไม่ห้ามได้ จึงอนุญาตให้กระทำ เจ้ารวงจึงจับเสาแต่ต้นหนึ่ง
 ร้องว่า เสาทงปวงจงตรงเถิด เสาทเอนเอนไปมาทางดินนักตรงพร้อมกัน
 ในขณะนั้นคนทงหลายเห็นเป็นอัศจรรย์ มีใจบังเกิดพิศวงตกใจแตกหน้า
 กันอยู่ สดุดยคิดว่ามิใช่มนุษย์ ชะรอยว่าผู้เป็นเทวดาให้ถัวเกรงยิ่ง

นัก จึงพากันไปกราบทูลเหตุทั้งปวงนั้นให้แจ้งแก่พระยานัน พระเจ้า
ศรีธรรมมาโคกราชได้ทรงฟังดังนั้น บังเกิดมีพระทัยพิศวง เห็นเป็น
อัศจรรย์ จึงให้หา कुमारนั้นมากับบุรุษแก่นั่น ประารภเพื่อจะได้ถาม ว่า
นั้นเจ้ารว้งไหม้ผ้าแดง พระธำมรงค์นั้นหื้อชายผ้าแดงมาด้วย ประหนึ่ง
จะใคร่ดำแดงเหตุ จะให้พระราชบิดารูจักคิดว่าเป็นพระราชาบุตร กระ
ทำองอาจ ปราศจากภัยด้วยฤทธินาค ครั้นมาถึงจึงนั่งไห้ พระบิดา
กับบุรุษแก่เฒ่าราชบุรุษอยู่ในที่สมควร

ส่วนสมเด็จพระเจ้าสุโขทัย ทอดพระเนตร พิจารณา ตุมมานัน
เห็นรูปโฉมงามตาเลิศประหลาด งามอาจปราศจากภัย เห็นผ้าแดงนั้น
เป็นสำคัญกรจกจำได้ เข้าพระทัยว่า कुमारนั้นเป็นลูกนางนาคพระราช
บุตรเราแล้ว มพระทัยเห็นหารักใคร่ทรงพระเมตตากรุณา จึงตรัสถาม
ด้วยพระราชโองการว่า ข้า ตุมกร कुमारน้อย เองนี้เป็นบุตรของบุคคล
ผู้ใด ผ้าแดงผืนนี้ใครให้แก่อ้างหรือ ๆ เองได้มาแต่ใด เองอยู่บ้าน
ไหน จึงบอกมาให้แจ้ง เจ้ารว้งจึงกราบบังคมทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้าพเจ้าเป็นบุตรของบุรุษแก่ ผ้าแดงผืน
นี้บิดาให้แก่วาพระพุทธรเจ้า ข้าพระพุทธรเจ้าอยู่บ้านพจนนิกัดกับเขาหลวง
แล้วจึงตรัสถามบุรุษแก่นั้นลอบคำตเล่าว่า ข้าแต่ท่านสูง कुमारน้อย
นี้เป็นบุตรของท่านเองหรือ ๆ ใครให้แก่ท่าน ผ้าแดงผืนนี้ท่านได้มาแต่ไหน
ท่านให้การไปแต่ตามจริง บุรุษแก่นั้นจึงกราบทูลพระกรุณาว่า ข้า
แต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ कुमारนาค ผ้าแดงผืนนี้
ข้าพเจ้าได้ ทรมงคลของนาไปถนัดตนเขาหลวง แลบอกเหตุทั้งปวงต่าง ๆ

ตามทศความว่ามาแต่ก่อนโน้น ถ้วนทุกประการ ให้แจ้งแก่พระยานน
 พระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชพิจารณาซึ่งผ้าแดงแดงพระขำรงค์ ก็รู้จัก
 จำได้ จึงตรัสว่ากุมารผู้เป็นบุตรของเราเกิดด้วยนางนาค ผ้าแดงแดง
 พระขำรงค์นี้เราให้แก่นางนาค ครั้นเมื่อเราไปรักษาศีลอยู่ที่ภูเข
 หดงวนั้น ข้าแต่ท่านลุง ข้าของกุมารนั้นเกิด ท่านลุงจงให้กุมาร
 แก่ข้าเถิด บุรุษแก่นั่นกลัววียงเจ้าจริงน่ะแก่พระเจ้าดู่โฮทัย ด้วยความ
 เคารพโดยศรัทธา แล้วพระยานนจึงพระราชทานเงินทองเครื่องอุปโภค
 บริโภคเป็นอันมาก แก่บุรุษแก่กับทงภริยา แล้วรับพระราชบุตรนั้นไป
 สู่พระราชวัง ให้ชำระตั้งตั้งพระองค์ศรีวิชัยตามได้ทำพระคุณของ
 หอมบริบูรณ์สรรพ ประดับพระภษาอสังการวิวัฒนาการสรรพพิศตรงาม
 เลิศล้ำ ให้พระราชบุตรแคว้นหนึ่งเหนือพระเพลาพดางเขยชมได้มนต์
 แล้วจัดเครื่องสักการะพิธีทำขวัญคุ้มโภช ทำขวัญ ๓ วันตามโบราณ
 ราชประเพณีสืบมา จำเดิมแต่นั้นเจ้ารองราชกุมารนั้น เป็นที่เลื่อมหา
 รักใคร่แห่งพระบิดา เข้าเฝ้าอุปฐากพระบิดามาช้านาน มีศรัทธาเลื่อมใส
 ในพระพุทธศาสนา จึงถวายบังคมถาตม์แด่พระบิดาขอในพระพุทธ
 ศาสนาเป็นถาวร เถาเรียนพรหมจรรย์มดีคิปัญญามาก เป็นพหุศตร
 ประณีตเป็นอันดีตราบเท่าได้อุปถัมภ์ ปราภฏด้วยวาจาสิทธิ์ว่าดังใด
 เป็นดังนั้น มบุญญาธิการเดชาภาพอภิติธิทุกมาก หาปฤชณะเปรียบ
 เล่มมิได้ ครั้นนท้าวพระยาทั้งหลายในสยามประเทศทุกเมือง มี
 เมืองดู่โฮทัยเป็นต้น ไปเป็นเมืองชนแก่เมืองกันพหาธิบดินทร พระ
 เจ้าระโหว่นอยู่ในเมืองตพบุรีตั้งด้วยน้ำในตระนาด้วย พระเจ้าดู่โฮทัย

ตั้งด้วยน้ำอันมีอยู่ในภาชนะหลวง ได้คุมบรรทุกเกวียนเข็นน้ำนั้นไปถวาย
 แก่พระเจ้ากัมพูชาธิบดีมิได้ขาดณเมืองกัมพูชาโน้น อยู่มาวันหนึ่งพระ
 ฤทธิศคพระร่วงนเห็นเขาชบเกวียนเข็นน้ำไปตงน จึงถามรู้เนื้อความ
 ว่าเขาเข็นน้ำด้วยไปตั้งถวายแก่พระเจ้ากัมพูชาธิบดีตงน จึงว่าแต่
 นไปอย่าเอาน้ำได้คุ้มเลย ทำตารางบนเรือนเกวียนแล้วเอาน้ำเทได้
 ตารางซึ่งไปไม่รั่ว เข็นไปถวายแก่พระยาภิรมย์กัมพูชาธิบดีเกิด คนชาน้ำ
 ด้วยทงหลายจึงกระทำตามคำพระร่วงว่าตงน เข็นน้ำไปน้ำซึ่งอยู่ใน
 ตารางไม่รั่วเลย ไปถวายแก่ พระเจ้ากัมพูชาธิบดีนั้น พระเจ้า
 กัมพูชาธิบดีทอดพระเนตรเห็นเกวียนเข็นน้ำนั้นอัศจรรย์ยิ่งนัก จึงถามรู้
 เนื้อความว่าพระร่วงเป็นฤทธิศคให้กระทำตงน ก็ตั้งตงคพระทัยกลัว
 พระร่วงยิ่งนัก จึงถามว่าพระร่วงบวชอยู่วัดไหน แล้วได้ยินว่าอยู่วัด
 มหาธาตุ จึงทรงพระดำริว่าพระร่วงนับบุญมาก วาจาดีทรมฤทธิศคมาก
 แตนไปเมืองสุโขทัยสมควรจะให้เอาน้ำมาตงแก่เรา ครั้นทรงพระดำริ
 แล้วจึงตั้งแก่ชาวดังด้วยน้ำว่า แตนดับไปท่านทงหลายอย่าเอาน้ำด้วย
 นมาตงด้วยแก่เราเลย เอาน้ำนั้นไปถวายแก่พระฤทธิศครูปนั้นเกิด ได้
 เป็นกุดแก่เรา จำเดิมแต่นั้นมา ชาวน้ำด้วยทงปวงกมได้ ไปตั้งด้วยน้ำ
 ณเมืองกัมพูชาธิบดีกษัตราบาเท่าทุกวันนี้ พระเจ้ากัมพูชาธิบดีเห็น
 มหิทธิศคเดชาภาพแห่งพระร่วงนมากยิ่งนัก ตั้งตงคพระทัยครัน
 ครามเกรงกลัวเขตขามยิ่งนัก จึงคิดจะทำลายฆ่าเสียซึ่งพระร่วง ด้วย
 งเห็นว่าพระร่วงจะแข่งเมือง จะชิงเอาราชสมบัติบ้านเมืองของตนได้

จึงให้เสาะสืบแสวงหาคนดีทมิฬวิชาการความรู้พิเศษ จึงได้คนดีนั้นมา
ได้มนต์ยนิตนิกหนา จึงคร่ำครวญว่าท่านจงไปสู่เมืองสุโขทัยแล้ว จงฆ่า
เสียดชกภิกษุรูปหนึ่งชื่อพระร่วงอยู่วัดมหาธาตุ ฆ่าเสียให้ตายจงได้แล้ว
จึงกลับมา เราจะพบบ้าเหินจรวงศ์ให้แก่ท่านจงมาก ตั้งแต่จงส่งผู้
นั้นไป คนดีนั้นมาสู่เมืองสุโขทัยใกล้จะถึง จึงดำดั้นไปผูกชนใน
วัดมหาธาตุ พอพบพระร่วงมากวาดวัดคอยใกล้พระวิหารฐานพระเจดีย์
เห็นแล้วไม่รู้จักพระร่วงคิดว่าพระภิกษุรูปอื่น เมื่อผูกชนพนดินแด่ครึ่ง
ศอกจึงถามพระร่วงว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า บัดนี้พระร่วงอยู่ที่ไหน
พระร่วงกวาดวัดอยู่ในกำแพงพระวิหารหลวง ได้ยินเสียงแล้วแถมมา
ดู เห็นบุรุษนั้นผูกชนมาจากแผ่นดินครึ่งศอกเพียงนม กรูว่าบุรุษนั้นมาจะ
กระทำอันตรายแก่พระองค์ จึงกล่าววาจาสิทธิ์ว่า ท่านอยู่ไหนเกิด ว่า
แล้วกลับไปจากไหน บุรุษนั้นจะชนมาจากคนกมใด จะถอยหลังดำดั้นคน
ไปกมใด ภายหลังแห่งแขงอยู่ บุรุษนั้นกลับกลายเบนศิลาไป ตั้งอยู่เพียง
อรประเทศจันทรามเท่าทกวนน พระร่วงนั้นพิจารณาเห็นศีลจะไม่บริสุทธ์
แล้ว ด้วยเหตุนั้นจึงตัดออกจากณวช แล้วกราบทูลพระกรุณา
สมเด็จพระราชบิดา ด้วยปรารภนาจะสร้างพระนครในทิศสมควรว่า ข้า
แต่สมเด็จพระบิดา พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาต ให้
ข้าพเจ้าสร้าง พระนครสักเมืองหนึ่งในทิศสมควร พระเจ้าศรีธรรมมา
โคกราชได้ทรงฟังเห็นชอบด้วย จึงอนุญาตให้กระทำพระนครว่า ดุกร
เจ้าเป็นถกรัก เจ้าว่าทงนชอบแล้ว เมืองเก่าโบราณชื่อว่าเมือง
ดัชนีาไทย อยู่ใกล้ริมแม่น้ำชอว่า ปาพอกยหนัก ใกล้ ครบบรรพต

ขอว่าเขาดัชนาโดย เมืองนั้นประกอบไปด้วยพระบรมธาตุ พระ
 ฤษ ขอว่าพระดัชนาโดยตามค เป็น พระโอบายกวต แห่งเราท่าน
 ให้สร้างเมืองนั้นไว้ แต่ก่อน เราสร้างใหม่ให้ชื่อ เมืองสุวรรณโลก
 เกิด เจ้าพระร่วง ได้ฟังดังนั้น ก็ย่นคิด จึงถวายบังคมลาสมเด็จพระ
 พระบิดาไปสร้างเมืองนั้น ให้พินดินก่อนนั้นกว้าง ๘ วา แต่เมือง
 ดัชชิตยถึงเมืองดัชนาโดยนั้นทางไกลประมาณ ๕ โยชน์เศษ เจ้าพระ
 ร่วงได้ยถลกในมะขามชวดักแล้ว เขาเปลือกนั้นไปรยไป ๒ ข้างถนนนั้น
 กล่าวด้วยวาจาศักดิ์สิทธิ์ว่า เปลือกเม็ดในมะขามนั้นจึงเป็นต้นมะขามไป
 เกิด เปลือกเม็ดในมะขามก็ค่อยงอกเป็นต้นมะขามเหมือนเม็ดในดินนั้น
 ทั้งสองข้างถนนเป็นต้นไม้ใบดกผลไม่มีแต่เม็ดใน มีมาปรากฏทราบ
 เท่าทุกวันนี้ ให้ก่อพระเจดีย์วิหาร อุโบสถ ให้กระทำการเปรียญ
 ขาวาค์เสนาณะภูติต่าง ๆ พระปรางค์ทวารวดีพระบรมธาตุตั้งอยู่ข้าง
 ตะวันตกยกย้ายมาตั้งข้างตะวันออก แล้วให้ขุดแต่งพระราชเรือนหลวง
 การพระนครทั้งปวงกล้าเรจมิช้าใน ๕ เดือน แล้วด้วยฤทธิเดชจาก
 ดัชชิตทุกประการ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงเชิญเจ้าพระร่วงไป
 ครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองสุวรรณโลก ว่าราชการสืบไป เมือง
 สุวรรณโลกแต่ก่อนชื่อเมืองดัชนาโดยนั้น เหตุกระทำการปฏิฐานเมือง
 นั้นตามล่ายดกประจำแห่งพระฤษอินชื่อพระดัชนาโดยตามค ขอว่า
 สุวรรณโลกนั้น เหตุพระฤษนั้นเอาน้ำดรามฤตมาแต่สุวรรณคัมภีร์เมือง
 นั้น ว่ามาทางนั้นเป็นคำโบราณกาล ครั้นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแก่
 ชราภาพ ดันพระชนมสุวรรณคัมภีร์ไปตามเมธากรรมแห่งพระองค์นั้น เจ้า
 พระร่วง กระทำ ฌาปนกิจ สมเด็จพระราชบิดา ด้วยเครื่องสักการบูชา

ถวายไทยทานแก่พระสงฆ์เป็นอันมาก ให้มีการมโหรีศัพ ๗ วันตาม
 ราชประเพณี ด้วยพระราชวงศ์และขุนนางทั้งหลายนั้น เมื่อครั้ง
 พระพุทธศักราชล่วงได้ ๑๘๐๐ พระวัดใต้ จตุศักราชได้ ๖๑๘ ปี
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์บรมราชาธิราชอายุได้ ๒๘ ปี ได้เสวยราช
 สัมบัติอยู่ณเมืองสุโขทัย พระโบราณจารย์เจ้ากล่าวพระบาติไว้ใน
 คัมภีร์จามเทววงศ์ แด่พระคัมภีร์ ดังหปฎิมากรณนกกัมแปลกันบ้าง
 ซึ่งชื่อและเรื่องราวในทานพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชนั้น ว่ามีบุรุษรูป
 งามมีกำลังหนึ่ง นางนาคนางนางเทวธิดาองค์หนึ่ง ได้ตั้งวาสน้อยด้วย
 กันมบุตรหนึ่ง คือพระร่วง แด่พระร่วงเจ้านั้นชื่อว่า พระยาโรจราช
 กว้า วรุทธราชาธิราชกว้าบ้าง แปลกกันแต่ชื่อดังนี้ ในกาลนั้น
 พระราชบุตรแห่งพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช พระองค์ต่างพระมารดา
 เป็นพระอนุชาธิราชมีบุญญาธิการมาก เจ้าพระร่วงราชาธิราชพระราช
 ทานตั้งพระนามชื่อว่า พระยาศรีธรรมราชาให้ไปครองราชสมบัติอยู่
 ณเมืองสุวรรณโลก เกจิอาจารย์บางจำพวกว่าพระเจ้าศรีธรรมมาโคก-
 ราชนั้น เมื่อได้พระร่วงมาบนตูกตาคินให้พระร่วงเล่น ด้วยทรงพระ
 เมตตารักใคร่โปรดปรานพระราชบุตรนั้น เจ้าพระร่วงได้รับพระราช
 ทานตูกตาคินนั้น เคารพพระบิดา นบถอ จะไปในที่ใด ๆ ก็ดี ร้อง
 เรียกตูกตาคินนั้นว่าน้องมาไปด้วยกัน เจ้าจึงเป็นมนุษย์ เป็นเพื่อนเรา
 เกิด ว่าด้วยวาจาตูกตาคินนั้นบังเกิดเป็นมนุษย์รูปร่างงาม เดินไปมากิน
 อาหาร สรรพการทั้งปวง พระร่วงนั้นด้วยปลาทองตัวหนึ่ง ยังมีเนื้ออยู่
 ข้างหนึ่งทองลงในน้ำทองคำ ว่าให้เป็นชนจูงว้ายไปกับทองคำนั้นเกิด ปลา

ใช้การต่าง ๆ ที่เมืองเรานี้ พระยาศรีธรรมราชานันไต่ ฟังแล้วจึง
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้าพระพุทธเจ้า
จะขอตามเสด็จพระราชดำเนินไปด้วยพระองค์

พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนมนมพระทัยเป็นเอกฉันทด้วยกันแล้ว ได้เสด็จ
ลงเรือพระที่นั่งน้อยกับราชบุรุษ ๗ คน แลวดั่งแก่ชาวราชการทั้งหลาย
มีเด็นามัคเป็นประธานให้อยู่รักษาบ้านเมืองว่า ท่านทั้งปวงจงอยู่รักษา
บ้านเมืองเราจงดี ตั้งแต่เรือออกเรือพระที่นั่งนั้นไปโดยลำดับ ถึง
มหาสมุทรหาอันตรามิได้ทราบเท่าถึงกรุงมคธราช ด้วยเดชเดชาภาพ
บุญฤทธิ์ให้ประสิทธิ์ทุกประการดังนี้ ในกาลนั้นโหราอาจารย์แห่ง
พระเจ้ากรุงจีน ถวายฎีกาพระเคราะห์เมืองนั้นแก่พระมหากษัตริย์ว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้าศึกจะมาถึงพระนครใน
วันพรุ่งนี้ จักได้เมืองนั้นเป็นแท

พระเจ้ากรุงจีนครั้นได้ทรงฟังดังนั้นก็เสด็จตกพระทัย จึงให้หา
เสนาโยธาทวยหาญ มาประชุมพร้อมกันในหน้าพระที่นั่ง ครั้นได้บอก
คดีอันทุกประการ แล้วตั้งให้รักษาพระนครทุกแห่งประตูหอ
เชิงเทิน หนาทกำแพงชั้นนอกชั้นใน คนทั้งหลายมากกว่าแสนพร้อม
ด้วยเครื่องศาสตราวุธต่าง ๆ รักษาพระนครแก่พระราชวัง ตามรับสั่ง
ทุกประการ ครองคร่ากันเป็นด้ามารธ

ได้เสด็จพระร่วงเจ้ากับพระอนาชาธิราชขึ้นถึงเมืองจีนแล้ว จึงให้
ราชบุรุษ ๗ คนอยู่รักษาเรือนนี้ ทั้งสองพระองค์พากันเข้าไปใน
ราชฐาน แลคนทหารทั้งหลายซึ่งรักษาประตูพระราชวังชั้นนอกชั้นใน

เห็นกษัตริย์ทั้งสองนั้น ให้บังเกิดภัยความกลัวยิ่งนัก มีอาชวาทกล่าวห้าม
ปรามสั่งหนึ่งสั่งใดมิได้ ก็ปลาศำนการหนีไปในที่อื่น หาผู้จะต้านทาน
ทางกันไว้มิได้ กษัตริย์ทั้งสองเข้าไปเฝ้าสำนักแห่งพระเจ้ากรุงจีน
จึงนั่งในทศมควร

พระเจ้ากรุงจีนทอดพระเนตรเห็นกษัตริย์ทั้งสอง ได้ตั้งถามในท
ไถถนั้น ตั้งตักทพระทัยกลัวยิ่งนัก ประารภเพื่อจะถวายเป็นคมแก่
กษัตริย์ทั้งสองนั้น

สมเด็จพระร่วงราชาราชเจ้า ทอดพระเนตรเห็นกิริยาแห่งพระเจ้า
กรุงจีนจะถวายเป็นคมดังนั้น จึงตรัสห้ามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
พระองค์อย่าตกพระทัยกลัวเลย ดูชานมาแต่เมืองสุโขทัย จะ
ปรารภนาซึ่งราชสมบัติแห่งพระองค์ห้ามได้ มาบัดนี้ปรารภนาจะขอช่าง
กระทำด้วยขาม ไปให้กระทำด้วยขามกระเบื้องณเมืองสุโขทัยนั้น

พระเจ้ากรุงมณฑลราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็ดพระทัยปลื้มยินดียิ่งนัก
จึงพิจารณาสมเด็จพระร่วงเจ้านั้น เห็นพระรูปพระโฉมงามตาได้ค
ประกอบด้วยราชลักษณะของอาจราชก็คิดหาหัดมิได้ จึงทรงพระ
ดำริว่า พระยาของคณเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย มีบุญญาธิการมากยิ่งขึ้น
มีวาจาสิทธิ์ เราได้ยินมาแต่คำกล่าวความขลังเลื่องลือมาแต่ก่อน ควร
ແວດเราจะถวายเป็นราชสมบัติแก่พระยาชาน ครั้นพระเจ้ากรุงจีนทรงพระ
ราชดำริดังนี้แล้ว ก็ดจะเสด็จพระราชสมบัติบ้านเมืองแห่งตน จึง
ถวายเป็นราชสมบัติแก่พระราชบิดาแก่สมเด็จพระร่วงเจ้าว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้าพเจ้าขอถวายเป็นสิ่งนี้ ๆ แก่
พระองค์ ดูชานขอเป็นทาสแห่งพระองค์

สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นจึงทรงพระกรุณาว่า ข้า
 แแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ คุณงามิได้ปรารถนาพระราชสมบัติของพระ
 องค์ ๆ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระราชสมบัติให้แก่ข้าพเจ้า
 ด้วยเคารพสุจริตฉะนี้ ข้าพเจ้าควรจะรับซึ่งราชสมบัติโดยสุจริต ทรง
 พระกรุณาเถิดฉะนี้ เสด็จเด็จพระราชดำเนียรไปตั้งรับพระราช
 สัตหอนมอยู่ในพระนครนั้น จึงอธิบายว่า ราชสมบัติเป็นเหตุเสียด
 ทาย เราจะตัดศีรษะแห่งราชสัทห็น ถ้าศีรษะไปตกลงในเมืองใด
 เรายังจะไปเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้น ครั้นอธิบายแล้วจึงตรัส
 ราชสัทห็นด้วยพระแสงขรรค์อาวุธแห่งพระองค์ ราชสัทห็นขาดกลาง
 ตัว ข้างศีรษะนั้นตอยไปบนอากาศ ด้วยบุญอิตถฤทธิจากจิตนั้นไป
 ตกตกลงกลางพระนครสุโขทัย

พระเจ้ามคธราชผู้เลนา อำมาตย์ แดมหานชนทั้งหลาย ได้เห็นพระ
 อิตถฤทธิเดชานุภาพมากยิ่งนักดังนั้น ก็บังเกิดความกลัวสมเด็จพระร่วง
 บรมราชาธิราชเจ้านั้นหาที่ลี้ภัยได้ พระเจ้ากรุงจีนจึงราชภิเษก
 สมเด็จพระร่วงกับพระราชธิดาของพระองค์แล้ว เชื้อเชิญให้เสวย
 ราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้น

สมเด็จพระร่วงบรมราชาธิราชเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสว่า ข้า
 แแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ เมืองนั้นโต เป็นเมืองใหญ่ ศีรษะราชสัทห็นไป
 ตกตกลงในพระนครสุโขทัย ๆ เป็นใหญ่ ข้าพระองค์เจ้าจะตาไปเสวย
 ราชสมบัติ อยู่ในเมืองสุโขทัยนั้น ครั้นครัดดังนั้นแล้วยกบยงด้วย
 ราชสมบัติ อยุ่ด้วยพระราชธิดาเจ้ากรุงจีนในเมืองนั้น ๓ เดือนแล้ว
 จึงตรัสแก่พระยานว่า ข้าพเจ้าจะตาพระองค์กลับไปเมืองสุโขทัย

พนักงานตำค่าไต่กังคันทนหาบั้น ก็ด้นมาต้อตอนต้อมอให้ร้องเอาชัย กาง
 ไบ้บิกทรงออกดำเกาเกตรา จากท่าไปด้นมหาสมุทรทะเลหลวง คนทั้งปวง
 หายอันตรามิได้ มาโดยลำดับตราบเท่าถึงเมืองสุโขทัยนั้น หาพายุคลื่น
 ตมรายมิได้ ด้วยบุญญาธิการอิทธิฤทธิ์มหาเดชานุภาพแห่งสมเด็จพระ
 ร่วงเจ้านั้น ครั้นถึงพระนครแล้ว จึงให้รับพระราชธิดาชนไปในพระ
 ราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดให้นางนั้นอยู่ในพระราชเรือนหลวง แด
 พระราชบุตรพระเจ้ากรุงจีนนั้น มีพระนามปรากฏชื่อว่า นางคันธาร
 ราชเทวี เป็นที่เสนาหารักใคร่แห่งสมเด็จพระร่วงเจ้าน้อยเป็นดุจมา
 ชานาน คนทั้งหลายซึ่งเอาเครื่องสิ่งของบรรทุกด้ามามาดังนั้น ชน
 เครื่องสิ่งของชนถวายเสร็จแล้วก็ถวายบังคมอวดากตบไปเมืองกรุงจีน
 ครั้นเมื่อพระเจ้าอู่จกจลู่ได้เสวยราชสมบัติในเมืองกุ๊กกาม ยก
 ทพมาตเมืองสุโขทัยได้แล้ว ไปสร้างเมืองเมาะตะมะ จุลศักราชได้ ๖๒๕
 ปี ครั้นสมเด็จพระร่วงเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองสุโขทัย เป็นใหญ่
 เกรงราชย์กว่าท้าวพระยาทั้งหลายในสยาม ประเทศแคว้นมณฑลประเทศ
 แดมถาวระประเทศ จีนประเทศ กุ๊กกามประเทศ ปรากฏไปด้วยวาจาสิทธิ์
 มหิทธิฤทธิ์เดชานุภาพมาก มิได้เบียดเบียนท้าวพระยาในประเทศอื่น
 ยังคนทั้งหลายให้อยู่เย็นเป็นสุข ท้าวพระยารามัญทั้งหลาย มีพระยา
 พาวัวเป็นต้น ได้เสวยราชสมบัติใน เมืองเมาะตะมะ ยอมถวายเครื่อง
 ราชบรรณาการ แก่ สมเด็จพระร่วงเจ้า แล้วขอ พระราชทาน นาม
 บัญญัติแก่สมเด็จพระร่วงเจ้า ๆ จึงตั้งแต่งตั้งพระราชนามบัญญัติ
 แล้วเขียนลงในแผ่นทอง แล้วพระราชทานไปแก่ท้าวพระยารามัญนั้น

เป็นอันมาก แต่ว่ามาทงนโดยย่อ ทพิศดารวิคการนหมอยู่ในคัมภีร์
มหายุทธการวงศ์ นั้น

ในกาตกรนนั้น ล้มเด็จพระร่วงบรมราชาธิราชเจ้า ปรากฏด้วย
วจาสิทธิ์ มบุญมหิทธิฤทธาภาพเป็นอันมาก ดำแดงเหตุอันวิเศษไว้
ประหลาดต่าง ๆ ก็เป็นอันมาก ให้ช่างทั้งหลายนั้นกระทำด้วยขาม
กระเบื้องเคลือบบนเมืองสุวรรณโคตม แล้วให้มุงกุฎวิหารการเปรียญ
โรงพระอุโบสถ ด้วยกระเบื้องเคลือบก็เป็นอันมาก แต่ให้ช่างกระทำ
พระปรารภอันใหญ่สูงบรรจุพระบรมธาตุ แดรูปพระปฏิมากรน้อยใหญ่
ก็เป็นอันมาก แล้วกระทำการฉลองด้วยเครื่องสักการบูชาต่าง ๆ
บำเพ็ญพระราชกุศล มีรักษาคัดแต่ให้ท่านเป็นต้นนั้นก็เป็นอันมากมา
ช้านาน

แต่ด้วยขามที่ให้กระท่านนั้นดินไม่ต้งเป็นรื้อร่อยร้างไป ปรากฏมี
มาตราบนเทาทูกวณน

พระยาศรีธรรมราชา ให้กระทำด้วยอิฐแต่ ศีลาใหญ่สูงกว่าพระ
ปรารภ ล้มเด็จพระร่วงเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นพระปรารภคตงนไม่
ชอบพระทัย ให้รื้อยอดพระเจดีย์อันแวดด้วยศีลานั้นลงมาตงไว้ ในวัด
นั้น ศีลาของตนยังปรากฏอยู่ทุกวณน

พระราชบุตรแห่งล้มเด็จพระร่วงเจ้าพระองค์หนึ่ง ชื่อเจ้ารามราช
กุมาร เกิดด้วยนางคันธารราชเทวี มีพระรูปโฉมงาม มีบุญญาธิการ
มาก เป็นทรกเล้นหาแห่งพระร่วงเจ้านั้น แดวกมีจิตเป็นกุศล เป็น
ทรกแก้มหาชนคนทั้งหลาย ล้มเด็จพระร่วงบรมราชาธิราชเจ้า ย่อม

เด็ดๆไปชมในนานาประเทศ มิได้กระทำอันตรายเบียดเบียนล้มตราบานเมือง แห่งท้าวพระยาทั้งหลายในประเทศอื่น ๆ แล้วท้าวพระยาทั้งหลาย ใน ประเทศ นั้น ๆ รู้แล้ว ออกไปถวายบังคม แล ถวายราชบรรณาการสักการบูชาแก่พระร่วงเจ้านั้น ๆ กระทำปราได้ด้วยสุนทรวาจา แลกลับมามีเมือง แห่งตน แต่กระนั้น มาช้านานเป็นหลายปี พระองค์นั้นมพระชนมายุขึ้น ๘๒ ปี แล้ววราชสมบัติมาช้านานได้ ๖๐ ปีเศษ ทรงพระชราภาพแล้ว

อยู่มาวันหนึ่ง จักรวรรดิแห่ง แกมฮาชนคนทั้งหลาย มี เสดนาบดี เป็นประธานว่า ท่านทงปวงเอ๋ย ค่อยอยู่จึงดีเป็นสุขเกิด ช่วยกันรักษามานเมืองเราจึงดี เราจะทำท่านทั้งหลายไปเมืองสุวรรณโคตม อาบน้ำที่แก่งศิลาใหญ่ นั้น ถ้าไม่เห็นเรากลับมาล่วงพ้น ๗ วันแล้ว จงราชาภิเษกเจ้ารามราชบุตรเราให้ครองราชสมบัติเกิด ตั้งแล้วเด็ดๆไปสู่เมืองสุวรรณโคตมด้วยบริวาร เป็นอันมาก ครั้นถึงแก่งศิลาใหญ่นั้นแล้วก็เด็ดๆลงตรงดำนานในที่นั้น ชั่วระพระศรีรักษายดบายพระทัยแล้ว ก็อันตรายหายไปในน้ำ หาผู้ใดจะทนรู้เห็นมิได้

ฝ่ายมหาชนทั้งหลายมีเสดนาบดีเป็นต้น ครั้นมิได้เห็นสมเด็จพระร่วงเจ้า ก็ตกใจร้องไห้ว่าไรใจหาย ประหม่าเศร้าโศกได้กาอาตมเดือดร้อนเป็นอันมาก ให้คนทั้งหลายช่วยกันลงในน้ำที่แก่งศิลาใหญ่ ให้ดำต้นค้นหาในช่องศิลา จนกว่าค้นหามากกว่าร้อย ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ให้เที่ยวหาบนบกแต่ป่าริมฝั่งน้ำทุกแห่ง แล้วหาทุกตำบลก็มิได้พบเห็น แล้วจนล่วงพ้น ๗ วัน คนทั้งหลายนั้นอาลัยว่าไรโหยหาว่า แท้จริง

พระองค์ ไม่เมตตาอาชยถึงเราทั้งหลายแล้ว ขรอยพระองค์ระตถถึง
พระชนนีมารดาพระญาติพระวงศ์อันอยู่ใน นาคพิภพ พระจะลงไป
เยี่ยมเยือนแล้วจะกลับมาหรือไม่กลับมาประการใดก็ไม่แจ้ง ครั้น
ไม่ได้พบเห็นแล้วคนทั้งหลายนั้นจึงกลับมาเมืองสุโขทัย อยู่ ๗ วันก็
จัดแจงแต่งการพระราชพิธีราชาภิเษกเจ้ารามราชาบุตร ได้ผ่านพิภพ
ด้วยราชสมบัติตามราชประเพณี ในกรุงพระนครสุโขทัยนั้น

สมเด็จพระราชาบุตร นั้นจึงทรงพระนามชื่อว่าเจ้ารามราชาธิราช
มีบุญญาธิการ มีทศมหาเดชาานุภาพมาก ได้ด้วยราชสมบัติเป็นสุข
อยู่ณเมืองสุโขทัย

ในพระคัมภีร์ ดังหัพปฏิมากรนั้นว่า สมเด็จพระร่วงเจ้านั้นชื่อว่า
พระยาธรรมิกราชา พระราชาบุตรนั้นชื่อว่าพระยาบาลราช นาคาภิ
อาจารย์เปลี่ยนกันดังนี้

ปฐม ปรีชญโต ดำรงมาในเรื่องราวบังเกิดแต่เหตุต่าง ๆ
แต่อันตรธานแห่งพระร่วงเจ้ากล่าวมาโดยย่อ ก็จบปรีชญโตเป็นปฐม
เท่านั้น

ในกาลเมื่อ จุลศักราช ๕๘๘ ปีนั้น พระเจ้าเชียงใหม่ได้ ด้วย
ราชสมบัติเป็นสุขอยู่ในเมืองเชียงใหม่ มีศรัทธาสร้างอารามวิหาร
พระเจดีย์รูปพระปฏิมากร โรงธรรมกุฎีศาลาบริเวณอาวาสเป็นอัน
มาก แล้วกระทำการฉลองสักการบูชาพระรัตนตรัย ให้ทานวัตถุต่าง ๆ

ถวายแก่พระดังษ์เป็นอันมาก ให้ส้มโกษ ๗ วันแล้วถวายข้าพระโยม
ดังษ์เป็นอันมากให้ ใ้ปฏิบัติพระรัตนไตรในอาวาสนั้น

ครั้นนยงมีด้ามเนรรูปหนึ่งมาเป็นอาคันตุกะ ได้เห็นอาวาสบริเวณ
พระเจดีย์มหาวิหารแต่พระปฏิมากรงามยิ่งนัก บังเกิดศรัทธาปสาทะ
เต็มได้ เข้าไปในพระอารามวิหารนั้น นมัสการกราบไหว้บูชาพระเจดีย์
แต่พระปฏิมากร แล้วออกไปจากวิหาร จึงกวาดลานพระเจดีย์ด้วย
กุศลเจตนา ฝ่ายข้าพระทั้งหลายทักษาศาพระนั้น จึงห้ามพระด้ามเนร
รูปนั้นว่าอย่ากวาดวัดท่น ไปเสียท่อนเถิด

พระด้ามเนรนั้นมพงว่ารูปจะกวาดเอาบุญ ข้าพระทั้งหลายโกรธ
จึงว่า ด้ามเนรรูปนี้มาซึ่งเอาบุญของเจ้าเรา ห้ามกัมพง ว่าแล้วเข้าไป
กราบทูลแก่พระเจ้าเชียงใหม่ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ด้ามเนร
รูปหนึ่งมาปรนนิบัติกวาดวัดซึ่งเอาบุญของพระองค์ ห้ามกัมพง

พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทรงฟังดังนั้น จึงโกรธพระด้ามเนรนั้นว่าด้วย
วาจาอันหยาบว่า ด้ามเนรมาซึ่งเอาบุญของเรา ห้ามมพงดังนั้น ท่าน
ทั้งหลายจงผูกคอตากไปเสียให้พินาศ ข้าพระนั้นจึงกระทำตามรับสั่ง
ดังนั้น เจ้าด้ามเนรนั้นได้ฟังก็โทมนัสซึ่งพระยานั้น ด้วยคิดว่าเรา
กระทำกุศลดังนี้ พระยานนั้นบังคับบกรวมอันหยาบข้าแก่เราจนผิดแล้ว
ครั้นคิดแล้วจึงว่าแก่ข้าพระนั้นว่า ท่านทั้งหลายจงดยบยงรูปดิถีครุ
หนึ่ง รูปจะนมัสการตากกระทำปทักษิณพระเจ้าก่อน ข้าพระจึงอนุญาต
แล้วไปกระทำปทักษิณนมัสการอธิษฐานปรารภณว่า เตชะกุศลอันข้า
กระทำนี้ เมื่อข้ากระทำกาถกิริยาตายนั้น ขอให้ ได้ ไปบังเกิดเป็น

พระราชบุตรแห่งพระยาในเมืองด้วงค์ ขอให้ไต่กระทำสงครามกับ
 พระยาเชียงรายน ให้ขามชัยชนะแก่พระยานัน ครั้นอริขฐานแล้ว
 ก็ไปจากทนน อยู่มาไม่นานก็เกิดอาพาธหนักลงด้วยโรคอันใดอันหนึ่ง
 กระทำกาตกรียาตาย แล้วก็ได้อำนาจไปเกิดในครรภ์พระอรรคมเหสีแห่ง
 พระยาด้วงค์นั้น อยู่ถวนกำหนดทศมาส ๑๐ เดือน ประสูติจากมาตุ
 ครรโกทรมีบุญมาก เมื่อพระราชกุมารวัฒนาการมีพระชนม์ได้ ๑๐
 พระวัสส์ดา พระบิดาสวรรคตแล้ว ชนทั้งหลายมีเดนาบดเป็นประธาน
 กระทำการฉานปณิกแห่งพระยานัน แล้วจึงอภิเษกพระราชกุมารนั้นให้
 ครองราชสมบัติ อยู่เป็นดั่งในในเมืองด้วงค์นั้น

ในกาลนั้นเมืองด้วงค์เป็นเมืองชนแกเมืองเชียงรายน ราชบุรุษ
 แห่งพระยาเชียงรายจึงไปตั้งเมืองด้วงค์ เพื่อยจะไปตักเตือนเร่งเขา
 ดอกไม้ทองเงิน ให้มาตั้งณเมืองเชียงรายนตามอย่างธรรมเนียม พระ
 ราชกุมารเจ้าเมืองนั้น จึงคิดการสงครามเพื่อลงข้าหลวงชาวเมือง
 เชียงรายว่า ท่านข้าหลวงทั้งหลายมาตักเตือนเร่งให้ตั้งดอกไม้ทองเงิน
 นั้น ก็ชอบควรด้วยอย่างธรรมเนียมอยู่แล้ว แต่ข้าผู้ครองเมืองนั้นฟังได้ว่า
 กล่าวใหม่ ยิ่งเด็กเล็กน้อยอ่อนคักดอ่อนนาม มีสติปัญญายังอ่อนนวก
 ท่านข้าหลวงทั้งปวงจึงได้ออกเกราะให้แก่อำมาตย์เด็กเล็กน้อย ให้ผดยบยง
 งคอยู่สัก ๓ ปี ข้าจึงจะตั้งดอกไม้ทองเงินไปถวายตามอย่างธรรมเนียม

ข้าหลวงนั้นครั้นได้ย่นวจาดังนั้น มีจิตเมตตาแก่พระราชกุมารนั้น
 จึงอนุญาตว่าตามเถิด เจ้าเมืองด้วงค์พอลงข้าหลวงเมืองเชียงราย
 ด้วยกลอุบาย จะคิดการสงครามจะให้ชานานเน้นออกไป จะได้แต่ง

พระนครค่ายศุภระศุหรอบเชิงเทินล้อมกำแพงเมืองให้มั่นคง จะได้
 จัดแจงให้กระทำไร่นายังฉางสดมเข้าเปลือกเข้าด้ารแดโกชนาอาหาร
 ของหวานของควาเกลือพริกเปรี้ยวเค็มให้ ได้ ไว้งามมาก แลจะได้
 จัดแจงซ่อมแปลง เครื่องดำตราวุดันยาวน้อยใหญ่ แลจะได้ บำรุง
 ช้างม้าโยธาจตุรงค์พลทวยหาญ ให้หัดฝึกปรีดตั้งสอนชนหน้าไม้ บันไฟ
 ใหญ่น้อย เบญจรงค์, มณฑการ, กระเบงแก้ว, บันหลังช้าง, ชาน
 กนกยาง, หางนกคุ้ม, ถากถ้อ, หามแตน แลให้ชานีชานาญในการ
 ทหารยุทธสงครามจงทุกประการ ครั้นคิดครกตรองการยุทธสงคราม
 ยุทธซึ่งชัยได้เสร็จแล้ว จึงให้ตั้งราชบุรุษข้าหลวงชาวเมืองเชียงราย
 กลับไป แล้วยปรึกษาด้วยข้าราชการทั้งหลายมีเดื่อนาคเป็นประธาน
 ให้ตบแต่งจัดแจงการทั้งปวงต่าง ๆ ดังกล่าวพรรณนามานี้ ครั้นใกล้
 จะถึง ๓ ปีการทั้งปวงพร้อมแล้ว จึงให้จัดแจง พลโยธาหาญได้
 ประมาณมากหลายหมื่น ช้างม้าก็ได้มากกว่าร้อย พร้อมด้วยเครื่อง
 ศัรรพยุทธต่าง ๆ แล้วยให้พระปโรหิตโหร โหรอาศุณักษัตริฤกษ์
 ดี ครั้นได้ศุภวารคิดพิชัยฤกษ์ จะใกล้ระเบิกระบายขยายดำเนินพล
 ทหาร พระภบาลเจ้าเมืองลั่ววงศ์ ก็ชำระสระสระวังพระองค์ลัทธิรักษา
 ด้วยยอกธาราน้ำหอม ได้กระซอมทองผ่องแผ้ว ดำราญราชฤทัย
 แล้วยทรงพระภษา เครื่องอถังการอาภรณ์ บวร อร่ามรุ่งโรจน์ โชติ
 รุจี ด้วยลัทธิพรรณรัตนารามรงค์วรราชวิไลย ได้ล่อล่สำหรับเครื่อง
 ทรงพิชัยสงคราม เสร็จแล้วมชา ได้พิชัยฤกษ์ยาดรากับล่อล่ของ
 ชัยไตรดังนี้ ซึ่งองกลองชนะบรรดล่อล่พิทดำเนินงเสียงสนั่นกนกของ

โกดาหล ยกลงชัยโบกบนเวหา ดำเนินหน้าเขยอนขยายพลตาม
 กระบวนพิชัยยาดราดงคราม แดกเหงามเป็นชนเป็นชนก จามร
 กรรชิงฉัตรพระกตพิพนิตะของผอง ฉัตรกนตรงแด่รวีศรีดี อภิรม
 รัตต์ว่างได้ว ทวนธงชัยยาบแด่แดงปราบจามรี เด็ดจทรวงหัดค
 คชาธาร อันชำนานูชาณูชาณรงคัศวประเดรีฐ ระหังระเหิดระเห็จ
 หัน ทรมันกระหม่นครมคราม งามไปด้วยเครื่องคชาธารณ์บรรจนา
 แวดล้อมไปด้วยโยธาทวยหาญแดงดังดัดตอน พล่งว้างอนหอกบินไฟ
 เด็ดจไปโดยอนกรมดำดบ ยกโยธาทัพไปตามราชมรคา ค้วยปรารณา
 ปรารภเพอจะชงชัยตเอาเมืองเชียงรายน

ในกาลนั้นพระเจ้าเชียงรายคอยอยู่ช้านาน ล่วง ๓ ปีแล้วไม่เห็น
 เจ้าเมืองดัดวงศ์เอาดอกไม้ทองเงินมาส่งหายไป จึงแคลงพระทัยดังลย
 เจ้าเมืองดัดวงศ์เห็นจะแข็งเมือง จึงใช้ให้ราชบุรุษไปพิจารณาสืบค
 ำให้รู้เหตุ

ส่วนราชบุรุษทั้งหลายไปสืบรู้ว่า เจ้าเมืองดัดวงศ์เป็นกบฏแล้ว จึง
 กตัมมากราบทูลให้ทราบเหตุทั้งปวงนั้นแก่พระเจ้าเชียงราย ฯ ได้ทราบ
 แจ้งเหตุนั้นแล้ว ก็ทรงพระพิโรธโทมนัสขัดเคืองพระทัย จึงให้
 มหาเดณาเกณฑ์ทัพจัดแจงแต่งโยธาทหารช้างม้า ให้พร้อมด้วยเครื่อง
 ดาสดาวุธสรรพยุทต่าง ๆ ทั้งเสบียงอาหารแด่เครื่องหัตถกรรม
 กระทำการจงพร้อมทุกประการ มหาเดณาดิรับสั่งไปเร่งรัดจัดแจง
 แต่งทัพพลโยธาทหารอาสัว พลเกล็ดกล้าเข้มแข็ง พลเผลงศรมบินไฟ

ได้พร้อมเสร็จทุกประการตามรับสั่งโดยเร็วแล้ว จึงกราบทูลให้ทราบ
 ซึ่งเกณฑ์ทัพพนม พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทราบแจ้งแล้ว เมื่อได้ถูกข
 ศักุวารตถิตแล้ว จึงแต่งพระองค์ทรงเครื่ององค์สำหรับ พระพิชัยยุทธ
 สังครามแล้ว เสด็จขึ้นบนเกยชัยให้นำกัญชรบวรคชาธาร ขึ้นประทับ
 สรรพด้วยคชาภรณ์เครื่องมณัฎพรพรรณคนมณ มายนทประทับ
 พระองค์คอยส่งกุนพิชัยฤกษ์เห็นนมตร พระอาทิตย์เปดงปดอตเมฆใน
 พนอากาศปราศจากมถินได้ ให้ถนอมชัยแด่สังขประค้อมของ
 กตองค์โยค ทรงชัยโบกเป็นสำคัญ ยิงปืนไฟนั้นเสียงบรรลือถัน
 กกกกของดะเทอนทองพระธรณ จึงเสด็จทรงศรีพระคชาธารอันชำนาญ
 ณรงค์ โบกธงยกทัพออกจากพระนครไปโดยลำดับตามมรรคา ๓ ราตรี
 & ราตรี พอพบกองทัพเจ้าเมืองสตวงศ์ยกมาทกกลางทางนั้น ก็ทรง
 โกรธ มีทนต์พิจารณาว่าข้าศึกมีโยธาทวยหาญมาเกินร้อย มิได้ร้องรอ
 จึงให้ขับพลทหารเข้าโจมตีประจันกระหนาบกองทัพเจ้าเมืองสตวงศ์
 อันพร้อมเสร็จจมามิได้ประมาณนั้น

ฝ่ายทหารชาวเมืองเชียงใหม่ประมาณไว้ใจว่า ทหารชาวเมือง
 สตวงศ์ฝีมืออ่อน เคยเห็นมาแต่ก่อนคนกันน้อย แดทหารนายทัพนาย
 กองทั้งปวงแวงเงอหอกตามเข้าต้อนหลังพลทหารแห่งตน ให้เข้า
 กระโจมตีหักเอาด้วยกำลังกล้าแข็ง แดกำลังอาวุธแห่งพลทหารมาก
 ให้บุกรุกขับมาโยธาทหารอาดัว เข้ากระโจมตีรันแทงฟันกระหนาบ
 เป็นลำดับมา มิได้ท้อถอยเต็มกำลัง

ฝ่ายทหารชาวเมืองสตวงศ์ แต่งทหารดับทัพนายทัพ ๕ หอก ๗ หอก

เดินก่อนไกลกองทัพทาง ๒ ร้อย ๓ ร้อยเดิน มัคคนเร็วมาไซ้ ๓ มา
 & มาไปสะกดตาม ๕ หอก ๗ หอก ไหรุกนพบเห็นกองทัพชาวศึกกลับ
 แน่นแล้ว ให้คนเร็วมาไซ้กลับมากองทัพหน้าทัพหลวงไหรรูดด้วยกัน
 ครองหนเจ้าเมืองด้วงคั่นคนมากกว่าหมื่น ริเหตุนั้นแล้วบอกถึงทัพ
 หลวงไหรุกน จึงแยกพลทหารคนแข็งออกข้างละพันเศษ ให้ชุมนุมอยู่
 ๒ ฟากทาง ไกลทัพหน้าชนไปทาง ๘๐ เดิน ๙๐ เดิน ไกลหนทางห่าง
 ออกไป ๒๐ เดิน ๓๐ เดินให้คอยอยู่ ไดยินเสียงปืนทัพหน้าแล้วให้
 ยกออกตบข้างตบหลังชาวศึกจนจงด้ามารถ กำหนดริบกินได้แล้ว ครั้นไดยิน
 เสียงปืน ทัพหน้ายกออกตบกระหนาบทั้ง ๒ ข้าง ไดยทได้เข้า
 กระโจนฟันแทงบกรุก ฆ่าฟัน ทหารชาวเมืองเชียงรายล้มตายเป็นอน
 มาก ฝ่ายนายทัพนายกองชาวเมืองเชียงราย เห็นทัพถนัดทหารทั้งหลาย
 เลี้ยกเขาฆ่าฟันล้มตายเป็นอนมากดังนั้นกเดียวใจ จะคิดแก้ไขอย่างไร
 เทื่อนนั้นกเห็นมณฑล คิดแต่จะหนีทางไพร่ทนายพลทหารทั้งหลายเป็น
 อนมากนัก เห็นชาวศึกเข้มแข็งฝีมือเหลือกล้าดังกึ่งดังตกใจกลัวตัวสั่น
 กแตกพ่ายกระจัดกระจายกัน หนีกันระล่ำระล่ายเบียดเสียด ย่ำเหยียบ
 กันเป็น โกลาหลวิ่งหนีไป

ด้วงพระเจ้าเชียงรายเห็นพลทหารล้มตายเป็นอนมากแตกฉานหนี
 พายไปตงหน กบงเกิดภัยความกลัวงนก จึงกลับข้างพระที่นั่งชม
 หนีไปโดยเร็ว ฝ่ายเจ้าเมืองด้วงศรีเหินว่า เจ้าเมืองเชียงรายกับ
 ทหารทั้งหลายเลี้ยกแตกพ่ายหนีไปตงหน กเร่งขับค้อนทหารโยธา
 ทั้งหลาย ให้เร่งติดตามคักกองทัพจับเชลยให้จงได้ ด้วงทหารทั้งหลาย

ใต้ ทักใต้ติดตามค ทัพน กพนแทงฆ่าเดี่ยวซึ่งข้าศึกถนนถนนตายเดี่ยวราช
 กตาดไปในป่ากมบาง บางก็อยู่ริมทาง บางป่วยลำบาก บางตายเป็น
 อนันมาก บางก็แตกฉานด้ร้นเช่นไปด้ที่คั่นอยุติคไหญ่ต่าง ๆ กันไป

พระเจ้าเชียงรายเร่งรีบหนี มาโดยเร็ว เร่งมากดังวงกลางคัน
 ตราบเท่าถึงเมืองแห่งตน แล้วยังคน ทงหลายให้ ชน หนาท เชน เทน
 กำแพงบ้อม รักษาพระนครทุกแห่งใหม่คนงโดยเร็ว คนทงหลายซึ่ง
 อยู่บนขอบฉันทเดมา บ้านน้อยบ้านใหญ่ต่าง ๆ ในแคว้นแคว้นแขวง
 เมืองเชียงรายนั้น ครั้นรู้ว่ากองทัพแตกเดี่ยวแก่ข้าศึก ก็ตกใจกลัว
 คว้ากนด้บด้นเอิกเกริกอุนวาย เกบชาวของเงินทองพรรณผ้านุ่งห่ม
 หอกดาบง้าวทวน ชักชวนกันพาบุตรภริยาบิดามารดาญาติแถมตง
 หลาย ทงเทพานเรือนพาบุตรหนีข้าศึกออกจากบ้าน เขาด้ปู้หลบหนี
 ด้เรนซ่อนซ่อนชอกอยในป่ารกทกบางเป็นอนันมาก

ฝ่ายเจ้าเมืองด้ตวงค้ก็เร่งพลโยธาทัพ ขบข้างพระทงเร่งรีบคต
 ตาม มาถึง เมืองเชียงราย แล้ว ให้ ค่ายหลวงใกล้ เมืองทางระยะ
 ประมาณ ๕๐ เค้น ให้ทหารคตค่ายคตอมเมืองเชียงรายเป็นด้มารก
 ปรารภเพื่อจะให้ทหารเข้าหักเอาเมืองให้จงได้ เจ้าเมืองเชียงรายออก
 เลียบคหนาทเชน เทน เห็นทหารโยธาข้าศึกถนนมากยิ่งนัก เห็นทหาร
 แห่งตนน้อยนักแตกหนีไปเดี่ยวอนันมาก ก็เดี่ยวพระทัย จังปฤกษาด้วย
 ข้าราชการพิจารณาเห็นว่า จะรับมหายคจะด้มีได้เห็นมอจจะรักษา
 เมืองได้ จะให้กวาดคตคนบ้านนอกเข้ามาในเมือง จะได้จัดแจงการ
 บองถนนเมืองกมทนต์ จังคคคานถนนทจะหนี จงบองถนนรักษาเมืองอยู่

ได้ ๓ ราตรี ให้บังเกิดสังข์ตกใจมีภัยความกลัวยิ่งนัก พระเจ้า
 เชียงรายกับข้าราชการทั้งหลาย จึงจัดแจงเสบียงอาหารยานพาหนะ
 ข้างมาโยธาทหารได้ประมาณมากกว่าพัน พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ
 ต่าง ๆ แล้วก็พาบุตรท้าวราชาทิศาธิดาภิรมย์มิตร บิดามารดาเสนา
 อำมาตย์ทาสกรรมกรพร้อมแล้ว เพลา ๒ ยามฤกษ์ตักยกแหกออกไป
 จากเมืองตามกระบวนดำทัพ ให้ทหารแซ่ซ่ายขวานำหน้าอยู่รหัด
 คอยป้องกันรอบคันทวนพาอพยพครอบครัวเร่งรีบหนีไปโดยเร็ว

ฝ่ายชาวกองทัพบ้างนอนหลับอยู่เป็นอันมาก ครั้นได้ยินเสียงเท้า
 ข้างมาโยธาคนทั้งหลาย หนีออกไปจากเมืองข้างทิศตะวันตกนั้น ก็รู้ว่า
 ชาวเมืองเชียงรายได้เมืองแตกหนีไปแล้ว เร่งรีบปลุกกันชนออกติดตาม
 ไปไม่พร้อมกัน บ้างหลับบ้างตื่น ไปทันบ้างไม่ทันบ้าง ที่ไปทัน
 นนอย ที่ไปไม่ทันนมาก ได้รับบ้างมิได้รับบ้าง ติดตามไปจนถึง
 แดนไม้ไผ่เจ้าเมืองแล้ว กองทัพนั้นก็กลับคืนเข้าสู่เมืองนั้น

เจ้าเมืองดีดวงคั่นไต่เมืองนั้นแล้ว ให้จัดแจงเกณฑ์กล่อมมหาชน
 ทงหลายอันหนีอยู่ป่า ให้เข้ามาอยู่บ้านตามภูมิลำเนาเดิมแล้ว ให้ตั้งแต่ง
 บ้านเมืองแต่ทำการพิรพดกรรมทำขวัญคุ้มโทษพระนคร แต่ก็อยู่ว่า
 ราชการในเมืองเชียงราย ถ้าเรื่องความปรวณหาอันใดอธิบายไว้
 แด่ก่อนนั้น

ฝ่ายพระเจ้าเชียงราย พำบริวารทั้งหลายมาสู่สยามประเทศ ถึง
 อยุธยาว่าปากแม่น้ำเมืองกำแพงเพชรข้างตะวันตก บอกกล่าวเหตุ
 การณทงปวงให้แจ้งแก่เจ้าเมืองกรมการทงปวง ขอพึ่งโพธิ์สมภาร
 เป็นข้าขอบขัณฑสีมาอาศัยอยู่สืบไป

ขณะนั้นสมเด็จพระนริศวรราชปิตุลาเสด็จเห็นว่า พระยานม
บุญญานุการมาก จะโตเป็นเชื้อสายเค้ามืดแห่งกษัตริย์ทั้งหลาย จะได้
ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสยามประเทศ จึงส่งมาจากเทวโลกด้วย
เพศเป็นตาบศ ทรงพรตกริยาขงงามยิ่งนัก มายืนอยู่ตรงหน้าข้าง
พระที่นั่งด้วยเทวฤทธิ์ ร้องห้ามว่าพระเจ้าเชียงใหม่อย่าไปอินเดีย
ข้าศึกหามาตามไม่ แล้วยะองค์จึงให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ จะเป็นมงคล
ค้อยู่หาภัยมิได้ พระเจ้าเชียงใหม่เมื่อได้ทรงฟังบังเกิดปิติโสมนัส
นมัสการการพระตาบศแล้ว ยังคนทั้งหลายให้จัดแจงตกแต่งที่สร้าง
เมืองลงในทันใด พร้อมด้วยกำแพงบ่อมคูประตูหอรบ ปรากฏปราสาท
ราชเรือนหลวง โรงช้างโรงม้าศาลาถุกขนนหนทางยังนางบริบริ
ท่งปวง ดำรงด้วยเทวฤทธิ์แลราชฤทธิ์แล้วมิได้ช้าแต่ใน ๕ เดือน
เมืองนั้นนามบุญญัตติชื่อว่าเมืองไตรตรึงส์ ปรากฏมาตราบนเท้าทุกถนน
พระเจ้าเชียงใหม่ด้วยราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้นเป็นบรมสุข ปราศจาก
อันตรายข้าศึกมาช้านาน จำเริญมาด้วยพระราชบุตรราชธิดา มี
ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญพระราชกุศลมีให้ท่านรักษาคิด
เป็นต้นมาช้านาน หาภัยอันตรายมิได้ตราบนเท้าอายุขัย สิ้น
พระชนม์แล้วก็ไปตามยถากรรมของพระองค์นั้น พระราชบุตรแห่ง
พระยานมทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าไตรตรึงส์ ได้ด้วยราชสมบัติสืบ
มา มีพระราชบุตรราชธิดาต่อมาถึง ๓ ชั่ว & ชั่ว พระยาเป็น
สัมมาทิฐิ มีศรัทธาบำเพ็ญพระราชกุศลมีรักษาคิดแต่ให้ท่านเป็นต้น
เคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นสุขมาช้านานหาภัยอันตรายมิได้

ในกาลครั้งนั้นยังมีบุรุษหนึ่ง มีตัวรกายเป็นปมเปาหัดต่อมทอทั้ง
ตัว เป็นคนไพร่อยู่ในบ้านนอกใต้เมืองโครตรังดอนชื่อว่าเมองแป่มนั้น
ลงมาทางไกลวันหนึ่ง ทำไร่ปลูกผักเผงเตงนำเอาพริกมะเขือต่าง ๆ
ก็ถว้ยออยเผือกมันขายแตกเตยงชวด หากวียามได้มาช้านาน มะเขือ
ต้นหนึ่งอยู่ใกล้บันไดเรือน บุรุษนั้นไปเอาตงทมมมะเขือนั้นหนึ่ง ๆ
ถกมะเขือนั้นใหญ่โตงามกว่าทุกคนในไร่ นั้น ผลมะเขือนั้นเป็นทริก
ทชอบใจยิ่งนัก ครั้นนั้นมีพระราชธิดาแห่งพระยาโครตรังด้พระองค์
หนึ่ง มีพระรูปพระโฉมงามพร้อมบริบูรณ์ด้วยเบญจกตยาณิ จึงมี
พระนามชื่อนางแก้วกตยาณิ มีอายุได้ ๑๗-๑๘ ปี มีพระทัยสะกดยินดี
ด้วยราคจิตต์ คิดอยากเสวยมะเขือเป็นกำลังยิ่งนัก จึงให้ทาสทาสีไป
เที่ยวหาซื้อมะเขือ ทาสทาสีนั้นจึงไปเที่ยวหาซื้อมะเขือที่ตลาดได้
เห็นอหฺตยาแห่งไม้ไค้มะเขือ จึงดับเตาะไปจนถึงไร่ของบุรุษนั้น จึง
ซื้อมะเขือตกลใหญ่งามของบุรุษเป็นปมนั้นได้ จึงนำถวายแก่พระราช
ธิดา ๆ จึงเสวยมะเขือนั้น จะมีเหตุให้บังเกิดโศหารดชาบตร้าน ให้
นางมีบิตได้มนต์ยินดียิ่งนักเป็นกำลัง จนมีกายกำเริบต่าง ๆ ทั้งน
นางนั้นได้พระราชบุตรผู้มีบุญมาบังเกิด แลจะได้พระภักดีด้ามผู้ มี
บุญญาธิการมาก อนึ่งเหตุภาวะแห่งคนทั้งสามนั้นได้กระทำบุญด้วย
กันมาแต่ก่อน

ในกาลนั้นแล้วผู้หนึ่งมีบุญญาธิการได้กระทำมามาก มาอุปบัติปฏิสนธิ
บังเกิดในครรภ์ของพระราชาธิดานั้น ด้วยเหตุว่านางได้เสวยมะเขือ
อันเป็นเชออุปนิสัย ล้มภาวะ แห่งบุรุษตัวรกาย เป็นปม อันกระทำ

บัดฉวาระในทโกธรมคณมะเชอนน ครรรกัอิทธแห่งนางแกวักถยานน
 กเห็นปรากฏขึ้นมา ฝ่ายพระญาติพระวงศ์ ครันเห็นครรรกัแห่งนาง
 เห็นปริต จึงไถ่ถามตามประเพณีคคโลก ไตพงเหตุอันนางบอกด้วย
 วาจาดีจว่า ขานมไต่คบหาตั้งวาดด้วยบุรุษผู้ใดหนึ่งเป็นอนชาต ก็
 เห็นความจริงด้วยดีจริต ด้วยอาณภาพบุญแห่งดีตัว อันอยู่ในครรรกั
 พระญาติพระวงศ์ทั้งหลายมิได้ โกรธ เชื้ออชช่วยกันอภิบาลรักษาครรรกั
 ด้วยไมตรีจิต นางนกรักษาครรรกันั้นมา เมื่อฉวนกำหนดเทศมาค
 จึงคลอตซึ่งพระราชบุตร ทรงพระรูปโฉมงามยิ่งนักประดุจรูปทอง
 ประกอบด้วยลักษณะอันบริบูรณ์ พระญาติพระวงศ์ มีเมตตารักใคร่
 ช่วย บำรุงบำเรออุปถัมภ์นาการ เที่ยงรักษา ด้วยดีจริตเป็น ปกติมา
 ดมเด็จพระไอยกานนมพระทัยปรารถนา เพื่อจะเลี้ยงทายพระราชนัดดา
 ทดลองดูจะใคร่รู้วามบุรุษผู้ใดจะเป็นบิดาของพระราชกุมาร ครันทรง
 พระคำวิเลวจึงตั้งเกราชบุรุษทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจงให้คนเอา
 ช้องกลองไปเที่ยวคืบาว บอกกล่าวแก่บุรุษทั้งหลายในกรุงนอกกรุง
 ศรี ฯ แขวงจังหวัดจกทั่ว ตั้งแต่พรุ่งนี้ไป ๓ วันให้บุรุษทั้งหลายเข้า
 มาในพระราชวัง ให้ ถือมาซึ่งชนมแลตไม่ต่าง ๆ ตามทมิแต่ตั้งละ
 น้อยให้เร่งเข้ามา ราชบุรุษทั้งหลายก็ให้ ไปเที่ยวคืบาวร้องบ่าวทั่วทุก
 ทิศตามรับสั่ง ฝ่ายบุรุษทั้งหลายรับสั่งให้เข้าไปในพระราชวังตั้ง
 นั้น บ้างได้ชนม บ้างก็ไต่ผลไม่ต่าง ๆ กับเผือกม่นกด้วยอชยตามทมิ
 ก็เข้าไปในพระราชวัง

ดมเด็จพระไอยกาให้คกแต่งประดับพระราชนัดดา ด้วยเครื่องกุมาร

ขากรณของการอันวิจิตร วิบุลยตั้งวาดงามเลิศแล้ว จึงให้พระหลาน
 แกวณดีทนาการเห็นอราชาอาคณ อันตกแต่งเป็นอันดีในทพระราชฐาน
 แล้วให้เรียกหาบุรุษเข้ามาทักคน ให้ถือนมของกินกด้วยอ้อผลไม้
 เข้าไปสู่สำนักแห่งพระราชกุมาร ส้มเด็จพระโอยกา จึงอริษฐานว่า
 บุรุษผู้ใดเป็นบิดาของพระราชกุมารแท้จริงไซร้ ก็ให้พระราชกุมาร
 จงถอข้าวของวัตถุของบุรุษผู้นั้น ถ้ามิใช่บิดาอย่าให้พระราชกุมารถอ
 เอาข้าวของวัตถุของบุรุษผู้นั้นเลย ครั้นอริษฐานแล้วก็ให้พระราช
 กุมารเข้าไปถอเอาของวัตถุบุรุษนั้น แดชชายแดนปมนี้ได้แต่ก้อนข้าว
 เย็นถอมากชนหนึ่ง พระราชกุมารก็เขากอดเอากอ แดรับเอากอน
 ข้าวเย็นมาด้วย ชนทงปวงเห็นกพิศวงชวนกันคิดเคียนต่าง ๆ พระเจ้า
 ไครตรึงตั้งระยพระทัยได้ความอปริยศ จึงพระราชทานพระราชธิดา
 แดพระราชธิดาให้แดชชายแดนปม ให้ได้พลอยไปถึงที่ไร่มะเขือ อัน
 เป็นที่อยู่ไกลจากพระนครทางวันหนึ่ง ชายแดนปมก็พามตรภริยาขึ้น
 ไร่ ด้วยเดชบุญชนทั้งด้ามบันดาลให้ส้มเด็จพระนทรราชธิดา
 เป็นอานรเอากถองทิพย์มาสั่งให้ชายแดนปม แดครัดบอกล่าว ท่านจะ
 ประราณดั่งไรจงคักถองนี้ อาจให้สำเร็จความปรารถนาได้ ดั้น ชาย
 แด่นปมจึงประราณาให้รปงามจงคักถองนนั้น ปมเปาทงปวงก่อนตรธาน
 ดัญหาญ รุกายนนักบรตุธิ แดถนากถองนมาดีที่อยู่แเดกับอกเก
 ภริยา นางก็มีความยินดีจงคักถองทิพย์ นิมิตรทองให้ช่างคักถองให้
 พระโอรสบรรทม เหตุคักถองพระราชกุมารจึงมีนามว่าเจ้าทองจำเดิม

แต้นมา จุฬจักราช ๖๘๓ ปีมะแมเอกศก บิดาเจ้าอุทองจึงตั้งถืองทิพย์
 นมตรเป็นพระนครขึ้นในทนน ให้นามชื่อว่าเทพมหานคร เหตุด้วย
 ด้วยอาณาภาพเทศา แลชนทั้งหลายชวนกันมาอาศัยอยู่ณเมืองนั้นเป็นอัน
 มาก พระองค์ได้เสวยราชสมบัติทรงพระนามพระเจ้าศรีวิชัยชัยงแสน
 ปรางกูในสยามประเทศนี้ จุฬจักราช ๗๐๖ ปีวอกนอศก สมเด็จพระ
 พระเจ้าศรีวิชัยชัยงแสนทิวงคต อยู่ในราชสมบัติ ๒๖ ปี แล้วถือง
 ทิพยนกอินทรชานหาย สมเด็จพระเจ้าอุทองราชโอรส ได้เสวยราช
 สมบัติแทนพระราชบิดาได้ ๖ พระวดีดา ทรงพระปรารภสร้างพระนคร
 ใหม่ จึงให้ราชบุรุษเที่ยวแลวงหาภูมิประเทศ ที่มพรรณมีอาณาเขตบริบ
 บริบูรณ์ ราชบุรุษก็เที่ยวหาโดยทักษิณทิศ ถึงประเทศที่หนองไถ่น
 กอบด้วยพรรณปลาพร้อมทุกสิ่ง จึงไปกราบทูล พระเจ้าอุทองจึงยก
 จตุรงค์โยธาประชาราษฎร์ ทงบวงมาสู่ประเทศนั้น จุฬจักราช ๗๓๒
 ปีชวดโทศก ทรงสร้างพระนครเสร็จให้นามชื่อว่า กรุงเทพมหานคร
 ตามนามพระนครเดิม ๓ ให้นามชื่อว่าทวารวดี เหตุมีกำแพงล้อมรอบ
 ดุจนามเมืองทวารวดี ๓ ให้นามชื่อว่าศรีอยุธยา เหตุเป็นทออยู่แห่ง
 ชนชาวท่งตอง (คือยาย) ศรีแลหาอยุธยา เป็นด้ามมีภริยากันอาศัยอยู่
 ในทนนาม ๓ แดนามท่ง ๓ ประกอบกันจึงเรียกว่า กรุงเทพมหานคร
 ทวารวดีศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอุทองได้ราชาภิเศกเสวยราชสมบัติ
 พระชนม์ได้ ๓๗ พระวดีดา ถวายพระนามสมเด็จพระเจ้ารามาริบัติ
 แลเมื่อแรกได้ราชาภิเศกนั้น ได้ตั้งทักษิณาวุธภายใต้ต้นหมันใน
 พระนครตั้ง ๓ แล้วทรงสร้างพระที่นั่งไพฑูริยมหาปราสาทของคหิง

พระที่นั่งไพศยนคมนาปราสาททองคำหนึ่ง พระที่นั่งไศวรียมหาปราสาท
ทองคำหนึ่ง แล้วให้พระบรมราชาธิราชผู้เป็นพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ตรัสเรียก
ว่า พระเชษฐาธิราชนั้นไปครองเมืองสุพรรณบุรี ให้พระราชบุตรทรง
พระนามพระราเมศวรไปครองเมืองลพบุรี ครั้นนั้นเมืองประเทศราชชน
๓๖ หัวเมือง คือเมืองมะตะกา ๓ เมืองชะวา ๓ เมืองตะนาวดี ๓ เมือง
ทะวาย ๓ เมืองเมะตะมะ ๓ เมืองเมะถำเต็ง ๓ เมืองนครคีรีธรรมราช ๓
เมืองสังขตา ๓ เมืองจันทบุรี ๓ เมืองพระพิษณุโลก ๓ เมือง
สุวรรณโคต ๓ เมืองสุโขทัย ๓ เมืองพิชัย ๓ เมืองพิจิตร ๓ เมือง
กำแพงเพชร ๓ เมืองนครสวรรค์ ๓ แดพระองค์ด้วงวัดพุไธศวรีย
แล้ววัดป่าแก้ว จุฬจักราช ๗๓๓ ปะระกาเอกศก ดมเด็จพระรามาริบัติ
สุวรรณคต อยู่ในราชสมบัติ ๒๐ ปี

(ตันตะบับมอัยเท้าน)

๕ (๑)
เรื่องพระร่วงสุโขทัย

จุดศักราช ๕๓๖ พระเจ้าสุริยราชาซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ ได้ทรงตกแต่งซ่อมแปลงเมืองพิศตรปราการชนใหม่ครองราชสมบัติต่อไป มีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่าสุริยธรรมาชนเทวี มีพระราชโอรสองค์หนึ่งด้วยพระอัครมเหสี ทรงพระนามว่าจันทกุมาร พระเจ้าสุริยราชาเมื่อแรกได้ราชสมบัติ พระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๒๗ พรรษา เสด็จสวรรคต พระชนม์ได้ ๔๗ พรรษา พระองค์ประสูติจันทวันจันทร์

๕๗๐. พระจันทกุมารราชโอรสโคต ชนกรของราชสมบัติ
 ทรงพระนามว่าพระเจ้าจันทราชา พระองค์ทรงสร้างเมืองดุโขทัยชน
 กรของราชสมบัติคือไป มีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่าดุริยาเทวี
 พระองค์เสวยน้ำสระเมืองตพบุรี พดเมืองชาวตพบุรีเป็นด้วยน้ำเสวย
 อยู่มาวันหนึ่งพระองค์ได้เข้าไปประพาสป่า พร้อมกับด้วยพลียาทวยหาญ
 เป็นอันมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นนางกุมาริคนหนึ่ง มีรูปโฉมลักษณะ
 งดงามยิ่งกว่านางมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์มีความเสนหา ได้โหมเต
 ไตรวมอภิรมย์ด้วยนางนั้น ครั้นแล้วพระองค์ก็มีพระทัยปฏิพัทธ์ผูก

(๑) เรื่องราวของพระร่วง ยังมีปรากฏในที่อื่นอีกหลายแห่ง เช่น ประชุมจารึกสยาม, ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑, เฉพาะพงศาวดารเหนือและพงศาวดารพระมอราญ, ชินกาล-มาลีนี, สิ่งลบลปฏิมากร หรือลหิงคันทาน, เรื่องราชาธิราช, มลลศาสนา, เรื่องนางอุทัย, จามเทวีวงศ์. คำอธิบายพระราชนิพนธ์พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑

พนธ์ ตรัสชวนจะพานางไปดีราชวงศ์ จะตั้งไว้ เป็นเอกอัครนารี นาง
จึงทูลว่า ข้าพระองค์มิใช่เป็นหญิงมนุษย์ เป็นเชื้อชาตินางนาคกุมาร
แปลงกายขึ้นมาเที่ยวในเมืองมนุษย์ จะตามเด็ดจพระองค์ไปมิได้ ถ้า
ข้าพระองค์ ได้ยู่ร่วมหมั้นนางสิ้นมณเฑียรราชบริวาริกาของพระองค์ใน
พระราชวัง ข้าพระองค์ ไกรศเคืองผู้ใดขึ้นมาแล้ว ก็จะไม่ฟังตาม
วณิชาต มนุษย์เหล่านั้นจะทนพิษของข้าพระบาทมิได้ จะพากันตายเสีย
สิ้น เพราะฉะนั้นข้าพระบาทจะขอรับคมดาพระองค์กลับไปยังเมืองนาค
ทุกดวงนั้นแล้วนางนาคกุมารนั้นยกหายไปจากสถานพบน กลับไปสู่นาค
พิภพ พระเจ้าจันทราชาติทรงเสียตายนางนาคกุมารยิ่งนัก ก็เด็ดจกลับ
คืนเข้าดีพระราชวงศ์ ครั้นอยู่มานางนาคกุมารนั้นมครรภถนกำหนด
ทศมาถ์แล้ว จึงขึ้นมายังเมืองมนุษย์ ตกฟองใจ ในที่ไร้อ้อยแห่งหนึ่ง
พองน โดประมาณเท่าผดมะพร้าวห้า ครั้นแล้วนางนาคกุมารก็กลับ
คืนไปสู่นาคพิภพดังเก่า

ในขณะนั้น ยายกับตาต้องดำมกรรยาผู้เป็นเจ้าของไร้อ้อย พากัน
ออกไปตดแลรักษาไร่ เห็นพองนาคโตแปลกประหลาดตงนั้น ก็ยังไม่
แจ้งว่าเป็นพองสิ่งไร จึงนำพองนั้นไปเก็บรักษาไว้ที่บ้าน ครั้นอยู่มา
นานพองนั้นครบกำหนดก็แตกออกเป็นกุมาร มีรูปโฉมลักษณะงามหา
ผู้ใดเสมอมิได้ ยายตาได้ เห็นตงนั้น ก็มีความ ดีใจว่าได้ บุตรบุญธรรม
รักใคร่กุมารนั้นเป็นอันมาก จึงหาผ้ามาเย็บเป็นเบาะเมาะให้กุมารนั้น
นอน แต่กุมารนั้น หาชอบนอนบนเบาะเมาะโดยปกติไม่ มักร้องให้
ผลักกายขึ้นไปเสียเบื่องบน แห่งทนอน ยายตา เห็นประหลาดตงนั้น

จึงไปไต่ถามโหราจารย์ว่า อาการของกุมารเป็นดังนี้จะร้ายดีประการใด โหราจารย์จึงทำนายว่า กุมารเป็นผู้มบุญ จะเป็นเชอชาติเทพดาหรือพระยานาคเป็นแน่ ถ้าท่านปรารถนาจะให้กุมารหนีบนอนเป็นปกติ จึงคิดถ้าไม่เฝ้าชนอนอยู่บนตอไม้มาด้านเป็นเลื้อยอ่อนปให้นอนแต่ฝ่าหมอนนั้นให้ถึงเถยขึ้นคออาคมเล็กก่อนแล้วจึงให้หม ขยายตากระทำตามคำแนะนำของโหราจารย์นั้นทุกประการ ดังเห็นนมากุมารนั้น กรูนอนโดยปกติ มิได้รับกวน ดังแต่ก่อน ครั้น ยมา กุมาร นั้น เจริญวัย วัฒนาการ ขึ้น มีอายุได้ ๑๕ ปี มีร่างกายผ่องใสได้ภา แดม อานภาพมาก จะออกปากกล่าวดั่งดั่งใดให้เป็นอย่างไร ก็มักให้เป็นไปตามคำกล่าวดั่งนั้น ขยายตามความเด่นหาคือบุตรบุญธรรมยิ่งนัก จึงให้นามว่าพระร่วง

ครั้นยมา กิดศัพทอนัน ทราบเข้าไปถึงพระเจ้าจันทรราชา ผู้ครองกรุงสุโขทัย ก็มิพระทัยพิศวง จึงทรงพระดำริว่า กุมารผู้เห็นจะเป็นบุตรนางนาคกุมาร มาตกฟองไว้ให้เป็นแน่ ถ้าเป็นเช่นนั้น แล้ว กุมารนั้นคือเป็นโอรสของเราเองโดยแท้ เมื่อพระองค์ทรงพระดำริดังนี้แล้ว จึงตรัสสั่งราชบุรุษให้ไปหายายตาเจ้าของไร่อ้อย ให้พา กุมาร นั้นเข้ามาเฝ้าพระองค์

แต่เรือน จดหมายเหตุ อีกฉบับ หนึ่ง กล่าวว่า ยมา คราว หนึ่ง พระองค์ ได้ทรงการราชพิธีสร้างปราสาทราชมนเฑียร ในขณะนั้นพวก ราษฎรชาวบ้านในเมืองนอกเมืองพากันแตกค่นเข้ามาตงานพระราชพิธี ฝ่ายยายตาเก่าพระร่วงบุตรบุญธรรมนั้นเข้ามาตงานพระราชพิธี

ในเวลานั้นด้วย พระร่วงได้ออกปากพูดในท่ามกลางฝูงชนว่า เราเป็น
 ผู้รักชาติพอพูดชาติคำดัง เเล่ปราชญ์ท่านนักโชนเอนทวนไหวระเทือน
 สะท้านทวไป ฝ่ายเเล่หน้าอำมาตย์ ได้เห็นเหตุมหัศจรรย์ดังนั้น จึงนำ
 ความขึ้นกราบทูลพระเจ้าสุโขทัย พระองค์ได้ทรงฟังดังนั้นก็มีความ
 พิศวง จึงตรัสสั่งให้หาทายาทให้ปากกุมารนั้นเข้าเฝ้า จึงมีพระราช
 โองการตรัสถามยายตาทั้งสองว่า กุมารนั้นได้มาแต่ไหน ยายตาทั้งสอง
 จึงกราบบังคมทูลให้ ทราบความตามเหตุที่ได้กุมารนั้นมา ตั้งแต่ต้นจน
 ปลาย พระเจ้าสุโขทัยได้ ทรงฟังดังนั้น ก็เข้าพระทัย ทรงเชื่อ แน่ ว่า
 กุมารนั้นเป็นบุตรนางนาคกุมารนั้น คือเป็นพระโอรสของพระองค์ โดย
 แท้ ด้วยอำนาจความ เมตตา กรุณา ของบิดา อันเคยมีแก่บุตรสืบ
 ชันธุสันดาน มาแต่บรรพชาติปางก่อนนั้น บันดาลให้ พระองค์ทรงพระ
 ดีเนหา แต่พระโอรสใน บัจจุบันชาตินี้ จึงให้ รับพระร่วงนั้นเลี้ยงไว้
 เป็นราชโอรสของพระองค์ ในพระราชวัง แลพระราชทานทรัพย์ ตั้ง
 ของเป็นรางวัลแก่ยายตาทั้งสองเป็นอันมาก

ครั้นอยู่มา พระอัครมเหสีใหญ่ของพระเจ้ากรุงสุโขทัย ประสูติ
 พระราชโอรสองค์หนึ่ง สมเด็จพระราชบิดาพระราชทานพระนามว่า
 พระร่วงเหมือนกัน แต่พระราชโอรสองค์ ใหญ่ซึ่งประสูติจากนางนาค
 นั้น มีบุญญาธิการศักดิ์ดานภาพเป็นอันมาก ถ้าพระองค์ ชพระหัด
 ครีดีล่ำปมนุษย์แลสัตว์ใด ๆ เช่นผู้คนแลช้างม้าโคกระบือว่าให้ตกตาย
 เป็นหิน หรือให้ เป็นสิ่งอันใด ก็ตกบ่ตกตาย แลเป็นไปตามรับสั่ง ทั้งสิ้น
 วันหนึ่ง พระองค์ตรัสสั่งว่าให้ ตนไม่ทรงปวงเป็นผล ตนไม่นนก็เป็นผล

ตามรับสั่ง แลทรงดำไว้ให้ทางปลาเป็นปลาชนิดชีวิตไปตามเดิม ก็เป็นไป
ได้ตามรับสั่ง ของพระองค์ ด้วยอำนาจลี้ลับบารมี อันแก่กล้าทพระ
องค์ ได้สร้างลัทธิอมบรมาแต่หลัง จึงบันดาลให้เป็นไปไดงนนบน
มหัศจรรย์นัก

ครั้นอยู่มา พระร่วงราชโอรสพระองค์ใหญ่ จึงกราบทูลถามสมเด็จพระ
พระราชบิดาว่า ทุกวันพระองค์ยังคงตั้งด้วยน้ำแก้มืองอินทปรีดิ์
อยู่หรือ พระราชบิดาจึงตรัสบอกว่า เรายังคงตั้งด้วยน้ำแก้มืออยู่
เสมอ พระร่วงราชโอรสองค์ใหญ่ จึงกราบทูลห้ามว่า ตั้งแต่วัน
ไป ขอพระองค์อย่าได้ตั้งด้วยน้ำแก้มืออินทปรีดิ์ต่อไปอีกเลย ถ้า
พระเจ้ากรุงอินทปรีดิ์ให้ยกกองทัพมาทำร้าย แก้มือเมืองของพระ
องค์เป็นประการใด ข้าพระองค์จะอาสาสู้รบเอาชนะชนะให้จงได้ มิ
คองให้พระองค์แต่ไพร่พลได้ ความเดือดร้อน พระเจ้ากรุงสุโขทัย
ทรงเชื่อ ตามคำทูลของพระร่วงราชโอรสองค์ใหญ่ ด้วยได้ทรงเห็น
อิทธิฤทธิ์อันเป็นมหัศจรรย์ต่าง ๆ มาแต่หลังแล้ว

ฝ่ายพระเจ้ากรุงอินทปรีดิ์ ครั้นได้ทราบข่าวพระเจ้ากรุงสุโขทัย
แข็งเมืองไม่ตั้งด้วยน้ำคังแต่ก่อน จึงตรัสสั่ง พระราชโอรสผู้เป็น
พระมหาอุปราชว่า พระเจ้าจันทราชาเมืองสุโขทัย เคยตั้งด้วยน้ำให้
แก้มือเรา ดิบดีก่อนมาหลายชั่วครุของเมืองแล้ว บัดนี้มาแปรพักตร์
ไม่ยอมตั้งด้วยน้ำให้แก้มือเรา เห็นจะคิดต่อสู้กับเรา เจ้าจงยกพยุหโยธา
ทัพไปตีเมืองสุโขทัย ให้มีชัยชนะแก่พระเจ้าจันทราชาจงได้ พระ
มหาอุปราชก็รับสั่งพระราชบิดาแล้ว ก็กรีธาพยุหโยธาทัพออกจาก
กรุงอินทปรีดิ์ ไปถึงเมืองสุโขทัย ก็ยกพลเข้าประชิดล้อมเมืองไว้

ฝ่ายพระเจ้าจันทรราชา ก็แต่งให้พระร่วงราชโอรสองค์ใหญ่ ยก
พลนิวกองทัพออกมา กระทำยุทธสงครามกับกองทัพกรุงอินทปรีดิ์
ทั้งต้องฝ่ายใดก็กระทำยุทธนาการต่อกันโดยสามารถ ฝ่ายมหาอุปราช
พระราชโอรสพระเจ้ากรุงอินทปรีดิ์ ทาน กำลัง พระร่วง ราชโอรส
พระเจ้ากรุงสุโขทัยได้ ก็แตกหนีกลับไปยังพระนคร กราบทูลสมเด็จพระ
พระราชบิดาว่า ข้าศึกมีกำลัง เข้มแข็งนัก จึงต้องแตกพ่ายถอยมา
จะขอรับพระราชอาชญาแล้วแต่จะโปรด

ฝ่ายพระเจ้ากรุงอินทปรีดิ์ ได้ทรงเห็นพระมหาอุปราชราชโอรส
แตกพ่ายทัพหนีกลับมา ทูลขอจะรับพระราชอาชญาตั้งนั้น พระองค์
ทรงเห็นว่า พระราชบุตรของพระองค์ยังอ่อนแก่การทัพศึกอยู่ ก็ทรง
พระเมตตาพระราชทานโทษให้ จึงตรัสว่า พระเจ้าจันทรราชาผู้ครอง
เมืองสุโขทัยนั้น ก็เป็นพระญาติพระวงศ์ของเราเองมิใช่ผู้อื่น ถ้า
เขาไม่สมัครจะตั้งด้วยน้ำใจแก่เราแล้วก็ตามเถิด ตั้งแต่นั้นไปเราอย่า
ไปรบกันอย่าทำสงครามกับเขาอีกเลย พระองค์ จึงตรัสสั่งให้เลิก
เมืองอินทปรีดิ์เมืองตั้งด้วยน้ำใจแก่พระองค์ต่อไป

พระเจ้าอินทปรีดิ์ผู้สืบพระวงศ์พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์นั้น ได้ครอง
ราชสมบัติในกรุงอินทปรีดิ์ต่อมา ครั้นพระชนมพรรษาได้ ๕๕ พรรษา
ก็เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๓๐ พรรษา เมื่อแรกได้ครองราช
สมบัตินั้นพระชนม ๒๕ พรรษา ฤกษ์กราช ๕๖๖

ฝ่ายพระเจ้าจันทรราชาผู้ครองกรุงสุโขทัย เมื่อแรกได้ราชสมบัติ

พระชนมายุ ๓๐ พรรษา ครองราชสมบัติได้ ๓๐ พรรษา รวมพระ
ชนมายุ ๖๐ พรรษาถ้วน ก็เกิดจตุรโรคในครั้งราช ๕๗๖

ในปีนั้น พระร่วงพระราชโอรสองค์ใหญ่ได้เสด็จขึ้นครองราช
สมบัติแทนสมเด็จพระราชบิดาต่อไป พระองค์ได้เสด็จไปสร้างเมือง
จตุรโรคโลกชนใหม่ แด่ครองราชสมบัติในเมืองนั้น ในขณะนั้นพระ
อัครมเหสีใหญ่ของพระองค์ ผู้ทรงพระนามว่าศรีจันทาทิพย์ ประสูติ
พระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าจตุรโรคทิพย์

ครั้นต่อมาสมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า ภูมิธำเนาข้างทิศ
ใต้เมืองสุโขทัยนั้นพินภูมิภาคเรียบราบ เป็นชัยภูมิดีแห่งหนึ่ง ดั้นควร
จะสร้างดระใหญ่ตั้งไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนทั่วไป จึงตรัส
สั่งให้ขุนดระใหญ่โดยรอบจตุรภูมิกำหนด ๑๕ วา ให้ช่างก่ออิฐเป็น
ซุ้มครอบหลังดระ แลบนหลังซุ้มนั้นก่อพระเจดีย์องค์หนึ่งเรียกว่าพระ
มหาธาตุ ในดระใหญ่นั้นให้ปลูกบัวเบญจพรรณ ครั้นแล้วพระองค์
ทรงตั้งพระสัตยาธิษฐานว่า ขออย่าให้น้ำในดระนั้นแห้ง แลอย่าให้คน
บัวเบญจพรรณนั้นตาย ให้มีอยู่เดิมเป็นนิรันดร์ไป แลพระองค์
ได้ทรงนำ เมล็ดมะขาม มาโปรยรอบ ตามขอบเขตดระ ทรงพระ
สัตยาธิษฐานว่า ให้มะขามนั้นขึ้นมาเป็นต้นมีผลเมล็ดพร้อมบริบูรณ์ บาง
คนเมื่อมีผลเป็นผลใหม่แต่เนื้อ เมล็ดมะขามที่หั่นตกลงไปในดระนั้น
ให้กลายเป็นเต่าไปตามจตุรทิศแต่ให้บินไปได้ ทรงพระอธิษฐานแล้ว
ก็ทรงปลูกไว้รอบดระนั้น ปลาแต่เต่าก็เป็นไปตามพระสัตยาธิษฐาน
นั้นทุกประการ แล้วพระองค์ให้สร้างเจดีย์รอบดระนั้น มีคำสาเด

ขงปัทมกรบรณ ครันชุตระดำเรจเดี่ยวให้คามหกรรมณตองตระ ทรง
บำเพญพระราชกศ์ตต่าง ๆ เป็นอันมาก

ในครนพนมชายหน้คนหนึ่งชอมะกะโทเป็นเชอชาติมอญ เป็นบุตร
ชาวบ้าน ช่งตงบ้านเรอชอยใน ตำบลตะเกาะวุ่น แขวงเมืองมตะมะ ใน
รามัญประเทศ ได้เข้ามาเป็นข้าตัวมิกัดในตมเด็จพระวังเจ้า พระ
องค์ทรงโปรดปรานชบเลี้ยง มะกะโทผู้เป็นคณมีวิชา ประกอบ
ด้วยคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ มีรูปโฉมลักษณะดีเป็นที่ชอบรักแก่ชน
ทั่วไป ๑ มีสติปัญญาดี ๑ มีความกตัญญูกตเวทิตูคุณท่านผู้มุน ๑

อยู่มาวันหนึ่ง มะกะโท กับ พรคพวก แด่ข้าทาสใช้ด้รอย รวม
ประมาณ ๓๐ คน ให้หาบสิ่งของดินค้ำมาเที่ยวค้าขาย มะกะโท เป็น
นายคุมลูกหาบ ครันมาถึงเชิงเขาฉนวนครี เด็กคนใช้คนหนึ่งของ
มะกะโทป่วยลง มะกะโท จึงให้คนเหล่านั้นช่วยกันหามเด็กทบวายนน
ขึ้นไปพักรักษาตัวอยู่บนยอดเขา ในเวदानั้นไม้ไผ่เทศกาลฤศุฝน บันดาด
ฝนตกฟาร้องเป็นอันมาก ในทันใดนั้น อดันบาดผ่าถกปลายไม้คานของ
มะกะโทแตกแต่งออกไป แต่หาถูกผู้คนเป็นอันตรายไม่ เมื่อมะกะโท
ได้ยืนพม่าลงมาตงนั้น จึงแลไปในอากาศ เห็นแสงฟ้าเป็นปราวดาต
ราชมนเทียรประดับด้วยราชวัญดิตรอง มะกะโท คิดเห็นประหลาดใน
ใจ แต่ยงหาว่าร้ายแต่ดีเป็นประการใดไม่ จึงคุมลูกหาบกับพรค
พวกออกจากตำบลนั้นมาถบบานแห่งหนึ่ง มะกะโท จึงเข้าพักอาศัยใน
บ้านนั้นพร้อมด้วยพรคพวกของตน ถามพวกชาวบ้านว่าในตำบลบ้าน
นั้น มีไหรจารย์ผู้ทายนิมิต รายศ บ้าง หรือไม่ พวกชาวบ้านบอกว่า

โหราจารย์ผู้เฒ่าวัยทนายนิมิตร์รายคิมอยู่ จึงช่วยพามะกะโท ไปให้ถึง
 เรือนโหราจารย์มะกะโท ที่โถงนับเคาะพาท่านโหราจารย์ผู้เฒ่านั้น แล้ว
 จึงเล่านิมิตร์ให้ฟังดังแต่ต้น แลถามเหตุผลร้ายคิดว่าจะมีเป็นประการใด
 ฝ่ายโหราจารย์ผู้เฒ่าได้ฟังเล่านิมิตร์ดังนั้นก็รู้เหตุที่ปวง แล้วว่าชาย
 หนุ่มผู้นั้นเป็นคนมัวเมา จะได้เป็นใหญ่ในภายหน้า จึงบอกวานนิมิตร์ ท
 ใดเห็นนั้นเป็นลัทธิลัทธิดีดั่งมงคลใหญ่หลวงยิ่งนัก ท่านจงนำเงินทองมากของ
 ดั่งให้ดั่งเดิมเมื่อเจ้าจอมปลวก เป็นการค้ำขันบขาคูเราก่อน เราจึงจะ
 ทำนายให้แก่ท่านได้ ถ้าท่านทำดีการบขาคำนับครเราดังนั้นแล้ว เรา
 ก็จะพยากรณ์ทุกทายนิมิตร์ของท่าน ให้ท่านได้เป็นใหญ่ให้เห็นคุณ
 ได้โดยเร็ว ถ้าท่านไม่นำเงินทองมาบขาคูเราดังว่านั้นแล้ว เราก็ไม่
 อาจทำนายให้แก่ท่านได้ มะกะโท ได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า ดั่งของดินค้ำท
 เรานำมาขายครึ่งหนึ่ง ถึงจะขายดินแล้วจะรวมเงินทั้งทุนเดก่าไร ให้ได้
 เงินกองดั่งเดิมเมื่อเจ้าจอมปลวกนั้นก็หาไม่ได้ ทำดังนี้ใดเราจึงจะได้เงิน
 ทอง มากองให้ดั่งเดิมเมื่อเจ้าจอมปลวกเล่า มะกะโท คิดไปก็เห็นช่อง จึง
 ถอดแหวนในนิ้วมือของตน ไปตั้งดั่งเหยียดจอมปลวก แห่งหนึ่ง
 แล้วจึงบอกแก่โหราจารย์ว่า ข้าพเจ้าได้บขาคำนับครท่านด้วยทอง
 งามเมื่อเจ้าจอมปลวกแล้ว ขอท่านใดในศตวรรษทายนิมิตร์ ให้ข้าพเจ้าเกิด
 ฝ่ายโหราจารย์ได้เห็นดังนั้นก็คิดว่า บุรุษหนุ่มผู้นั้นเป็นคนมีบุญญาเจียบ
 แลธม ดั่งไปเบื้องหน้าคงจะได้เป็นใหญ่เป็นแน่ จึงทำนายตนิมิตร์
 นั้นให้มะกะโทว่า ในเวลาไม่ช้านานท่านจะได้ เป็นเจ้าบ้านผ่านเมือง
 ใหญ่โต มีอานุภาพมาก เพราะฉะนั้นท่านอย่าทำการค้าขายเลย จง

ชุดดำทำราชการเถิด จะได้เป็นใหญ่มียศศักดิ์รุ่งเรือง เมื่อท่านได้
เป็นใหญ่แล้วอย่าลืมเรา มะกะโทกับทงพรรคพวกได้ฟังคำทำนายดัง
นั้นตกใจ ลงกราบไหว้ขอขอบคุณเราจารย์เป็นอันมาก จึงกล่าวว่า
ถ้าข้าพเจ้าได้เป็นใหญ่เหมือนคำทำนายของท่านแล้ว ข้าพเจ้าจะตอบ
แทนคุณท่านให้จงหนักหาสิ่งคุณของท่านไม่ ว่าแต่ถนัดกับตาโหรา
จารย์ก็มุดลงไปขายดินคำโนเมืองสุโขทัย ครั้นขายของสิ้นแล้ว จึง
พาพรรคพวกบ่าวไพร่ไปฝากไว้กับชาวบ้านที่รู้จักชอบกัน ครั้นแล้ว
มะกะโท จึงหาช่องเข้าไป พึ่งพัก ฝากตัวอยู่กับนายช่างพระที่นั่งโรงใน
ซึ่งเป็นมณฑกเชนทร์ศิวโปรตของสมเด็จพระร่วงเจ้า ช่วยดูแลรักษา
เก็บกวาดมูลช้างต่างโรงให้สะอาดอยู่เสมอ นายช่างก็มีความเมตตารัก
ใคร่ใช้สอยมะกะโทตั้งนิตย์ทุกวัน

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้า ก็เสด็จไปทอดพระเนตรช้างพระที่นั่งของ
พระองค์อยู่เนือง ๆ ไม่ใคร่ขาด วันหนึ่งพระองค์เสด็จไปทอดพระเนตร
ช้างพระที่นั่ง ทรงเห็นโรงช้างบดกวาดสะอาดเรียบร้อยดี จึงครัดถาม
นายช่างว่า ใครมาช่วยท่านแผ้วกวาดโรงช้างให้สะอาดเรียบร้อยดังนี้
นายช่างจึงกราบทูลว่า หม่อมขุนน้อยคนหนึ่งมาพึ่งพักอยู่กับข้าพเจ้าบาท
ช่วยบดกวาดต่างชำระโรงให้สะอาดอยู่เสมอ พระองค์ได้ทรงฟังดังนั้น
ก็ชอบพระทัย จึงครัดสั่งว่า ท่านจงเลี้ยงหม่อมขุนน้อยนั้นให้ดีเถิด

อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปทอดพระเนตรช้างพระ
ที่นั่ง ณ โรงในตามเคย ประทับบนพระที่นั่งใกล้ช่องพระแกลบวันพระ
โอษฐ์ลงไปพื้นดิน ทอดพระเนตรเห็นเบย ตัวหนึ่งตกอยู่ จึงครัด

เรียกมะกะโทว่า มอญน้อยเจ้าจึงมาดเบยน์ มะกะโท จึงยกดาบเข้าไป
 กราบบังคมแล้วก็เก็บเบยน์นั้นไว้ มีความดีใจว่าได้พระราชทานเบยน์
 นั้น แล้วก็นมัสการหน้าพระที่นั่ง จนสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จ
 กลับ

ฝ่ายมะกะโท มีความยินดีที่ได้รับพระราชทานเบยน์ ๆ นั้น จึงคิดว่า
 คงเต็มไปด้วยใจคิดทำราชการสนองพระเดชพระคุณ เพื่อให้ได้
 ความชอบยิ่งขึ้น แต่เบยน์ที่เราได้รับพระราชทานนั้น จะทำเป็นประการใด
 ก็ จึงตรึกตรองเห็นช่องทาง จะขอเมล็ดพรรณฝักกาดมาปลูกไว้ จึงจะ
 ควร มะกะโท จึงนำเบยน์นั้นไปขอเมล็ดพรรณฝักกาดทอดถวาย หญิง
 แม่ค้าผู้ขายเมล็ดพรรณฝักกาดจึงบอกว่า เบยน์ ๆ เดียวนั้นเราไม่อาจจะขาย
 ให้อย่างไรได้ มะกะโท จึงว่า ขอจมนวดงแด่นวดเดียวพอคิดเมล็ดใดเล็กน้อย
 เท่านี้ หญิงแม่ค้าผู้ขายเมล็ดพรรณฝักกาดก็ยอมให้ มะกะโท
 จึงจับนวดมือให้ชมด้วยเขพระในปากเสียก่อนแล้ว จึงจมนวดลงในกระบุง
 เมล็ดพรรณฝักกาด ๆ กัดจนหมดจนมาเป็นอันมาก หญิงแม่ค้าเห็น
 ดั่งนั้นก็ชมว่า มอญน้อยฉลาดมีความคิดเฉียบแหลมดี มะกะโท จึง
 ล้างเบยน์ ๆ เดียวนั้นให้แก่หญิงแม่ค้า แล้วนำเมล็ดพรรณฝักกาดนั้นมา
 ฝังขุดดินข้างโรงช้างอันกว้างเปล่า ประดั้มเมล็ดข้างให้เป็นเชือกบริหาร
 ปลูกเพาะเมล็ดพรรณฝักกาดลงในท่อนไม้ใหม่ ๆ ไม่ช้านานฝักกาดนั้นก็
 ขึ้นงอกงาม ออกดอกออกใบงดงามตามกัน

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง ถึงกำหนดสมเด็จพระร่วงเจ้าจะเสด็จมาทอดพระ
 เนตรข้างโรง มะกะโท จึงถอนต้นฝักกาดที่ปลูกไว้ ถ้างนำชำระให้
 สะอาดแล้ว หาราชชะมารองเตรียมไว้ เป็นของถวาย พอสมเด็จพระ

พระร่วงเจ้าได้ลงมาประทับบนพระที่นั่งในโรงช้างแล้ว มะกะโทก็นำ
 ถาดผักกาดเข้าไปตักถวายต่อหน้าพระที่นั่ง จึงมรับสั่งว่า มอญน้อยได้
 ผักกาดที่ไหนมาให้เรา มะกะโทจึงทูลว่า เบย ๆ หนึ่งท โปรตพระ
 ราชทานข้าพระพุทธเจ้า ๆ ไปซื้อเมล็ดพรรณผักกาดมาปลูกไว้ จึง
 ได้นำมาถวายในครั้งน พระองค์ มรับสั่งถามว่า เบย ๆ เดียวเท่านั้น
 ซอกันได้เมล็ดพรรณผักกาดเท่าไร มะกะโทให้กราบทูลให้ทรงทราบ
 ความคงแคลนจนที่สุด ส้มเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นครั้นดีดรร
 เจริญว่ามอญน้อยนมนบุญญาถาดเฉียบแหลมดีควรจะชุบเลี้ยงไว้ จึง
 ครัดแก่นายข้างว่า เราจะขอมอญน้อยนเข้าไปใช้ราชการข้างใน จึง
 โปรดให้มะกะโทเข้าไปรับราชการ เป็นพวกวิเดทเครื่องต้นอยู่ใน
 พระราชวัง ครนอยมามะกะโททำราชการดีมีความชอบ จึงโปรด
 เลื่อนให้เป็นกรมวัง

แต่ในพงศาวดารฝ่ายรามัญนั้นว่า ส้มเด็จพระร่วงเจ้าโปรดเลื่อน
 มะกะโท เป็นขุนวัง มีตำแหน่งในกรมวังนั่นเอง

ครนอยมาเกิดขบถกำเริบขึ้นในหัวเมืองขอบฉันทเดมา ส้มเด็จพระ
 พระร่วงเจ้าจะเสด็จกรีธาทัพไปปราบพวกขบถด้วยพระองค์เอง จึงครัด
 สั่งให้มะกะโท ผู้เป็นกรมวังอยู่เฝ้ารักษาพระนคร แล้วพระองค์ก็เสด็จ
 ยกทัพไปยังเมืองนอกแดน อยู่ภายหลัง นางสุวรรณเทว
 พระราชธิดาของส้มเด็จพระร่วงเจ้ากับมะกะโทนั้น ซึ่งเคยเป็นคู่บุพเพ
 สันนิบาตกันมาแต่บุพชาติปางก่อน เสนอให้เห็นกันแล้ว ก็มีความ
 ปฏิพัทธ์ผูกพันบังเกิดความเสนหารักใคร่กัน มะกะโทก็ถอยรักใคร่กับ

พระราชธิดานั้น ฝ่ายข้าราชการทั้งปวงในกรมวังใดเหตุ ๔๕
 กตเวทนต์ต่อมะกะโท ผู้เป็นกรมวัง ด้วยเห็นสมเด็จพระวังเจ้าทรง
 โปรดปรานมะกะโทอยู่เป็นอันมาก จึงห้ามผู้ใดจะว่ากล่าวชนได้ ไม่
 ฝ่ายมะกะโท จึงคิดปรึกษากับนางสุวรรณเทวีพระราชธิดาว่า จะอยู่
 ชานะนมได้ ด้วยกลัวพระราชอาญาสมเด็จพระวังเจ้า จำเราจะพา
 กันหนีไปเสียก่อน อย่าทันทให้พระองค์ได้เจ็ดกลับมา พระราชธิดาก็เห็น
 ด้วยจึงรวบรวมทรัพย์ ดังของแก้วแหวนเงินทองเป็นอันมาก มะกะโท
 ก็เกลี้ยกล่อมผู้คนข้าทาสได้ ๓๐๐ คนเศษ จึงพาพระราชธิดาขึ้นช้างพัง
 คัวหนึ่งหนีออกจากเมืองสุโขทัย ไปโดยทางด่านกะมอกระดก หนีไปถึง
 กลางวันแตกต่างกัน ฝ่ายเสนาอำมาตย์รู้ว่ามะกะโทพาพระราชธิดา
 หนีไปดังนั้น ก็พากันคิดตามจะจับตัวมะกะโท แต่ติดตามไปหาทันไม่
 ด้วยมะกะโทพาพระราชธิดากับผู้คน หนีข้ามด่านดงพันแดนไปเสีย
 นานแล้ว เสนาอำมาตย์เหล่านั้นก็พากันกลับมา ค่อยทำจะฟังพระ
 ราชโองการตรัสสั่งของสมเด็จพระวังเจ้าต่อไป

ฝ่ายมะกะโทพาพระราชธิดากับผู้คน ไปถึงบ้านตะเกาะอุ่นซึ่งเป็น
 บ้านเดิมของตนแล้ว ก็จัดให้พระราชธิดาอยู่เป็นสุข แลผู้คนก็ไปทั้ง
 ๓๐๐ คนเศษ ก็จัดให้มียออาหารรักษาเป็นสุขพร้อมเพรียงกัน

ฝ่ายสมเด็จพระวังเจ้า ทรงปราบปรามพวกชนกษัตริย์กำเริบให้ตั้ง
 รามคาบ ทรงจัดบ้านเมืองปดายแดนให้เป็นปกติเรียบร้อยแล้ว ก็ได้เจ
 ยกพยุหโยธาทัพกลับยังพระนคร เสนาอำมาตย์ทั้งปวงจึงนำความเรื่อง
 มะกะโทลักพาพระราชธิดาหนีไป แลได้ไปติดตามจับจนสุดแดนหาทัน

ไม่ ขนกราบทูลให้ทรงทราบทุกประการ สมเด็จพระร่วงเจ้ากระทำได้
ทรงพระพิโรธแค้นเคืองโท โไม่ จึงตรัสว่า เราเข้ามาแต่เดิมแล้ว มอญ
น้อยคนหมกษณะดี นานไปภายหน้าจะมีบุญได้เป็นใหญ่ เราจึงมีใจ
รักใคร่เหมือนบุตร ถ้าเราจะลำบากแข่งให้เป็นอันตราย หรือจะให้ยก
กองทัพไปติดตาม จับมาลงราชทัณฑ์อย่างไรก็ทำได้ทุกประการ แต่
จะเป็นเวรกรรมแก่เรา แด่เดียเกียรติกษัตริย์ของบ้านเมือง เป็นที่อุปค
แก่นานาประเทศ ซึ่งมีมอญน้อยพาจิตเราไป ถัดจากตนเป็นใหญ่ได้
เมื่อใดแล้ว ก็คงจะตั้งแต่งให้จิตเราเป็นใหญ่ยิ่งขึ้น จะเป็นเกียรติยศ
แก่บ้านเมืองทั้งสองฝ่าย อนึ่งบพเพदनินวาดแห่งจิตเรากับมอญน้อย
นั้น ก็ได้อบรมมาด้วยกัน แต่ปางก่อนแล้ว จึง เมอญให้ มา มีจิตต์
ปฏิพัทธต่อกันดังนี้ เพราะเหตุนี้เราจึงเป็นจะอวยพรแก่มอญน้อยแล
จิตเรา อย่าให้มภัยอันตรายดังใด ให้เกิดความสวัสดีสวัสดิด้วย
กันเกิด

ซึ่งพระองค์มิได้ทรงพระโกรธ แค้นเคืองโท แด่ถลึงทรงอำนาจ
พระพรให้ ไปทงน ด้วยอำนาจบุญบารมีของมะกะโท จะได้เป็น
กษัตริย์ ใหญ่ในรามัญประเทศต่อไป

ดังแต่มะกะโทพาพระราชจิตา ของสมเด็จพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย
ไปอยู่บ้านตะเกาะวนอันเป็นบ้านเดิมของตนดังนี้แล้ว มะกะโท ก็ม
สั่งราชกิจตั้งริมคลองขุ่น ด้วยนางนเป็นราชจิตาของกษัตริย์ผู้ม
ราชอิศริยยศใหญ่ยิ่ง พวกชาวบ้านชาวเมืองก็กลัวเกรงนับถือรักใคร่

มะกะโทได้พระราชทานดินเดิมออกัน ต่างคนพากันเข้ามาดวามักดีฝาก
 คิว เป็นพรรคพวกชาวไทยให้ใช้ด้วยมากจนทุกที จนนับได้เป็นคน
 หลายพันหลายหมื่น ฝ่ายมะกะโท เป็นผู้บัญญัติด้วยฉลาดเปิดทอง
 ทุกซ็อนของชน ทั้งบรรณาด้วยทรัพย์สมบัติ จึงเป็นท่นบถอเกชน
 ทั่วไป ครั้นมะกะโทเห็นผู้คนนบถอรักใคร่ตนมากจนแล้ว จึงประกาศ
 เกตยกล่อมคนทั้งฝ่ายเห็นอฝ่ายใด ใน รามัญประเทศ ให้ร่วมด้ามคัก
 พร้อมเพรียงน้ำใจเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน เข้ามาอยู่ได้ อำนาจคนทั้ง
 ด้นแล้ว กตงควชนเป็นกษัตริย์ ครองราชสมบัติในเมืองมตะมะ ชนทั้ง
 ปวงยกย่นดถวยพรชัยมงคลแก่กษัตริย์ ใหม่ทั้งด้น แต่พระเจ้ามะกะโท
 ยังหาได้ราชาภิเศกเฉลิมพระนามไม

ครั้นอยู่มา พระเจ้ามะกะโท ทรงระลึกถึงพระเดชพระคุณ ของ
 ดมเด็จพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย จึงให้แต่ง พระราชดาร์ ลงใน
 ดัพรรณบัตร แลจัดเครื่องมงคลราชบรรณาการเป็นอันมาก แต่งให้
 อำมาตย์ผู้หนึ่ง ชื่อว่าโลกี เป็นราชทูตจำทูลพระราชดาร์ คุมเครื่อง
 มงคลราชบรรณาการ พร้อมด้วยพวกพดพาหะเข้าไปถวายดมเด็จพระ
 พระร่วงเจ้าณกรุงสุโขทัย ครั้นราชทูตไปถึงแล้ว เสนอำมาตย์ฝ่าย
 กรุงสุโขทัย จึงนำความชนกราบทูล ดมเด็จพระร่วงเจ้า ก็โปรดให้
 อำมาตย์นำราชทูตเมืองมตะมะเข้าเฝ้า ราชทูตก็เชิญพระราชดาร์กับ
 เครื่องมงคลราชบรรณาการเข้าไปถวายหน้าพระที่นั่ง จึงมรับสั่งให้
 อ่านในลักษณะพระราชดาร์นั้นว่า “ข้าพระบาทผู้ขอว่ามะกะโท เป็น

ข้าความภักดีใต้พระบาทมฤตกากรของพระองค์ ผู้เป็นพระมหากษัตริย์
 ผ่านพิภพกรุงสุโขทัย พร้อมกับพระราชธิดาของพระองค์ ขอโชนอุค-
 มงคเคียรเกล้ากราบ ถวายบังคม มาแทบพระยุคลบาทบงกชมาศ ของ
 พระองค์ ซึ่งทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงข้าพระบาททั้งสอง ให้มีความ
 ร่มเย็นเป็นสุข พระเดชพระคุณปกบองอยู่เหนือเกล้าข้าพระองค์ทั้ง
 สอง หากจะเปรียบให้สั้นสุดมิได้ ด้วยเมื่อญูปพลันนิวัต แห่ง
 ข้าพระบาททั้งสอง มาดบนดาดใหม่ปฏิพัทธจิตตคอกัน ข้าพระองค์
 ได้ละเมียดดวงพระราชอาชญาพาพระราชธิดาของพระองค์มา โทษานู-
 โทษมีแก่ข้าพระองค์เป็นต้นเกล้า ฯ แต่บัดนี้ด้วยเดชพระบารมีบรม
 เทชาภาพของพระองค์ ปกแผ่อยู่เหนือเกล้า ฯ ข้าพระองค์ทั้งสอง
 ชนทงปวงจึงยินดี พร้อมกันอนเชิญข้าพระองค์ ชนเป็นกษัตริย์ ครอง
 ราชสมบัติในเมืองมตะมะ เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั่วไป เพราะฉะนั้น
 ข้าพระองค์ขอพระราชทานโทษานุโทษ ซึ่งมีผิดมาแต่หลัง ขอพระบารมี
 ของพระองค์เป็นทพงดืบไป ขอได้ทรงโปรดข้าพระราชทานนามกับ
 เครื่องราชกกุธภัณฑ์ & ประการ แก่ข้าพระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ครอง
 ราชสมบัติใหม่ เพื่อเป็น ลวดดีชัยมงคลแก่ข้าพระองค์ทั้งสองดืบไป
 เมืองมตะมะนี้จะไต่เป็นดุพรณพลแผ่แผ่นเดียวกันกับกรุงสุโขทัย อยู่
 ใต้พระเดชานภาพของพระองค์ ดืบต่อไปจนตลอดกัลปาวสาน ”

ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้า ได้ทรงทราบความในพระราชดำรัสดังนั้น
 แล้วก็มีพระทัยยินดี จึงตรัสสรรเสริญว่า มะกะโทม่อนุชนนเรา

ได้ทํานายไว้แล้วว่าสืบไปจะมีบุญนการ บัดนี้ได้เป็นกษัตริย์ครอง
 ราชย์ประเทศแล้ว คือไปภายหน้านอกจากเราผู้เดียวแล้ว จะห
 กษัตริย์ อนุบุญยังกว่ามะกะโท นมได้ พระองค์จึงทรงตั้งพระนาม
 ให้แก่มะกะโทว่า พระเจ้าฉาวหิ (พาว) กับพระราชทานเครื่อง
 ราชกกุธภัณฑ์ ๕ ประการสำหรับกษัตริย์ คือ พระขรรค์ ๑ ฉัตร ๑
 พระมหามงกุฎ ๑ ถอดองพระบาททอง ๑ พัดวาลวิชนี ๑ รวมเป็น ๕
 ประการ จึงโปรดพระราชทานพระราโชวาทไปแก่ราชทูตว่า ให้
 เจ้าแผ่นดินมตะมะอยู่ในทศพิชราชธรรม บำรุง ปกครองแผ่นดินโดย
 ยุติธรรม ให้ตั้งใจรักใคร่ราชธุระพลเมืองตุดังบุตรในอุทร แดทรง
 ประสงค์พระพรว่า ให้เจ้าแผ่นดินมตะมะปราศจากภัยอันตรายทั้งภายใน
 นอกภายใน ให้ครองราชสมบัติเป็นสุขเจริญสืบไปสันกาลนานเทอญ

ราชทูตก็กราบถวายบังคมลาสมเด็จพระร่วงเจ้า กลับไปกราบทูล
 พระเจ้าแผ่นดินมตะมะให้ทราบทุกประการ แลถวายเครื่องราชกก
 ุธภัณฑ์ ๕ ประการ พระเจ้ามะกะโท ก็ทรงพระโสมนัสยินดี ชอบ
 พระเดช พระคุณ สมเด็จพระร่วงเจ้า หาทัดุมได้ จึงฉิน พระพักตร์
 ฉะเพาะตรงทิศกรุงสุโขทัย กราบถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้า โดย
 ความวโรกาสพระคุณของพระองค์ อนึ่งยังเหลืออันไม่หมดสิ้นดังนี้

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้าผู้ผ่านพิภพกรุงสุโขทัย ได้ครองราชสมบัติ
 เป็นสุขมาช้านาน เมื่อแรกได้ราชสมบัติชนมพระชนม์ได้ ๓๕ พรรษา
 อยู่ในราชสมบัติ ๕๐ พรรษา รวมพระชนมายุ ๘๕ พรรษา ก็ได้เจ
 ด์สวรรคต

ในปีนั้น พระลือซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระมารดาของราชดัมปัต
 ิเทนมเด็จพระเชษฐาธิราช ค่อยไป พระองค์ได้เข้าไปครองเมือง
 นครสุวรรณบุรี มีพระมเหสีทรงพระนามว่าอุชาเทวี พระลือของค น
 เมื่อแรกได้ราชดัมปัตมีพระชนม์ ๓๐ พรรษา ครองราชดัมปัตได้ ๕๕
 พรรษา ได้ตั้งสุวรรณกต รวมพระชนมายุ ๘๕ พรรษา พระองค์
 ประสูติวันจันทร์

เทศนาจุลยทธการวงศ์

บัดนี้จะได้รับพระราชทานถวายพระดีชธรรมเทศนา ในจุลยทธการวงศ์ ดำแดงเรื่องลำดับโบราณกษัตริย์ ในสยามประเทศนี้ อันบุพพจารย์รจนาไว้ว่า

กาลเมื่อพระเจ้าเชียงใหม่พ่ายแพ้ยทธสงครามแด่พระยาตะทอง เดียพระนคร พาพระราชราชบุตรชาวเมืองเชียงใหม่ ปลดคนาการมาสู่แว่นแคว้นสยามประเทศ ถึงราวป่าใกล้เมืองกำแพงเพชร ด้วยบุญญาฤภาพแห่งพระองค์ สัมเด็จพระอินทราชาธิราชนิมิตพระกายเป็นตาบศมาประดิษฐานอยู่ตรงหน้าข้างพระที่นั่ง ครั้นบอกให้ตงพระนครในทนต์เป็นทชยมงคลสถาน บรมกษัตริย์ก็ให้สร้างพระนครลงในทนต์ จึงให้นามชื่อว่าเมืองไตรตรึงษ์ พระองค์ด้วยโศกฤษณ์บศค้อยู่ในพระนครนั้นตราบเท่าทวงคต พระราชโอรสธันตดาครองสมบัติสืบ ๆ กันมาถึงดีชวษศรีย

ครั้นนยงมบุรุษผู้หนึ่ง เป็นปมเปาทงทั้งกาย ทำไร่ปลูกพริกมะเขืออยู่ในแดนพระนครนั้น เก็บผลพริกมะเขือขายเลี้ยงชีวิต แต่มะเขือคนหนึ่งนั้นอยู่ใกล้ทาง บุรุษนั้นไปถ้ายบดด้วาระดงทรมตนนั้นเป็นนิตย มะเขือนั้นออกผล ๆ หนึ่งใหญ่กว่าผลมะเขือทงปวง เหตุทราบไปด้วยรตแห่งบุตรอันเจ็ดด้วยธมภาวะ พอพระราชธิดาพระยาไตรตรึงษ์มีพระทัยปรารถนาจะเสวยผลมะเขือ จึงใช้ทาสไปเที่ยวขอ ก็ได้ผลมะเขือผลใหญ่นั้นมาด้วย นางก็ทรงพระครรภี ทราบถึงพระราชบิดา

ตรีศได้ถาม ก็ไม่ได้ความว่าคบหาสมัครดังว่าดกับด้วยบุรุษผู้ใด จน
 พระครุภักไใหญ่กำหนดทศมาศประสูติพระราชกุมาร อันบริบูรณ์ด้วย
 บุญชัยณฤกษ์ขณะ พระญาติทงหลายอภิเษกบารุญเสวยพระราชกุมาร
 จนค้อยวัฒนาการ ประมาณพระชนม์ต้องตามขอบ ดมเด็จพระอัยกา
 ประราธนาจะทอดลงเตียงท่ายแฉ่งหาบิดาพระราชกุมาร จึงให้ตักทอง
 เบ้าร้องบุรุษชาวเมืองมาให้ ดันบมิได้เคส ให้มมอถอนนมตามตามด
 มาทุกคน ๆ ประชุมพร้อมกันในหน้าพระดาน ทรงพระอชชฐานว่า
 ถ้าบุรุษผู้ใดเป็นบิดาของทารกนี้ ขอจงทารกนรับเอาดังของในมือแห่ง
 บุรุษนั้นมาบริ โภค แด่ให้มกุมารนั้นออกไปด้นมหาชนด้นนิบาต แด
 บุรุษกายปมนนได้แต่ก่อนชาวเย็นถอนมาก่อนหนึ่ง พระราชกุมารนั้นก
 เขากอดเอากอด แด่รับเอาก่อนชาวมาบริ โภค คนทงปวงเห็นกพิศวง
 ชวนกันกล่าวคิเตยนต่าง ๆ ดมเด็จพระมกษัตริย์กิตะอายุพระทัย ได้
 ความอัปประยัค จึงพระราชทานพระราชธิดาและพระนัดดานให้แก่
 บุรุษเด่นปมให้ ได้แผลอยไปถึงที่ไร่มะเขือ โกลจากพระนครทางวันหนึ่ง
 บุรุษเด่นปมกพบบุตรภรรยาชนลัไรวีอันเป็นทอย ด้วยอาณภาพแห่งบุญ
 ของชนทงด้าม บันดาลให้ดมเด็จพระอินทราชาธิราช นิมิตรกายเป็นวานรนำ
 เอาทิพยเกธี่มาดังให้ชายเด่นปมนน แด่ตรัดบอกว่า จะประราธนา
 ดังใดจงคเณรนั้น อาจให้ดัวเรจทความประราธนาทงดิน บุรุษเด่นปม
 ประราธนาจะให้ ปางมจิงตักทองนเขา อนว่าปมเปาทงปวงกอนครชาน
 หาย รูปกายนกกงามบริดัทธ จึงนำเอากถอนนกกบดัดที่ดำนก แด
 บอเหตุแก่ภริยา ด่วนพระนางนกกอบด้วยบดิดมมด จึงตักทอง

นิมิตรทอง ให้ช่างกระทำของให้พระราชโอรสได้ยศนี้ เหตุตั้งนั้น
 พระราชกุมารจึงได้พระนามปรากฏว่าเจ้าอยู่ทอง จำเดิมแต่นั้นมา ใน
 กาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๖๙๓ ปี ส่วนว่าบิดาแห่งเจ้าอยู่ทอง
 ราชกุมาร จึงประหารซึ่งทพยเถรนิมิตรเป็นพระนครชนในทนน ให้
 นามชื่อว่า เทพนคร เหตุด้วย (ด้วย) เทวดานภาพ มหาชนทั้งปวง
 ชวนกันมาอาศัยอยู่ในพระนครนั้นเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้ด้วยโอ-
 ศิริยศสมบัติในเมืองเทพนคร ทรงพระนามกร ชื่อพระเจ้าศรีชัยเชยงแสน
 ปรากฏในสยามประเทศ กาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๗๐๖ ปี สมเด็จพระ
 เจ้าศรีชัยเชยงแสนเสด็จสวรรคต ทวงศ กตงทพยนกกอนครธาน
 หาย สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองราชโอรสได้โดยราชสมบัติแทนพระราชบิดา
 ได้ ๖ พระวโสดา ทรงพระปราภจะสร้างพระนครใหม่ จึงใช้ราชบุรุษ
 ให้เที่ยวแสวงหาภูมิภาคที่ อันมีพรธมมัจฉาชาติบริบูรณ์ครบทุกสิ่ง
 ราชบุรุษเที่ยวหาโดยทักษิณทิศ ถึงประเทศที่หนองโถน กอบด้วย
 พรธมมัจฉาชาติบริบูรณ์พร้อม สมเด็จพระมณฑกษัตริย์ทรงทราบ จึงยก
 จตุรงคโยธาพระราชอาชฏาทรงปวง มาสร้างพระนครลงในประเทศนั้น
 ในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๗๑๒ ปี ให้นามบัญญัติชื่อว่าการเทพมหา
 นครนามหนึ่ง ตามนามพระนครเดิมแห่งพระราชบิดา ให้ชื่อทวารวดี
 นามหนึ่ง เหตุมีคางคกชอมรอบเป็นขอบเขตคดๆเมืองทวารวดี ให้ชื่อ
 ศรีอยุธยาตามหนึ่ง เหตุเป็นทออยู่แห่งชนชราทางสอง อันชอยาศรีอยุธยา
 และตาอทยา เป็นค้ำมกรยาณ อาศัยอยู่ในทนน ประกอบกันพร้อม
 ด้วยนามทั้งสามจึงเรียกว่า กรุงเทพมหานคร มวทวารวดี ศรีอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไต่ถามราชกิจเชก แล้วด้วยวิญญานขัตติยราชชน
กรุงเทพมหานคร ทรงพระนามสมเด็จพระรามาชิตี และวันเมื่อ
ราชกิจเชกนั้น ได้ตั้งชกษณาวุธณกายใต้ ต้นไม้ ห่มในพระนคร
เมื่อแรกไต่ถามสมเด็จพระชนม์ ได้ ๓๗ พระวัดส์ดา แล้วให้พระบรม
ราชาธิราชเป็นพระราชาวงศ์ใหญ่ ครัดเรียกว่าเป็นพระเชษฐาธิราช
ไปครองสมบัติณเมืองสุพรรณบุรี ให้พระราชโอรสทรงพระนามพระ
รามาศวกรุมาร ไปพาดสมบัติณเมืองฉพนบุรี

ครั้นนั้นเมืองประเทศราชชนแก่กรุงเทพมหานคร ๑๖ เมือง คือ
เมืองมณฑกา เมืองชะวา เมืองตระนาอศรี เมืองนครศรีธรรมราช เมือง
ทะวาย เมืองเมาะตะมะ เมืองเมาะด้าเต็ง เมืองสังขตา เมืองฉันทบุรี
เมืองพระพิษณุโลก เมืองสุโขทัย เมืองพิษัย เมืองพิฉิตร เมือง
สุวรรณโคตม เมืองกำแพงเพชร เมืองนครสวรรค์

พระองค์ทรงสร้างพุทไธศวรรยาवादวิหาร และรัตนวงศาवादวิหาร
คือวัดป่าแก้ว และตั้งค้อยในราชสมบัติ ๒๐ พระวัดส์ดากได้เจกทรงคต

ในลำดับนั้น สมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งครองสมบัติณเมือง
สุพรรณบุรี ได้เจกมาไต่ถามราชกิจเชกด้วยวิญญานกรุงเทพมหานคร
สืบค้อยไป และบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ได้เจกดำรงราชอาณาจักร
อยู่ได้ ๓๓ พระวัดส์ดากสุวรรณคต ในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๗๕๕ ปี

ลำดับนั้นพระราชบุตรทรงพระนามชื่อว่าสุวรรณฉันท คือทองจันทร์
มีพระชนม์ได้ ๑๕ พระวัดส์ดา ได้ด้วยสมบัติประมาณ ๗ วัน สมเด็จพระ

พระรามเค็ดรราชกุมาร ผู้พานเมืองลพบุรี ยกพยุหิโยชามากระทำ
ชีวิตนศรายแก่พระสุพรรณจินทรราชกุมาร แล้วได้พานมโหฬารยดัมบัติ
กลับมาในกรุงเทพมหานคร ให้กระทำพระมหาชาติเจ็ดของคันทิง ดัง
๑๕ ว่า ยอตนพศัลย์ ๓ ว่า แล้วสร้างพระมหาวชิหารทองในทนน ให้
นามชื่อว่า มหาชาติวิหาร แล้วทรงสร้าง พระมหาเจดีย์ สุพรรณ
นพพัทธาราม เด็ดจตุรราชดัมบัติอยู่ได้ ๖ พระวัดศักดิ์เด็ดจตุรทวงคต-

ในลำดับนั้น พระยารามราชบุตรได้ด้วยดัมบัติกลับมาได้ ๑๕ ปี
ทรงพระโกรธจะให้จับหาเด่นาบดีชาเดย์ และเด่นาบดีนั้นหนีไปสู่
สุพรรณบุรี อนุเชษฐดัมเด็จพระนครอินทราชผู้ครองสุพรรณบุรี อนุ
เป็นพระปิตุลาธิราช ให้ยกพยุหิโยชาเข้ามาสู่กรุงเทพมหานคร เข้าสู่
พระนครได้ จึงให้พระยารามราชบุตรนั้น ไปครองเมืองปทาคจาม
พระองค์ได้ด้วยราชมโหฬารียาในกรุงเทพมหานคร จึงทรงตั้งพระ
ราชบุตรทั้งสาม คือ เจ้าชายพระยา ไปครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้า
ยพระยา ไปครองเมืองสุรคบุรี เจ้าสามพระยา ไปครองเมือง
ชัยนาทบุรี พระองค์ได้ด้วยดัมบัติได้ ๑๘ พระวัดศักดิ์เด็ดจตุรทวงคต
ในกาลจุลศักราชล่วงได้ ๗๘๐ ปี

ครั้งนั้น พระราชบุตรทั้งสอง คือ เจ้าชายพระยาและเจ้ายพระยา
ต่างยกพยุหิโยชาทัพ มาจากพระนคร แห่งพระองค์ บรรณาจะชิง
เศวตฉัตรในกรุงศรีอยุธยา ต่างพระองค์ทรงคชาธารกระทำชดงคราม
แก่กัน ณเชิงสะพานช้างป่าถ่านภายในพระนคร ต่างพระองค์ทรง
พันด้วยพระแสงของ้าว ต้องพระคชชาติทงต้องพระองค์ ทวงคตพร้อม

กัน อำมาตย์ทั้งหลายจึงไปเชิญเจ้าด้านพระยา พระอนุชาธิราช ซึ่ง
ครองชัยนาทบุรี ก็กระทำพระราชพิธีราชาภิเษกขึ้นด้วยส้มบัติน
พระนครศรีอยุธยาต่อไป ถวายพระนามเดิมแด่พระบรมราชาธิราช จึง
ให้ถวายพระเพลิงพระศพพระเชษฐาทั้งสอง แล้วทรงสร้างพระอาราม
ลงในนั้นให้นามชื่อว่า ราชบูรณาวาสวิหาร แล้วทรงสร้างมเหยงค
วิหาร พระองค์สถิตในราชส้มบัตินได้ ๑๗ ปีก็ทรงคต ในกาลเมื่อ
จุลศักราชล่วงได้ ๗๘๖ ปีเป็นกำหนด

ในกาลนั้นพระราเมศวรราชโอรส ได้ราชาภิเษกด้วยขัตติยดังกุลต่อ
มา ทรงพระนามเดิมแด่พระบรมไตรโลกนาถ จึงยกพระราชวังสร้าง
เป็นพระอาราม ให้นามชื่อว่า พระศรีธรรมเพ็ชราราม แล้วเสด็จไป
สร้างพระราชนิเวศอยู่ใกล้ฝั่งน้ำ ให้สร้างปราสาททั้งสอง ให้นาม
เบญจรัตนปราสาทหนึ่ง ศรัทธาเพ็ญปราสาทหนึ่ง แล้วพระราชทาน
หม้ออำมาตย์ทั้งหลาย มีส้มหนายก แด่สมุหพระกลาโหม เป็นต้น แด
ตำแหน่งนา โดยลำดับฐานันดรศักดิ์ทั้งปวง แล้วทรงสร้างพระรามาวาส
วิหาร ในที่ถวายพระเพลิงเดิมแด่พระเจ้ารามาชัยเชษฐาธิราชพระนครนั้น
แล้วหล่อรูปพระโพธิสัตว์ทั้ง ๕๕๐ พระชาติ กาลเมื่อจุลศักราชล่วง
ได้ ๘๓๐ ปี พระองค์ทรงอภิศักร้างจุฬามณีอาราม แล้วเสด็จออก
ทรงบรรพชาได้ ๘ เดือนกลาผนวช พระองค์เสวยราชส้มบัติน ๓๖ ปี
ก็ทรงคต

ในลำดับนั้น พระอินทราชาราชโอรส ได้มีราชาภิเษกด้วยส้มบัติน
พระองค์ได้เสวยศิริณเป็นศรีพระนคร ในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้

๘๖๕ ปี แด่พระองค์กระทำมหามกรรม การฉลองพระศรีรัตน
มหาธาตุวิหาร ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ให้เงิน
การมหรสพสามโภช ๑๕ วัน แด่ตั้งพระบรมราชาราชนคร เป็น
พระยาอุปราช เล็ดจดำรงราชมไหศวรย์ ๒๒ พระวัดดำ กัทวงคต
ในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๘๓๕ ปี

จึงพระยาอุปราชราชโอรส ได้ด้วยราชสมบัติถวายพระนามพระ
รามาริทธิ ให้ปฏิสังขรณ์พระศรีธรรมเพชดาญาณ ซึ่งค้างอยู่แต่ก่อน
นั้นให้สำเร็จ แด่ทรงหล่อพระพุทธรูปปฏิมากรยืนใหญ่ พระองค์หนึ่ง
กำหนดโดยตั้งแต่พระบาทถึงยอดพระรัศมี คนนาได้ ๘ วา ถวาย
พระนามพระศรีธรรมเพชดาญาณ คิดทองหล่อหนักถึง ๕๓,๖๐๐ ชั่ง
ทองคำแผ่นหนัก ๒๘๖ ชั่ง ข้างหนานนเนอเจด ข้างหลังนเนอหก
ประดิษฐานไว้ในพระมหาวิหาร แด่กระทำมหามกรรมการฉลอง
ทรงบำเพ็ญมหาทาน ๗ วัน ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๔๕ ปี แด่ตั้ง
พระอาทิตย์วงศ์ราชบุตรเป็นมหาอุปราช ให้ไปครองราชสมบัติณเมือง
พิษณุมหานคร พระองค์อยู่ในราชสมบัติได้ ๔๐ พระวัดดำกัทวงคต
ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๗๓ ปี

ครั้งนั้นพระมหาอุปราชราชโอรส ทรงพระนามพระอาทิตย์วงศ์ได้
ดำรงบวรเศวตฉัตรสืบไป ถวายพระนามใหม่ชื่อว่า สมเด็จพระบรม
ราชาหน่อพุทธางกูร แด่ถวายมไหศวรย์ได้ ๕ พระวัดดำ ทรงพระ
ประจวรอหิชาตโกโรค กับขันธ์ทวงคต ในกาลเมื่อจุลศักราชได้
๘๗๕ ปี

จึงพระโอรสธิดา ทรงพระนามรัฐราชกุมาร พระชนมายุได้ ๕ พระวดีดา ได้ราชาภิเษกด้วยสมบัติประมาณ ๕ เดือน ครั้น พระราชนัดดาของสมเด็จพระรามาธิบดี ผู้เป็นพระบรมราชโอรส ทรงพระนามพระไชยราชาธิราช จึงพิชิตฆ่าเสียซึ่งพระรชกุมารนั้น ซึ่งเอาเค็ดฉัตรได้โดยราชสมบัติสืบมา

กาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๘๘ ปี บังเกิดเพลิงไหม้ ในพระนครถึง ๓ วันจึงดับ มาบุญชุกวิหารเคหฐานบ้านเรือน ซึ่งเพลิงไหม้นั้น ถึงเส้นหนึ่งกบหาดับหลัง กาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๘๘๘ ปี สมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จยাত্রาพดลกรทัพหลวงไปตีเมืองเชียงใหม่ได้ แล้ว ถัดทัพมาโดยมณฑลนครวัด พอทรงพระประจวบหนักทอง ก็ สวรรคตในระหว่างมรรคา เสด็จมาตีเชิญพระศพมาสู่พระนคร ถวาย พระเพลิง โดยราชประเพณี พระองค์ดำรงราชอาณาจักรได้ ๓๕ ปี ก็ทรงคต มีพระราชบุตร ๒ พระองค์ ทรงพระนามพระยอดฟ้า พระชนม ๑๓ ขวบพระองค์หนึ่ง พระศรีดิ้นพระชนม ๕ ขวบพระ องค์หนึ่ง อำมาตย์ทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้น ประชุมชวนกันยก พระยอดฟ้าราชกุมารขึ้นมานั่งสืบสมบัติไป และพระราชมารดาแห่ง พระราชกุมารทั้งสอง ทรงพระนามแม่อุทัยศรีสุตาจันทร์ ภายหลังพระ ราชเทวีประพฤตพิสดารจิตร ดอนรักสมัคสังวาลด้วยขุนวรวงศาธิราช ข้าพระผู้รักษาหอพระ ให้พิชิตฆ่าพระยอดฟ้าราชบุตรนั้นเสีย ยก ขุนวรวงศาธิราช ขึ้นครองสมบัติ ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๙๓ ปี แดพระยอดฟ้าได้โดยสมบัติ ๒ ปีกับ ๖ เดือนโดยกำหนด

ครองหน ^{๕๕}ชนพิเรนทรเทพ ^{๕๖}เป็นราชวงศ์ ^{๕๗}จึงคิดกับราชบุรุษ ^{๕๘}ทั้งด้าม
 ไปอันเชิญพระเพ็ชรราชา ^{๕๙}ซึ่งเป็นพระราชนัดดา ^{๖๐}สมเด็จพระชัยราชา
 ธิราช อันทูตไปบรรพชาอยู่ ณ ราชปิตุฐานาวาฬวิหาร กระทำด้วย
 เลี้ยงเทียนได้ ชัยมงคลนิมิตร คิดพิฆาตฆ่า ^{๖๑}ชนวรวงศ์ ^{๖๒}ราชา ^{๖๓}แฉนาง
 ศรีสัตยาจันท์ ^{๖๔}ให้ถึงกาฬินาถ ^{๖๕}ชนวรวงศ์ ^{๖๖}ราชา ^{๖๗}อยู่ในสมบัติได้ ๕ เดือน
 จึง อารธนา ^{๖๘}พระเพ็ชรราชา ^{๖๙}ปรี๊ดตรออก ^{๗๐}เสวย ^{๗๑}ให้ ^{๗๒}สุริยสมบัติ ^{๗๓}ถวาย
 พระนาม ^{๗๔}สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ^{๗๕}ราชา ^{๗๖}ราชา ^{๗๗}เจ้า ^{๗๘}จึง ^{๗๙}พระราชทาน
 อก ^{๘๐}ปโภค ^{๘๑}วัตถุ ^{๘๒}เกษม ^{๘๓}ทั้ง ^{๘๔}ดี ^{๘๕}มี ^{๘๖}ชนพิเรนทรเทพ ^{๘๗}เป็น ^{๘๘}อา ^{๘๙}ทิ ^{๙๐}ดัง ^{๙๑}ชนพิเรนทรเทพ
 เป็น ^{๙๒}สมเด็จพระมหาธรรมราชา ^{๙๓}ชน ^{๙๔}ไป ^{๙๕}ครอง ^{๙๖}พิษณุ ^{๙๗}โลก ^{๙๘}มหานคร ^{๙๙}พระ
 ราชทาน ^{๑๐๐}พระราชธิดา ^{๑๐๑}ทรง ^{๑๐๒}พระนาม ^{๑๐๓}พระวิสุทธิกษัตริย์ ^{๑๐๔}เป็น ^{๑๐๕}พระอรุณ-
 รม ^{๑๐๖}เห็น ^{๑๐๗}พระมหาธรรมราชา ^{๑๐๘}สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ^{๑๐๙}พระองค์ ^{๑๑๐}ได้ ^{๑๑๑}เสวย
 กุญชร ^{๑๑๒}ชาติ ^{๑๑๓}คือ ^{๑๑๔}พลาย ^{๑๑๕}๕ ^{๑๑๖}ชาน ^{๑๑๗}นาม ^{๑๑๘}ชอ ^{๑๑๙}พระ ^{๑๒๐}แก้ว ^{๑๒๑}ทรง ^{๑๒๒}บาศ์ ^{๑๒๓}๓
 พระ ^{๑๒๔}รัตน ^{๑๒๕}นาค ^{๑๒๖}๑ ^{๑๒๗}พระ ^{๑๒๘}เกษ ^{๑๒๙}เท ^{๑๓๐}โร ^{๑๓๑}ตม ^{๑๓๒}๑ ^{๑๓๓}พระ ^{๑๓๔}ปราบ ^{๑๓๕}ไกร ^{๑๓๖}ธ ^{๑๓๗}๑ ^{๑๓๘}พระ
 สุ ^{๑๓๙}ริย ^{๑๔๐}กุญ ^{๑๔๑}ชร ^{๑๔๒}๑ ^{๑๔๓}กับ ^{๑๔๔}พ ^{๑๔๕}๒ ^{๑๔๖}นาม ^{๑๔๗}บ ^{๑๔๘}มี ^{๑๔๙}ได้ ^{๑๕๐}ปรากฏ ^{๑๕๑}สิ ^{๑๕๒}ริ ^{๑๕๓}๖ ^{๑๕๔}๗ ^{๑๕๕}ข้าง ^{๑๕๖}จึง
 ได้ ^{๑๕๗}พระ ^{๑๕๘}นาม ^{๑๕๙}เพิ่ม ^{๑๖๐}เข้า ^{๑๖๑}ว่า ^{๑๖๒}สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ^{๑๖๓}พระ ^{๑๖๔}เจ้า ^{๑๖๕}ข้าง ^{๑๖๖}เผือก
 แด ^{๑๖๗}พระ ^{๑๖๘}องค์ ^{๑๖๙}ม ^{๑๗๐}อบ ^{๑๗๑}ราช ^{๑๗๒}สมบัติ ^{๑๗๓}แก้ ^{๑๗๔}ม ^{๑๗๕}หิน ^{๑๗๖}ตรา ^{๑๗๗}ไธ ^{๑๗๘}ธ ^{๑๗๙}๑ ^{๑๘๐}แต่ ^{๑๘๑}วัน ^{๑๘๒}ดี ^{๑๘๓}ตั้ง ^{๑๘๔}ออก ^{๑๘๕}บ ^{๑๘๖}บรร ^{๑๘๗}พ ^{๑๘๘}ชา
 ภาย ^{๑๘๙}หลัง ^{๑๙๐}ตา ^{๑๙๑}ณ ^{๑๙๒}ว ^{๑๙๓}ช ^{๑๙๔}ออก ^{๑๙๕}คร ^{๑๙๖}อง ^{๑๙๗}ราช ^{๑๙๘}สมบัติ ^{๑๙๙}ดัง ^{๒๐๐}เก่า ^{๒๐๑}แด ^{๒๐๒}พระ ^{๒๐๓}เจ้า ^{๒๐๔}ห ^{๒๐๕}ง ^{๒๐๖}ษ ^{๒๐๗}าว ^{๒๐๘}ดี
 กร ^{๒๐๙}ิ ^{๒๑๐}ชา ^{๒๑๑}ท ^{๒๑๒}พ ^{๒๑๓}มา ^{๒๑๔}ด ^{๒๑๕}อม ^{๒๑๖}พระ ^{๒๑๗}นคร ^{๒๑๘}เป็น ^{๒๑๙}ห ^{๒๒๐}ต ^{๒๒๑}าย ^{๒๒๒}คร ^{๒๒๓}ง ^{๒๒๔}คร ^{๒๒๕}ง ^{๒๒๖}หลัง ^{๒๒๗}พระ ^{๒๒๘}องค์ ^{๒๒๙}ได้ ^{๒๓๐}ตั้ง ^{๒๓๑}ท ^{๒๓๒}รง ^{๒๓๓}ค ^{๒๓๔}ด
 ใน ^{๒๓๕}ช ^{๒๓๖}ณะ ^{๒๓๗}ศ ^{๒๓๘}ก ^{๒๓๙}มา ^{๒๔๐}ติ ^{๒๔๑}ต ^{๒๔๒}พระ ^{๒๔๓}นคร ^{๒๔๔}น ^{๒๔๕}น ^{๒๔๖}แต่ ^{๒๔๗}ตั้ง ^{๒๔๘}อยู่ ^{๒๔๙}ใน ^{๒๕๐}ราช ^{๒๕๑}สมบัติ ^{๒๕๒}ได้ ^{๒๕๓}๒๗ ^{๒๕๔}พระ ^{๒๕๕}วัด ^{๒๕๖}ด ^{๒๕๗}ด ^{๒๕๘}า
 จึง ^{๒๕๙}พระ ^{๒๖๐}ม ^{๒๖๑}หิน ^{๒๖๒}ท ^{๒๖๓}รา ^{๒๖๔}ช ^{๒๖๕}ว ^{๒๖๖}ร ^{๒๖๗}า ^{๒๖๘}ไธ ^{๒๖๙}ธ ^{๒๗๐}๑ ^{๒๗๑}ได้ ^{๒๗๒}คร ^{๒๗๓}อง ^{๒๗๔}สมบัติ ^{๒๗๕}ปร ^{๒๗๖}ะ ^{๒๗๗}มา ^{๒๗๘}ณ ^{๒๗๙}บ ^{๒๘๐}ี ^{๒๘๑}หนึ่ง ^{๒๘๒}ก็
 เสีย ^{๒๘๓}พระ ^{๒๘๔}นคร ^{๒๘๕}แก่ ^{๒๘๖}พระ ^{๒๘๗}เจ้า ^{๒๘๘}ห ^{๒๘๙}ง ^{๒๙๐}ษ ^{๒๙๑}าว ^{๒๙๒}ดี ^{๒๙๓}ใน ^{๒๙๔}กา ^{๒๙๕}ด ^{๒๙๖}เม ^{๒๙๗}ื่อ ^{๒๙๘}ศ ^{๒๙๙}ก ^{๓๐๐}กรา ^{๓๐๑}ช ^{๓๐๒}ได้ ^{๓๐๓}๙๑๘ ^{๓๐๔}ปี

• พระเจ้าหงษาวดีจึงทรง พระมหาธรรมราชาผู้ผ่านพิภณุโลก ให้
 เสด็จลงมาในพระมหานครศรีอยุธยาธิบดีไป พระองค์มีพระราชโอรส ๒
 พระองค์ คือ พระนเรศวรราชกุมาร ๑ พระเอกาทศฐราชกุมาร ๑
 จึงโปรดให้พระเชษฐโอรสไปครองพระพิษณุโลกนคร ภายหลัง
 กลับกระทำยุทธสงครามกับกรุงหงษาวดีสืบไปเป็นหลายครั้ง ดมเด็จพระ
 พระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ได้ตั้งดำรงราชพิภพอยู่ได้ ๒๒ พระ
 วัสส์ดา ก็ถึงคตในศักราช ๙๕๐ ปี

จึงสมเด็จพระนเรศวรเชษฐราชโอรส ได้มูรธาภิเศกสืบมา
 พระเจ้ากรุงหงษาวดีให้พระมหาอุปราชาราชบุตร ยกพยุหเสนาทัพ
 มายุทธนาการ ดมเด็จพระนเรศวรราชได้กระทำสงครามกับพระ
 มหาอุปราช ๆ ถึงซึ่งปราชัยพินาศ ขาดคอช้างในท่ามกลางศึก แล้ว
 เสด็จยกจตุรงค์โยธาทัพไปตีกรุงกัมพูชาธิบดีได้ มาเป็นเมืองขึ้น ภาย
 หลังได้ตั้งไปตีกรุงหงษาวดี แล้วไปตีระตะมูระอังวะ ได้ตั้งโดยทาง
 เมืองเชียงใหม่ พอทรงพระประจวรหนักถึงกึ่งถึงคตณเมืองหางหวดง
 ในระหว่างมรรคมรรคา ในกาดเมื่อศักราชได้ ๙๕๕ ปี มุขมนตรีก็
 อัญเชิญพระมหาอุปราชราชอนุชาเอกาทศฐ ฐราชภิเศกในทันทัน
 แล้วเชิญพระศัพทลัษยังพระนคร ดมเด็จพระนเรศวรเชษฐาธิราช
 ดำรงโอรสสืบมาอยู่ได้ ๑๖ พระวัสส์ดากถึงคต

สมเด็จพระเอกาทศฐราชอนุชา ได้ปราบดาภิเศกด้วยส่วรยา
 ธิปไตยสืบชาติยศประเพณี มีพระราชกฤษฎาเดชาภาพเป็นอันมาก
 ครองนพระราชอาณาจักรแผ่ไปถึงรามัญประเทศ กระทั่งถึงเมือง

ของอ พระองค์ให้ช่างกระทำพระพุทธรูปปฏิมากรทอง ๓ พระองค์
เงิน ๒ พระองค์ เป็น ๕ พระองค์ด้วยกัน แล้วให้โดยสถลมารคขดมารค
กระทำมหายานกรรมกรณตลอด ๗ วัน ถวายมหาทานแก่พระสงฆ์ เป็น
อันมาก กาลเมื่อศักราชได้ ๙๙๗ ปี พระองค์ให้แต่งพระราชกำหนดกฎ
พระอัยการไว้สำหรับแผ่นดิน และตั้งด้วยสัตตพิศดารทวงปวงสำหรับ
ชนของพระองค์ และตั้งพระกัณฑ์ปาฐกถาถวายพระสงฆ์ราชาคณะทุก
พระอาราม พระองค์มีพระราชบุตรพระ ๒ องค์ ทรงพระนามเจ้าฟ้า
สุทัศน์ ๑ เจ้าฟ้าศรีเสาวภาค ๑ และเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคณีนประจวบ
ทรงพิสมัยพระเนตรข้างหนึ่ง จึงตั้งพระราชบุตรผู้เป็นพระมหา
อุปราช พระมหาอุปราชนามมีความดี ด้วยยาพิสมัยวรรคต และ
ดมเด็จพระเอกาทศบุรมกษัตริย์ ด้วยดมบัตินี้ได้ ๙ พระองค์ได้ ก
ทวงคต จึงพระกนิษฐราชโอรสซึ่งเดียวพระเนตรข้างหนึ่งนั้น ได้
ราชาภิเษกดมบัตินี้มาขึ้นกับ ๒ เดือน คณนากษัตริย์ในราชวงศ์
ดมเด็จพระรามาชดมบุเรกธรรมาพรหมนครนิน เว้นแต่ขุนวรวงศาธิราช
ดมเป็นกษัตริย์ ๒๐ พระองค์ด้วยกัน

การเมื่อจุลศักราชได้ ๙๐๕ ปี ครองนพระพิฆเนศวรราชาคณะ
สถิตอยู่ณคณทกาวาส คือวระรัง มีศิษย์ โยมมากมาย ทั้งจมน
ศรีได้รักษาก็เป็นบุตรเถิง จึงคิดช่องดมบริษทได้เป็นอันมากแล้ว
ปริวิตรออกในเพตาราตรี ยกพลเข้ามาดมพระราชวัง จึงเอาราชา
ดมบัตินี้ ให้จับดมเด็จพระบรมกษัตริย์สำเร็จโทษเสีย แล้วก็ได้ด้วยดมบัตินี้
ผลิตพระวงศ์ใหม่ ถวายพระนามพระเจ้าทรงธรรม แล้วตั้งจมน

ศรีได้รักษเป็นพระยาอุปราช ๆ อยู่ในสมบัตได้ ๗ วันกทวงคต ครัง
 นนญบั้นเข้ามาค้าขายหลายถ่า ชวนกันคิดประทุษร้าย ส้มเด็จพระบรม
 กษัตริย์หนีไปอยู่ณอศันหาว่าส คือวัดประต ครังนั้นพระมหาอำมาตย์
 ตระเตรียมพดมาয়ทชนาการ ยังญบั้นให้แตกฉานพ่ายหนีไป จึงไป
 เชิญเสด็จพระมหาภษัตริย์เข้าพระนคร กพระราชทานรางวัลแก่พระ
 มหาอำมาตย์เป็นอันมาก ตั้งเบนท์เสนาบดีมีนามเจ้าพระยาภคตาโหม
 ดุริยวงศ์ คงแก่ความชอบ กาลเมื่อศักราชได้ ๘๖๘ ปี ได้ข่าว
 พระพุทธบาทปรากฏณเขาสุวรรณบรรพต จึงเสด็จขึ้นไปทรงสร้าง
 พระมณฑปแถวहारเสนาดีนะทั้ง ปวง แล้วยทรงแต่งพระมหาชาติ
 คำหลวงไว้สำหรับแผ่นดิน พระองค์อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๖ พระ
 วดีศักราชทวงคต มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ คือ พระเชษฐาธิราช
 กุมาร ๑ พระพันปีศรีดิ้น ๑ พระอาทิตยวงศ์ ๑

จึงพระเชษฐาธิราชกุมารได้ผ่านสมบัติ แลพระพันปีศรีดิ้นราช
 อนุชานนคตประทุษร้าย จึงพิฆาตฆ่าพระอนุชาเสีย ภายหลังคิดจะ
 ลงโทษเจ้าพระยาภคตาโหมดุริยวงศ์ อันมิได้มีความผิด จึงเจ้าพระยา
 ภคตาโหมก็คิดชิงเอาราชสมบัติ ขะจัดพระบรมมชัตติยาธิบดี ให้ถึงกาล
 พินาศจากราชนไห้ด้วย จึงราชาภิเศกพระองค์อาทิตยวงศ์ราชอนุชา
 พระชนม์ ๘ ขวบ ขึ้นดำรงราชสมบัติสืบไป แลพระเชษฐาธิราช
 อยู่นในสมบัตได้ ๗ ปีหนึ่งกับ ๗ เดือน แลภษัตริย์ในราชวงศ์พระเจ้า
 ทรงธรรมนนั้น สืบเสวยสมบัติมาได้ ๓ พระองค์ พระอาทิตยวงศ์นั้น

ยังกองพระเยาว์ มีความชวนชวายเป็นการเด่น อยู่ในราชสมบัติ ๖ เดือน
 อมาตย์ทั้งหลายจึงเนียรเทศ์เสียจากสมบัติ ประชุมเชิญเจ้าพระยา
 กตาโหมเด้นมาตชนราชาภิเศก ด้วยสมบัติดัดพระวงศ์ใหม่ ถวาย
 พระนามพระเจ้าปราสาททอง ในกาลเมื่อศักราชได้ ๘๘๒ ปี พระองค์
 มีพระอนุชาพระองค์หนึ่ง ตั้งให้เป็นพระศรีสุธรรมราชา แล
 บานเดิมแห่งพระมารดานั้น ทรงสร้างเป็นพระอาราม ให้นามชื่อ
 ชัยวัฒนาราม แล้วให้สร้างปราสาททองคำหนึ่ง ให้นามชื่อจักรวรรดิ
 ไพลยอันคัมหาปราสาท กาลเมื่อศักราชได้ ๑๐๐๐ ปี เป็นพยุคดัง
 วิจารณ์ดัมฤทธิศก จึงทรงพระราชดำริตั้งพระราชพิธีตบศักราช เปลี่ยน
 เขาตุ้กรดังวิจารณ์เป็นดัมฤทธิศก เพื่อจะให้ โลกทั้งปวงเป็นสุขดัมบูรณ์
 ดจกาดทวาปรยค แล้วดงกระบวนแห่เด็จเสียบพระนคร ทรงไป
 ทานและทงคนกตปฤกษ ระยะเวลาทั้ง ๑๐ วาตั้นหนึ่ง รอบเมือง แล้ว
 พระราชทาน ๑๑๐๐ กัมพวนหรือพระพรหมนบดัง ๑๐๐ ๑๑๐๐ พระราชทาน
 แก่มหาชนทงปวง กาลเมื่อศักราชได้ ๑๐๐๕ ปี อสนีบาตดังต้อง
 มัวกตภิเศกมหาปราสาท ดิตเป็นเพลิงไหม้ในพระราชวังถึง ๑๓๐
 เรือนจึงดับ จึงทรงสร้างพระมหาปราสาททิวหารดัมเด็จ ดำเริงในปี
 หนึ่งนั้น ดัมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สถิตอยู่ในราชเศวตฉัตรได้
 ๒๖ พระวัสส์ดักทิวภค ในกาลศักราชได้ ๑๐๑๗ ปี ครั้นพระ
 ราชบุรุษใหญ่ทรงพระนามเจ้าฟ้าชัย ได้ราชสมบัติสืบมาประมาณ
 ๘ เดือน จึงพระนารายณ์ราชอนุชาแต่ต่างพระมารดาทง ทง

คำวิหิตเหตุความดับกับพระศรีสุธรรมราชาธิราช ประคองจึงเอา
 ราชสมบัติ จะจัดพระเชษฐาให้ถึงแก่กาตพิณาด แล้วอัญเชิญพระเจ้า
 อาชนครของสมบัติ พระองค์ได้เป็นพระยาอุปราช พระศรีสุธรรมราชา
 ได้ดำรงราชอาณาจักรประมาณ ๒ เดือนกับ ๒๐ วัน พระนารายณ์
 อุปราชกษัตริย์พระเจ้าอา แล้วพระองค์ได้ราชาภิเษก ขึ้น
 ราชกกุธโดยขัตติยประเพณี พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรทุก เป็น
 อัครยาน ชานนามขอพระยาบรมกษัตริย์ทนต์หนึ่ง พระอินทร
 ไอยราวัณหนึ่ง ทรงสถิตอยู่เมืองฉะบับบ้าง สถิตอยู่พระนครศรีอยุธยา
 บ้าง และดำรงราชพิภพอยู่ประมาณ ๒๖ พระวัดสักทรวงคตใน
 ฉะบับนคร ในกาลศึกราชวงศ์ได้ ๑๐๔๕ ปี ครั้นนั้นอำมาตย์ผู้หนึ่งมี
 นามขอพระเพทราชา ได้เสวยสมบัติ เหตุหลวงสรศักดิ์ซึ่งเป็นพระ
 ราชบุตรเดิมเจ้านารายณ์เป็นเจ้านัน เป็นบุตรเลี้ยงแห่งคน ชวดย
 อุปถัมภ์ยกขึ้นผ่านสมบัติ พระองค์ได้เสด็จทนต์ทุกเป็นราช
 พาหนะ ชานนามพระอินทรไอยราพตหนึ่ง พระบรมรัตนภาคหนึ่ง
 และทรงสร้างพระมหาปราสาททองคำหนึ่ง ให้นามว่าบรมยศวดิศวาศน์
 พระองค์อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๖ พระวัดสัก ทรวงคตในศึกราชได้
 ๑๐๕๙ ปี จึงพระราชบุตรเลี้ยงซึ่งเป็นพระยาอุปราชได้ราชสมบัติ
 ขึ้นมา มีพระราชบุตร ๒ พระองค์ ทรงพระนามเจ้าฟ้าเพชรหนึ่ง
 เจ้าฟ้าพรหนึ่ง

จึงตั้งพระโอรสผู้เป็นอุปราช พระองค์กระทำแต่อกุศล เป็น

กันว่า ปาณาติบาต ฆ่าเลี้ยงซึ่งมีฉันทาติเป็นอันมาก ทรงสถิตย์ใน
ราชสมบัติได้ ๑๐ ปี ก็ทวงศดในศักราช ๑๐๖๘ ปี

ในลำดับนั้น พระยามหาอุปราชเชษฐโอรส ก็ได้มีบุรุษเกษกเสถียร
ราชสมบัติ จึงตั้งพระอนุชาเป็นพระมหาอุปราช ดมเด็จบรมกษัตริย์
ทรงกระทำอกุศลกรรม ฆ่าเลี้ยงซึ่ง นานามัจฉาชาติดุจพระราชบิดา
พระองค์เสวยมโหฬารยศสมบัติ อยู่ได้ ๒๗ พระวสันต์ ก็ทวงศดใน
ศักราช ๑๐๘๕ ปี และพระราชบุตร ๒ พระองค์ คือเจ้าพาอภัยและ
เจ้าพาปรเมศวร กระทำยทนาการซึ่งราชสมบัติกับพระมหาอุปราช ซึ่ง
เป็นพระเจ้าอา ก็ถึงปราชัยพ่ายแพ้ปาศนาการหนีไป พระมหาอุปราช
ให้ราชบุรุษติดตามจับได้ ก็ให้สำเร็จโทษโดยราชประเพณี แล้ว
พระองค์ ก็ได้เสวยถวัลยราชภิเศกสืบมา จึงตั้งเจ้าพาธิเบศร
เชษฐโอรส ซึ่งเป็นกรมขุนเสนาภักขเป็นพระมหาอุปราช พระองค์
ได้เสวยถวัลยราชภิเศกหนึ่ง ให้นามพระวิเชียรหัตถ์สุนทร กับทั้งคณาชาติอุปราช
หนึ่ง ขนานนามพระบรมคชดักษณ และทั้งงาดัน ในเนียมครอีก
๓ ช้าง ให้นามพระบรมนาเคนทรหนึ่ง พระบรมบุญชรหนึ่ง พระบรม
คเชนทรหนึ่ง และพืชทองบังเกิด ณ บางสระพาน แดน กุญบุรี ด้วย
พระมหันตบารมีบุญญาธิการ ครั้นนั้นพระเจ้าดังกาให้ทูตานุทูต
พระราชดาร์ มาขอ พระภิกษุสงฆ์ ออกไปตั้ง พระพุทธรูปในลังกา
ทวีป จึงพระราชทานพระไตรปิฎกธรรม กับพระภิกษุสงฆ์ ๒๕ รูป
มีพระอุปาคีเป็นอาภิศังฆ์ ออกไปตั้งกาทวีป แล้วให้กระทำราช
อาชญาแก่พระมหาอุปราช อันกระทำประทุษร้ายภายในพระราชวัง

จนถึง ทวงคต แล้วพระราชทานอุปราชภิเษก แก่พระกนิษฐโอรส
 กรมขุนพรพินิจ สถิตในทออุปราช พระองค์ได้ด้วยสมบัติอยู่ได้ ๒๖
 พระวดีสา ก็ทวงคตในศักราชได้ ๑๓๒๐ ปี ครองนพระมหาอุปราช
 ราชบุตร และกรมขุนอนรุักษมนตร ผู้เป็นพระเชษฐาธิราช จึงให้จับ
 พระราชกุมารพิน้อง ๓ พระองค์ อันต่างพระมารดา คือกรมจิตรสุนทร
 และกรมสุนทรเทพ กรมเดชภักดี อันมีประทุษจริตคิดร้ายน ให้
 ดำรงโทษ โดย ขัตติยประเพณีเสร็จแล้ว สืบแต่เจ้าพระมหาอุปราชก็ได้
 มุรธาภิเษก ด้วย สมบัติ ประมาณ ๑๐ วัน จึงมอบเวนราชสมบัติ ถวาย
 พระเจ้าฟ่ กรมขุนอนรุักษมนตร เสร็จแล้วก็ถวายบังคมลาไปบรรพชา
 สถิตอยู่นั่นอันคณาจารย์วิหาร คือวัดประดู่ ส่วนพระบรมเชษฐาธิราช ก็ได้
 สวรรคตภิเษกด้วย สมบัติ ดิถีขัตติย ในราชวงศ์สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
 เว้นแต่พระเพทราชา คณาเป็นกษัตริย์ ๕ พระองค์ด้วยกัน กาล
 เมื่อศักราชได้ ๑๓๒๑ ปี พระเจ้าองค์ระนามขอมังตอง ยกกองทัพ
 มาตีอ้อมพระมหานครศรีอยุธยา สืบแต่เจ้าอนุชาธิราชตามนวลออก
 ช่วยว่าราชการป้องกันพระนคร หม่อมเจ้าปัจจุามิตร ทงหลายกระทำ
 ยุทธสงคราม ไม่ได้พระนครก็เลิกยุทธพถกกลับ สืบแต่เจ้าอนุชาธิราช
 ก็ถวายบังคม ลาออกทรง บรรพชาใหม่ ฝ่ายภูมามประเทศ มังระ
 ราชบุตรมังตองได้ครองสมบัติ จึงให้มหานรธาเป็นอัครโยธาคุมพล
 กระทบกมาตีพระมหานครศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ในกาลเมื่อศักราช
 ได้ ๑๓๒๖ ปี หม่อมเจ้าปัจจุามิตรมาตั้งต่อมพระนครอยู่ ๒ ปี ก็เสีย
 พระนครศรีอยุธยาแก่ปรัสเซียในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๑๓๒๕

และบรมชติยราช อันเป็น บรมกษัตริย์ ได้ด้วยสมบัติได้
พระวิธดา คณนาบรมกษัตริย์ ได้ด้วยสมบัติในกรุงเทพมหานคร บวร
ทวารวดี ศรีอยุธยา ลีลเป็นชติยราชถึง ๓๔ พระองค์ ดันด้วยกัน
ประมาณปีแต่แรกสร้างพระนคร จนถึงแก่ปัจจุามิตรหมด ชัยกัน นับ
ได้ ๔๑๗ ปีเป็นกำหนด รับพระราชทานถวายพระดีทรรวมเทศนา ใน
จุลยุทธการวงศ์ ดำแดงเรื่องลำดับโบราณกษัตริย์ อันได้ด้วยสมบัติ
เป็นอัคราธิบดีในสยามประเทศนี้ อันบุพพจารย์รจนาไว้ เพื่อจะให้
บังเกิดบรรดาบทเลื่อมได้ และถึงเวลาในกุศลเหตุ และอกุศลเหตุทั้งปวง
ต่าง ๆ กุศลแต่เท่านั้น

บัดนี้จักได้ถวายวิธัชขนาดตามเนื้อความ ในพระคัมภีร์ดังคัดการวงศ์
สืบเรื่องตนเป็นลำดับต่อไป

กาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๑๓๒๘ ขณะเมื่อพระมหานครศรีอยุธยา
ได้แก่พระมำปจามิตรแล้ว ในลำดับนั้น พระยาอริยปราชญ์ ผู้ผ่าน
เมืองกำแพงเพชร กวาดประชาชนอันเหลืออยู่ในชนบทประเทศธานี
ใหญ่น้อยทั้งปวง ประมวลมาไว้ในอำนาจแห่งตน นำมาตั้งเมืองธนบุรี
ตั้งเป็นพระนครใหญ่ แล้วได้ด้วยไธยสมบัติเป็นบรมกษัตริราช
ด้วยกพยหิโยราหาญไปยุทธนาการ ในชนบทประเทศธานีต่าง ๆ มี
เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอาทิ กวาดชนทั้งปวงนำมาตั้งพระนครแห่งตน

(๑) ฉบับพิมพ์ พ. ศ. ๒๔๖๖ โรงพิมพ์ไทย เรียกชื่อว่า สังคดียวงศ์ พระพิมพ์ธรรม
วัดพระเชตุพน เรียบเรียงเมื่อ พ. ศ. ๒๓๓๒ เพื่อยอพระเกียรติสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกและกรมพระราชวังบวรในรัชกาลนั้น

ด้วยราชมไหศวรรย์ อยู่ประมาณ ๑๕ ปีเศษ แด่กระทำอุกฤษฏกรรม
 ต่าง ๆ ภายหลังมีจิตตพงส์^๒รำนั่งซึ่งสัญญาวิปลาคี ประพฤติพิริต
 ธรรมกรรมอันเดือตร้อน แก่สมณพราหมณาประชาราษฎรทงปวง
 อันชนทงหลายมีความโกรธ ชวนกันกำจัดเสียจากราชสมบัติ แด่พิฆาต
 ฆ่าเสียกับทงบุตรนิตดาวงศ์^๓ทงตั้ง ในกาลนั้น สมเด็จพระบรม
 กษัตริย์ พระเชษฐา พระอนุชาธิราช ทงต้องพระองค์ผู้เป็นพงศ์
 พุทธราชกูร ทรงบำเพ็ญพุทธการกิจวิยา ปรารภนาพระปรมาภิเชก
 สมโพธิญาณ เดี๋ยยกพยโยธาแต่ปราจีนทิศมาสู่เมืองชนบุรี ทรง
 กระทำร้างบัสดรรพอาศรัยภักตเดือตร้อน แห่สมณพราหมณาประชา
 ราษฎรให้มาสดกภาพแล้ว ก็ทรงสร้างพระมทานครใหม่ ฝ่ายปากคงคา
 ข้างบูรพทิศแห่งเมืองชนบุรี มีบ่อมคายเชิงเทินปราการทวารนิเวศวัง
 ทงพระมทานนเทียรปราสาท อาวาดน้อยใหญ่ ภายในภายนอกพระนคร
 ให้นามบัญญัติชื่อ กรุงรัตนโกสินทร มหินทรอยุธยา แด่สมเด็จพระ
 บรมเชษฐาธิราชได้ ปราราภิเชกด้วยราชสมบัติในพระมทานครใหม่
 ในกาลศักราชล่วงได้ ๑๑๔๔ แด่พระองค์ทรงอุปถัมภกพระพุทศาคณา
 ให้จัดสรรพระภิกษุสงฆ์อันทรงพระปริยัติธรรมได้ ๒๓๘ รูป มีสมเด็จพระ
 พระสังฆราชาธิบดี เป็น ประธาน อีกราชบัณฑิตตามาคย ๓๒ คน
 กระทำการนมสดังคายนา ชำระพระโคมีฎกธรรมอันพิรุช ให้ถูกถวน
 ด้วยบทอักษรพยัญชนะบริบูรณ์ ในกาลศักราชล่วงได้ ๑๑๕๐ เดี๋ย
 ดำรงราชอาณาจักรได้ ๒๘ ปี ก็ทวงคต จึงสมเด็จพระบรมเชษฐ

(๑) ครั้งรัชกาลที่ ๑ เรียกว่ากรุงรัตนโกสินทรอันทอยุธยา, ต่อมาในรัชกาลที่ ๓
 แก้ชื่อเป็น มหินทรอยุธยา, ถึงรัชกาลที่ ๔ แก้เป็น มหินทรอยุธยา

โอรสราชภาคินัย ได้เสวยศิริราชมไหสวรรย์สืบสันตติวงศ์ ดำรง
 ปวรราชชาติสืบต่อกันมา ครบเท่าถึงกาลปัจจุบันทุกวันนี้ ดำรง
 ะปวงได้ ส่วนการระดับในเรื่องสยามราชวงศ์ พังปดบัญญัติ
 พิจารณาในข้อสันนิษฐาน วิถีทางพระไตรลักษณ์ คือพระอนิจจัง
 พระทุกข์ลักษณะ พระอนัตตลักษณะ ให้เห็นเท่านั้นนามรูปเป็นอนิจจัง
 ทุกขัง อนัตตา มีลักษณะบีบได้เที่ยง เป็นวิปริณามธรรม นำมาซึ่งกอง
 ทุกข์ปราศจากสุข ดังอนันตธาร ซึ่งจะถือเที่ยงว่าเป็นของตนบีบได้
 มีเป็นแท้ แต่ได้เจบรมชิตยาริบัติระพระองค์ ๆ แต่ถ่วงทรงรู้ศักดิ์
 เสด็จมาเห็นคณูปญานภาพ กับมีอาภัพจากอำนาจพระยามัจจุราชได้
 ภัยพิบัติ บางพระองค์ ก็ถึงคตโดยกาลมรณะ ตามวิสัยโลกธรรมดา
 บางพระองค์เล่าก็ทำลายพระชนมชีพเป็นอกาตมรณะ ด้วยอำนาจความ
 เพียรแห่งบุคคลอื่น เหตุด้วยราชสมบัติ แต่ถ่วงจิตใจในภุมิอสุภ
 ธารณทั้งต้นบีบได้เค็ญ ควรจะตั้งเวชวิจารณ์บัญญัติในมรณา
 นุสัถติกรรมฐาน นามชื่อว่าชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายในโลกสันนิษฐาน ที่
 จะย่นยงดำรงอยู่จิรัฐติภาตนั้นหาได้ บางทีกทำลายชนด้วยสันบุญ
 กับ ด้วยต้นอายุกับ บางทีเล่ากรรมภาพด้วยอุปเจตกรรม มารัน
 ทำให้ขาดชีพในกาลอนันตมรณะจะพึงตาย

ควรที่ดำริตั้งปณิธานทั้งหลายจะเจริญในมรณานุสัถติภาตนา ตาม
 พุทโธวาทานุศาสน์ ทพระราชทานแก่พระโยคาพจรกุลบุตร ในพระพุทธ
 ศาสนา โดยนัยถวายวิสัยชานาณะ

